

คู่มือปฏิบัติศาสนพิธี
คณะสงฆ์อำเภอเวียงชัย จังหวัดเชียงราย

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเวียงชัย
โรงเรียนเวียงชัยพิทยา ตำบลเวียงเหนือ อำเภอเวียงชัย
จังหวัดเชียงราย ๕๗๒๑๐

คำอนุโมทนา

ขอแสดงความยินดีที่คณะสงฆ์อำเภอเวียงชัย ได้รวบรวมพิธีกรรมทางศาสนาและวัฒนธรรมท้องถิ่นขึ้น เพื่อร่วมสมโภช ๗๖๐ ปี เมืองเชียงราย เมื่อได้ตรวจดูแล้วมีเนื้อหาสาระที่เป็นพิธีกรรมและธรรมเนียมประเพณีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันที่ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมา

จึงขออนุโมทนาเป็นอย่างยิ่งที่ได้ใช้ความเพียรพยายามรวบรวมเอาพิธีกรรมต่าง ๆ ให้เป็นแนวปฏิบัติเดียวกันในชุมชนก่อให้เกิดความสามัคคี เป็นการจรรโลงพระพุทธศาสนาสืบไป

ขออนุโมทนา

(พระพุทธิญาณมุนี)
เจ้าคณะจังหวัดเชียงราย

คำชี้แจงผู้เรียบเรียง

ข้าพเจ้าได้รับคำสั่งให้เรียบเรียงแนวปฏิบัติศาสนพิธีของอำเภอ
เวียงชัย เนื่องจากหลายปีที่ผ่านมา มีการเปลี่ยนแปลงระเบียบพิธีตลอด
จนถึงการรับเอาธรรมเนียมประเพณีจากแหล่งอื่นมาใช้ จนเกิดการสับสน

ขออนุโมทนาบุญกับทุกท่านที่ให้ข้อมูลและข้อสังเกต ขอกราบ
ขอบพระคุณ พระครูวิมลศิลป์กิจ รองเจ้าคณะอำเภอเวียงชัย ที่เมตตา
ตรวจต้นฉบับและให้ข้อสังเกตหลายประการ ขออานิสงส์แห่งการ
เรียบเรียงนี้ อุทิศให้บุพพการี และบูรพาจารย์ ที่ให้เลือดเนื้อและ
ปัญญาแก่ข้าพเจ้า ขอให้ท่านเหล่านั้น จงมีความสุขตลอดกาลนาน

พระครูพิธานพิพัฒน์คุณ
รองเจ้าคณะอำเภอเวียงชัย
เจ้าอาวาสวัดพนาลัยเกษม
ผู้อำนวยการโรงเรียนเวียงชัยพิทยา

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
ส่วน	หน้า
	ก
คำอนุโมทนาเจ้าคณะจังหวัดเชียงราย	
คำชี้แจงผู้เรียบเรียง	ข
สารบัญ	ค
๑ ความรู้พื้นฐานในการปฏิบัติศาสนพิธี	๑
๑.๑ ความนำ	๑
๑.๒ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธี	๕
๑.๓ ความสำคัญของศาสนพิธี	๖
๑.๔ ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา	๘
๒ หลักปฏิบัติในพิธีกรรม	๑๐
๒.๑ การตั้งพระพุทธรูปและโต๊ะหมู่บูชา	๑๐
๒.๒ ด้ายสายสิญจน์	๑๒
๒.๓ บาตรน้ำมนต์	๑๓
๒.๔ เครื่องประพรมน้ำมนต์	๑๔
๒.๕ เครื่องจตุปัจจัยไทยธรรม	๑๔
๒.๖ อาสนะสงฆ์และเครื่องรับรองพระสงฆ์	๑๖
๒.๗ ภูเขาโยง	๑๖
๒.๘ เครื่องทองน้อย	๑๖

สารบัญ

	๒.๙ พัด หรือตาลปัตร	๑๗
	๒.๑๐ การกรวดน้ำ	๑๗
	๒.๑๑ ปุจฉาวิสัชนาเกี่ยวกับการกรวดน้ำ	๑๘
๓	ระเบียบว่าด้วยการทำบุญ	๒๒
	๓.๑ การทำบุญตักบาตรในวัด	๒๒
	๓.๒ งานมงคลทั่วไป	๒๘
	๓.๓ งานมงคลสมรส	๓๖
	๓.๔ งานอวมงคล	๔๑
	- งานบำเพ็ญกุศลศพ	๔๑
	- งานทำบุญเก็บกระดูก	๕๐
	- การทำบุญ ๑๐๐ วัน	๕๑
๔	คำกล่าวโอกาสและคำถวายทาน	๕๒
	๔.๑ คำสุมาครวัตน	๕๒
	๔.๒ คำเชิญเทวดาหมื่นโลกธาต	๕๓
	๔.๓ คำโอกาสเวนตาทนหาคนตาย	๕๔
	๔.๔ คำโอกาสข้าวมธุปายาส	๕๗
	๔.๕ คำถวายทานต่าง ๆ	๖๐
๕	ปกิณณกะ	๖๔
	๕.๑ พิธีกรรมสมโภชพระพุทธรูป	๖๔
	๕.๒ พิธีถวายข้าวมธุปายาส	๗๓

สารบัญ

๕.๓	พิธีทอดกฐิน	๗๙
๕.๔	พิธีวางศิลาฤกษ์	๘๖
๕.๕	พิธีกรรมการเข้ากรรมรุกขมุลุดงควัตร	๙๕
๕.๖	พิธีสืบชาติตา	๙๗
๕.๗	แนวปฏิบัติในการผูกพัทธสีมา	๙๙
๕.๘	พิธีการขึ้นทำวตัง ๔	๑๐๔
	ภาคผนวก	๑๐๙

ส่วนที่ ๑

แนวปฏิบัติในพิธีการทางศาสนา

และวัฒนธรรมท้องถิ่น อำเภอเวียงชัย

๑.๑ ความนำ

การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาและประเพณีวัฒนธรรมของไทยเรานั้น เกิดจากการที่เรามีความผูกพันกับพระพุทธศาสนา ก่อให้เกิดความศรัทธาปสาทะเลื่อมใส ถึงแม้ว่ามีชื่อเป็นแก่นแห่งธรรมแท้ แต่ก็ยังเป็นสิ่งห่อหุ้มพระพุทธศาสนาเอาไว้ แต่การที่เราจะประกอบพิธีตามความเชื่อนั้นต้องประกอบด้วยเมตตาและปัญญาที่จะกรองเอาการปฏิบัติที่ดั่งงามและเหมาะสม บางอย่างก็ต้องประยุกต์ปรับปรุงให้เข้ากับกาลสมัย

การศาสนพิธีที่ปฏิบัติกันทุกวันนี้มีชื่อว่าอำเภอเวียงชัย จะปฏิบัติให้ผิดแผกแตกต่างกับที่อื่นทั่วไปก็หาไม่ แต่บางสิ่งบางประการที่อำเภอเราไม่มีและไม่เคยทำก็กลับแทรกเข้ามาโดยที่เราไม่รู้ตัว อาจจะทำให้มันง่ายมันเข้าท่า มันดี ยกตัวอย่างเช่น วิธีปฏิบัติในการประชุมเพลิงศพ หรือพิธีฌาปนกิจศพ เวลาศพเคลื่อนถึงสุสานบางแห่งสั่งให้ผู้มาร่วมพิธียืนขึ้นหรือมีการอัญเชิญผ้าบังสุกุลไตรเปิดไตรปิด ซึ่งเราไม่เคยมีและไม่ควรจะมีประการแรก การเชิญให้ผู้มีเกียรติยืนรับขบวนแห่ศพนั้น เท่าที่ศึกษาดูถึงธรรมเนียมประเพณีที่มีอยู่ในประเทศไทย แม้กระทั่งในการอัญเชิญหีบเพลิงพระราชทานเข้ามาถึงสุสานท่านห้ามไม่ให้มีการบรรเลงใด ๆ และไม่มี การลุกยืนเพื่อต้อนรับ นอกจากเจ้าภาพเท่านั้น (ดูระเบียบว่าด้วยการพระราชทานเพลิงศพ) สิ่งที่เป็นปัญหาในปัจจุบันของการประชุมเพลิงศพโดยทั่วไปคือมีการนำเอาพิธีกรนอกท้องถิ่นมาใช้ ซึ่งพิธีกรเหล่านี้อาจจะมากับเจ้าของปราสาทศพบ้าง มากับเจ้าภาพบ้าง หรืออาสารับหน้าที่บ้าง

พิธีกรเหล่านี้ไม่ได้ศึกษาถึงขนบธรรมเนียมประเพณีที่มีในท้องถิ่นว่าถูกต้องตรงกันหรือไม่ เพราะบางที่อาจจะนำเอาแนวคิดของพิธีกรเองใส่ลงไป เช่น มีงานประชุมเพลิงศพรายหนึ่ง พิธีกรพยายามเชิญให้ผู้มีเกียรติถ่ายรูปเป็นเวลานาน เพราะคิดว่าทุกคนที่มาต้องถ่ายรูปให้เจ้าภาพเห็นหน้า ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่จำเป็น เพราะผู้เกี่ยวข้องต้องแนะนำเจ้าภาพให้เชิญญาติ ๆ ที่มาจากแดนไกลถ่ายภาพที่บ้านจะสะดวกกว่า เพราะมีเวลาและสามารถพูดคุยกันได้เต็มที่ เมื่อทำพิธีที่สุสานพิธีกรต้องใช้เวลาอย่างเร่งรัดสำหรับพิธีการ ดังนั้นจึงอยากให้ทุกหมู่บ้านได้จัดพิธีกรประจำหมู่บ้านไว้ ซึ่งหากมีโอกาสจะได้จัดอบรมพิธีกรท้องถิ่นไว้เพื่อความสะดวกและสามารถที่จะรักษาอัตลักษณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นเราให้คงไว้ และถ่ายทอดให้ผู้สนใจเพื่อการปฏิบัติที่ถูกต้องดีงาม สิ่งที่จะเรียนรู้ได้เป็นข้อสังเกต น่าที่จะเป็นแบบแผนหรือแนวปฏิบัติที่ถูกต้องในการประกอบพิธีต่าง ๆ ดังนี้

๑. **ปู่อาจารย์** มีชื่อเรียกเป็นทางการว่า **มัคคนายก** (เดิมเรียกมัครนายนก แต่หลวงพ่อพระธรรมราชานุวัตร ให้เรียกมัคคนายก เพราะคำเดิมไม่ถูกต้องตามไวยากรณ์บาลี) มัคคนายกถือเป็นบุคคลสำคัญรองจากพระสงฆ์ เพราะหน้าที่มัคคนายกไม่เฉพาะนำประกอบพิธีเท่านั้น มัคคนายกจะต้องควบคุมดูแลงานพิธีให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย เป็นผู้ช่วยพระสงฆ์ในการประกอบพิธีต่าง ๆ หากมีผู้จะนำประกอบพิธีเท่านั้น น่าจะเรียกว่าพิธีกรสงฆ์ เพราะในท้องถิ่นเราหากจะจัดงานพิธีสักอย่างหนึ่ง เจ้าภาพจะต้องเข้าไปหามัคคนายกเพื่อให้ดำเนินการจัดแจงแต่งดาดูแลเครื่องครวต่าง ๆ ว่าถูกต้องครบตามแบบหรือไม่ มัคคนายกจะต้องให้คำแนะนำเจ้าภาพจัดหาจัดทำให้ถูกต้อง ฉะนั้นคุณสมบัติของมัคคนายกหรือปู่อาจารย์จึงต้องเป็นผู้ทรงภูมิ เป็นหนาน เป็นผู้ทรงความรู้ในด้านพิธีการต่าง ๆ หากสิ่งใดที่ยังไม่ทราบไม่เข้าใจ ยังสงสัย หรือไม่แน่ใจ จะต้องขนขวายศึกษาสอบถามผู้รู้เพื่อจะนำเอาองค์ความรู้นั้น ๆ ไปใช้ให้ถูกต้องเหมาะสม

อีกทั้งบุคลิกของมัดคนายนั้น จะต้องเอาใจใส่ มีความเคารพนอบน้อม
ในพระสงฆ์เพื่อให้เป็นแบบอย่าง

๒. เกี่ยวกับผ้าบังสุกุล ผ้าบังสุกุลมีความหมายว่าเป็นผ้าที่ไม่มี
เจ้าของ พระภิกษุเก็บเอามาทำจีวร ปัจจุบันเป็นธรรมเนียมนิยมที่ต้อง
ทอดผ้าบังสุกุลในงานศพ เจ้าภาพบางคนพยายามที่จะนำผ้าบังสุกุลเป็น
จำนวนมากมาทอดในงานของตน โดยคิดว่าแขกของเราเชิญมาจำนวน
มากจะต้องได้มอบผ้าบังสุกุล ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยในการประกอบ
พิธีควรปฏิบัติดังนี้

๒.๑ ผ้าสบงธรรมดา เรียกว่าผ้าบังสุกุล ถ้าเป็นผ้าไตร
จีวรที่เป็นชุด เรียกว่าผ้าไตรบังสุกุล

๒.๒ ผ้าไตรบังสุกุลถ้ามีหลายไตร จะเรียกไตรหนึ่งว่า
ไตรเอก ที่เหลือเรียกว่าไตรรอง ควรทอดไตรรองก่อนแล้วทอดผ้าไตรเอก

๒.๓ กิริยการนำผ้าบังสุกุลวางหน้าศพ เรียกว่าทอดผ้า
บังสุกุล หรือทอดผ้าไตรบังสุกุล ไม่ควรเรียนเชิญผู้มีเกียรติวางผ้าบังสุกุล

๒.๔ การเชิญผู้มีเกียรติทอดผ้าควรเชิญจากลำดับต่ำขึ้นไป
ไประดับสูง และควรเรียกชื่อให้ถูกต้อง เรียกชื่อ ยศ ตำแหน่ง เต็ม เช่น
อาจารย์สุรชัย ปันติ ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านค่ายเจริญ, จำสืบทำรวจ
สมบูรณ์ สินสอน สถานีตำรวจภูธรเวียงชัย, เป็นต้น อย่างนำชื่อผู้มีเกียรติ
ไปล้อเลียน เป็นการไม่สุภาพ

๒.๕ การเรียนเชิญแขกที่มาร่วมพิธีไม่ควรพูดว่า “ขอเรียน
เชิญแขกผู้มีเกียรติท่านต่อไป” หรือพูดว่า “ขอกราบนิมนต์เรียนเชิญแขก
ผู้มีเกียรติที่มีนามว่า...” ควรพูดให้เหมาะสมกับงานและไม่ควรเล่นคำ
เกินไป พิธีกรบางท่านเรียนเชิญผู้มีเกียรติแล้ว ยังสอดส่ายสายตามองหา
ผู้รับเชิญอยู่ ทำให้เสียเวลา ควรทอดระยะเวลาหนึ่ง (ประมาณ ๓ วินาที)
ควรเชิญครั้งเดียว เพราะใช้เครื่องขยายเสียงอยู่แล้ว

๓. การนิมนต์พระสงฆ์ควรใช้ว่า “ขออาราธนาพระคุณเจ้า” หรือ “ขอกราบนิมนต์พระคุณเจ้า” คำใดคำหนึ่ง ไม่ควรใช้รวมกัน

๔. พระภิกษุผู้เป็นองค์นำประกอบพิธี เรียกว่าประธานสงฆ์ ไม่ควรเรียกว่า พระสงฆ์รูปที่ ๑

๕. พิธีผูกพัทธสีมา เป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ ถือเป็นงานที่สำคัญของอำเภอเวียงชัย ทุกภาคส่วนจะต้องให้ความร่วมมือในการจัดงาน ตามธรรมเนียมการปฏิบัติในอดีต กำหนดให้เจ้าคณะอำเภอเป็นประธานฝ่ายพิธีการ เช่น กำหนดเขตวิสุงคามสีมา กำหนดชั้นตอนพิธีทางฝ่ายฆราวาส กำหนดให้นายอำเภอเป็นประธาน มีส่วนราชการ กำนันผู้ใหญ่บ้าน ท้องที่ องค์การบริหารส่วนตำบล สถานศึกษา เข้ามีส่วนร่วมในพิธีการ ในกำหนดการพิธีจะเห็นว่า ประธานฝ่ายฆราวาส (จะเป็นใครก็ตาม) เป็นผู้อ่านประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการพระราชทานวิสุงคามสีมา เท่านั้น จะไม่มีการปราศรัย เพราะเป็นการผิดธรรมเนียม ส่วนนายอำเภอจะต้องเป็นผู้ลงนามในเอกสารมอบพื้นที่วิสุงคามสีมาในนามผู้แทนแห่งรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว กล่าวมอบพื้นที่แด่ประธานสงฆ์ จากนั้น ประธานฝ่ายฆราวาสนำขึ้นถวายประธานสงฆ์

ข้อปลีกย่อยเหล่านี้ถือว่าเป็นสิ่งที่ควรคำนึงถึงความเหมาะสมกับเวลา บุคคล สถานที่ จึงจะทำให้การประกอบพิธีนั้น ๆ เต็มไปด้วยความศักดิ์สิทธิ์ ความถูกต้อง ความพึงพอใจของผู้มาร่วมพิธี สำหรับการที่จะทำให้การปฏิบัติศาสนพิธีเหล่านี้เป็นไปในแนวทางเดียวกันได้นั้น คณะสงฆ์อำเภอเวียงชัยจะเป็นหลักในการใช้ระเบียบพิธีต่าง ๆ นอกจากนี้ ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การด้านวัฒนธรรม เช่น สภาวัฒนธรรม พุทธสมาคม ชมรมมัคคทายก จะต้องมีบทบาทในการสอดส่องดูแลการใช้ระเบียบร่วมกัน เพื่อให้การประกอบพิธีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

หากมีสิ่งที่ยั่งยืนหรือมีปัญหาเกี่ยวกับขั้นตอนพิธีสิ่งใด ก็จะใช้วิธีการ สัมมนาระหว่างผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้มีผลสรุปร่วมกัน แล้วกระจายไปสู่ภาค ปฏิบัติในท้องถิ่นของตน ให้ปฏิบัติโดยถูกต้อง การทำเช่นนี้ทำให้เกิดความ เข้าใจอันดีร่วมกัน เกิดความตระหนักรู้และคอยปกป้องสิ่งที่แปลกปลอม ด้านวัฒนธรรม หรือค่านิยมที่ไม่ถูกต้อง ถือว่าทุกภาคส่วนเป็นยามเฝ้า ระวังทางวัฒนธรรมร่วมกัน ทำให้อำเภอเวียงชัย เป็นอำเภอที่มีสามัคคีธรรม เป็นเอกภาพ โดยมีเป้าหมายคือการสืบอายุพระพุทธศาสนาและวัฒน ธรรม ประเพณีสืบไป

๑.๒ หลักปฏิบัติเกี่ยวกับศาสนพิธี

พิธี คือ แบบอย่าง แบบแผน หรือรูปแบบต่าง ๆ ที่พึงปฏิบัติในทาง ศาสนา โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาเรียกว่า ศาสนพิธี

ความจริงเรื่อง ศาสนพิธี เป็นเรื่องที่มีด้วยกันทุกศาสนา และเป็น เรื่องเกิดขึ้นทีหลังศาสนา หมายความว่า มีศาสนาเกิดขึ้นก่อนแล้วจึงมี พิธีต่าง ๆ เกิดตามมาภายหลัง แม้ศาสนพิธีในพระพุทธศาสนาก็เช่นกัน เกิดขึ้นภายหลังทั้งสิ้น เหตุเกิดศาสนพิธีในพระพุทธศาสนา ก็เนื่องจากมี หลักการของพระพุทธศาสนา ซึ่งพระพุทธเจ้าทรงวางไว้แต่ในปีที่ตรัสรู้ เพื่อสาวกจะได้ถือเป็นหลักในการออกไปประกาศพระศาสนา อันเรียกว่า "โอวาทปาติโมกข์" ในโอวาทนั้น มีหลักการสำคัญที่ทรงวางไว้เป็นหลัก ทั่ว ๆ ไป ๓ ประการคือ

๑. สอนไม่ให้ความชั่วทั้งปวง
๒. สอนให้อบรมกุศลให้พร้อม
๓. สอนให้ทำจิตใจของตนให้ผ่องแผ้ว

โดยหลักการทั้ง ๓ นี้ เป็นอันว่าพุทธบริษัทต้องพยายามเลิกละ ความประพฤติชั่วทุกอย่าง จนเต็มความสามารถ และพยายามสร้างกุศล

สำหรับตนให้พร้อมเท่าที่จะสร้างได้ กับพยายามชำระจิตใจให้ผ่องใสอยู่เสมอ ด้วยการพยายามทำตามคำสอนในหลักการการนี้ เป็นการพยายามทำดี เรียกว่า "ทำบุญ" และการทำบุญนี้แหละพระพุทธเจ้าทรงแสดงวัตถุคือที่ตั้งอันเป็นทางไว้โดยย่อ ๆ ๓ ประการ เรียกว่า "บุญกิริยาวัตถุ" คือ

๑. ทาน การบริจาคสิ่งของของตนให้เป็นประโยชน์แก่ผู้อื่น
๒. ศีล การรักษากายวาจาให้สงบเรียบร้อยไม่ล่วงพุทธบัญญัติ
๓. ภาวนา การอบรมจิตใจให้ผ่องใสในทางกุศล

บุญกิริยานี้เอง เป็นแนวให้พุทธบริษัทปฏิบัติตามหลักการดังกล่าวข้างต้น และเป็นเค้าให้เกิดศาสนพิธีต่าง ๆ ขึ้นโดยนิยมน กล่าวคือ ในกาลต่อ ๆ มา พุทธบริษัทนิยมทำบุญ ไม่ว่าจะปรารภเหตุใด ๆ ก็ให้เข้าหลักบุญกิริยาวัตถุ ๓ นี้ โดยเริ่มต้นมีการรับศีล ต่อไปภาวนาด้วยการสวดมนต์เองหรือฟังพระสวดแล้วส่งใจไปตาม จบลงด้วยการบริจาคทานตามสมควร เพราะนิยมทำบุญเป็นการบำเพ็ญความดีดังกล่าวนี้ และทำในกรณีต่าง ๆ กันตามเหตุที่ปรารภ จึงเกิดพิธีกรรมขึ้นมากมายหลายประการ เมื่อพิธีกรรมใด เป็นที่นิยมและรับรองปฏิบัติสืบ ๆ มาจนเป็นประเพณี พิธีกรรมนั้นก็กลายเป็นศาสนพิธีขึ้น

๑.๓ ความสำคัญของศาสนพิธี

ศาสนพิธีไม่ว่าจะเป็นของศาสนาใดก็ตามถือว่ามีมีความสำคัญต่อศาสนานั้น ๆ ถึงแม้จะถือว่าศาสนพิธีเป็นเพียงเปลือกนอกเมื่อเทียบกับแก่นแท้อันเป็นหลักปฏิบัติของศาสนานั้น ๆ แล้วก็ตาม ศาสนพิธีถือว่าเป็นแรงกระตุ้นเบื้องต้นทางด้านจิตใจให้ศาสนิกมีศรัทธาเข้าถึงศาสนานั้น ศาสนพิธีในพระพุทธศาสนามีความสำคัญดังต่อไปนี้

๑. เป็นเครื่องสร้างความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์หรือผู้ปฏิบัติธรรมกับธรรม อันถือว่าเป็นจุดหมายของกิจกรรมนั้นเช่น การสวดมนต์ การทำบุญต่าง ๆ

๒. เป็นเครื่องศรัทธา กระตุ้นจิตใจให้เกิดความน่าเชื่อถือหรือความ น่าเลื่อมใส ทำให้ผู้อยู่ในอาการเกิดความสำรวมทางกาย วาจา และจิตใจ ได้เช่นการทำบุญ การฟังพระเทศน์ผู้ที่อยู่รวมในงานก็ต้องสำรวม สงบนิ่ง เกิดภาวะจิตใจบางอย่างที่น้อมนำไปสู่เป้าหมายของกิจกรรมนั้น ๆ ได้

๓. เป็นเครื่องชักจูงที่จะชักนำให้เข้าถึงหลักธรรมหรือเป้าหมายทางศาสนา หรือทำให้เกิดความสบายใจเมื่อได้ทำตามศาสนพิธีนั้น ๆ รวมไปถึงสามารถอนุรักษ์แก่นแท้ของศาสนาไว้ได้ ถึงแม้เราจะถือว่าศาสนพิธีเป็นเปลือกนอกของศาสนาก็ตาม แต่เปลือกก็มีส่วนสำคัญที่จะห่อหุ้มต้นไม้ และแก่นของมันไว้ไม่น้อยเช่นกัน

๑.๓.๑ หลักปฏิบัติทั่วไปเกี่ยวกับพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา มีหลักการปฏิบัติ ๔ ประการ คือ

- ความถูกต้อง ตามพุทธบัญญัติ
- คำนึงถึงความเหมาะสม
- คำนึงถึงความประหยัด และภาวะทางเศรษฐกิจ
- คำนึงประโยชน์ที่จะได้รับต้องคุ้มค่า

๑.๓.๒ คุณประโยชน์ของพิธีกรรม ๓ ประการ คือ

- มีคุณค่าทางจิตใจ ทำให้ศาสนามีความศักดิ์สิทธิ์
- ส่งเสริมความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของคน

ในสังคม

- ส่งเสริมและรักษาเอกลักษณ์ที่ดงาม เป็นการสร้างสม
วัฒนธรรมคงอยู่ต่อไป

๑.๓.๓ ประเภทของศาสนพิธี

พิธีกรรมทางศาสนาพุทธหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า ศาสนพิธี
จำแนกเป็น ๒ ประเภท

๑. พิธีกรรมที่เป็นพุทธบัญญัติ เป็นพิธีการเกี่ยวกับ
วินัยสงฆ์ ซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงบัญญัติไว้ จะต้องปฏิบัติพิธีกรรมนั้น ๆ
ให้ถูกต้อง ตามที่บัญญัติไว้ เช่น บุญกฐิน เป็นต้น

๒. พิธีกรรมที่พัฒนาขึ้นในท้องถิ่น คือ พิธีกรรมที่พุทธ
ศาสนิกชน ในท้องถิ่นต่าง ๆ กำหนดขึ้น โดยมีการผสมผสานขนบธรรม-
เนียมประเพณี ท้องถิ่นให้เข้ากับกิจกรรมทางพุทธศาสนา และได้ปฏิบัติ
สืบต่อกันมาจนเป็น ประเพณี เช่น งานศพ เป็นต้น

ผู้ประกอบพิธีในศาสนพิธีจึงควรศึกษาทำความเข้าใจให้ถ่องแท้
ตามหลักการของพระพุทธศาสนา เพื่อที่จะได้ปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

๑.๔ ศาสนพิธีทางพระพุทธศาสนา มี ๔ หมวด คือ

๑. กุศลพิธี หมายถึง พิธีกรรมอันเกี่ยวเนื่องด้วยการ
อบรมความดีงามทางพระพุทธศาสนาเฉพาะตัวบุคคล เช่น การแสดง
ตนเป็นพุทธมามกะ การรักษาศีล การเวียนเทียนในวันสำคัญ ฯลฯ

๒. บุญพิธี หมายถึง พิธีทำบุญเนื่องด้วยประเพณีใน
ครอบครัวซึ่งเป็นประเพณีเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตของคนทั่วไป มี ๒
ลักษณะคือ

๒.๑ พิธีทำบุญในงานมงคล ได้แก่ การทำบุญ
ในโอกาสต่าง ๆ เพื่อเป็นสิริมงคลแก่ตนเองและญาติสนิทมิตรสหาย เช่น
ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญวันเกิด ทำบุญงานแต่งงาน ฯลฯ

๒.๒ พิธีทำบุญในงานอวมงคล ได้แก่ การทำบุญ
เกี่ยวกับการตาย เช่น การทำบุญศพ การทำบุญ ๑๐๐ วัน การทำบุญ
ปอยข้าวสังข์ ฯลฯ

๓. ทานพิธี หมายถึงพิธีถวายทานต่าง ๆ เช่น ถวาย-
อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ยารักษาโรค ที่อยู่อาศัย ฯลฯ

๔. ปกิณณกพิธี หมายถึง พิธีเบ็ดเตล็ด ได้แก่ มารยาท
และระเบียบปฏิบัติในพิธีต่าง ๆ ทั้ง ๓ ข้างต้น เช่น วิธีอาราธนาศีล
วิธีประเคนพระ ฯลฯ

ส่วนที่ ๒

หลักปฏิบัติที่ใช้ในพิธีกรรม

๒.๑ พระพุทธรูปและโต๊ะบูชา

พระพุทธรูป ในพิธีการทางพระพุทธศาสนา ถือว่าเป็นพิธีที่ก่อให้เกิดความเป็นสิริมงคลอันมีองค์พระปฏิมากรหรือพระพุทธรูปแทนองค์สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า เป็นประธาน ควรจัดตั้งสถานที่ให้เหมาะสม โต๊ะบูชาสำหรับตั้งพระพุทธรูปควรให้มีระดับสูงกว่า เหนือกว่า อาสนะสงฆ์ โดยทั่วไปนิยมให้พระพุทธรูปผินพระพักตร์ไปทางทิศอุดรหรือทิศเหนือ เพราะถือว่าพระพุทธรูปเจ้าเป็นโลกอุดร (โลกุตตระ) หรือผินไปทางทิศตะวันออก เพราะถือว่าพระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้โดยผินพระพักตร์ไปทางทิศตะวันออก แต่การจะตั้งพระพุทธรูปไปในทางทิศใดให้ถือเอาสถานที่และความเหมาะสมเป็นเกณฑ์ เนื่องจากสถานที่อาจจะไม่อำนวยสำหรับลักษณะพระพุทธรูปก็มีความสำคัญ ถ้าหากเป็นงานพระราชพิธีหรือรัฐพิธีที่ทำในจังหวัดหรืออำเภอ ให้ใช้พระพุทธรูปนวราชบพิตรหรือพระพุทธรูปปฏิมาชัยวัฒน์ที่ได้รับพระราชทานประจำจังหวัดหรืออำเภอมาตั้งเป็นประธาน ถ้าไม่มี ให้ใช้พระพุทธรูปปางมารวิชัยเป็นหลัก ถ้าเป็นงานงานตักบาตรเทโว นิยมใช้พระพุทธรูปปางลีลาหรือปางประทับยืน หากเป็นงานวันเกิดหรืองานมีเจ้าภาพ อาจจะใช้พระประจำวันเกิดก็ได้ สิ่งที่ควรสังวรคือเวลาอัญเชิญพระพุทธรูปต้องทำความเคารพโดยการน้อมวันทา และทำความสะอาดองค์พระให้เรียบร้อย ไม่ควรใช้พระพุทธรูปที่ไม่สมประกอบ หรือที่ผิดไปจากพุทธลักษณะ การตั้งพระพุทธรูปบนโต๊ะบูชาใช้ขนาดที่พอเหมาะ ไม่ควรใหญ่หรือเล็กเกินไป และที่องค์พระไม่สมควรจะนำ อะไรที่ไม่เหมาะสมประดับ เช่น พวงมาลัยหรือ ดอกไม้ เป็นต้น ควรให้องค์พระเด่น เป็นสำคัญ เว้นแต่ที่ฐานพระจะใช้พวงมาลัย

วงรอบฐานกลับดูงามดีไม่มีข้อห้าม สำหรับพระพุทธรูปใหม่ที่มีครอบแก้วหรือพลาสติกหุ้มอยู่ให้เอาออกก่อน

โต๊ะบูชา จะใช้โต๊ะที่มีอยู่ดัดแปลง หรือจะใช้โต๊ะหมู่ก็ได้ ถ้าเป็นโต๊ะอื่นที่ไม่ใช่โต๊ะหมู่ ควรดูขนาดโต๊ะที่เหมาะสม มีการปูลาดด้วยผ้าขาวหรือผ้าสีอื่นที่สมควร เครื่องบูชาประกอบด้วย เชิงเทียน ๑ คู่ กระจกสูง ๑ อัน แจกันหรือพานดอกไม้ ๑ คู่ สำหรับโต๊ะหมู่บูชา เรียกชื่อตามจำนวนของโต๊ะหมู่ที่ใช้ เช่น หมู่ ๓ หมู่ ๕ หมู่ ๗ หมู่ ๙ ปัจจุบันนิยมใช้ หมู่ ๕-๗-๙ ถ้าเป็นงานเกี่ยวกับการประชุม อบรม สัมมนา ให้เพิ่มแท่นตั้งธงชาติไว้ข้างขวาและแท่นพระบรมฉายาลักษณ์ตั้งไว้ข้างซ้ายของพระพุทธรูป

- รูป รูปที่ใช้ในพิธีการบนโต๊ะบูชา ประกอบด้วยรูป ๓ ดอก ใช้บูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ผู้ทรงคุณแก่เรา ๓ ประการคือ

(๑) พระปัญญาคุณ หมายถึงพระพุทธรูปเจ้าได้ตรัสรู้โดยอาศัยพระปัญญาบารมี สั่งสมมาแสนอสงไขย หาบุคคลที่เสมอเหมือนพระองค์มิได้ จึงได้ทรงพระนามว่า สัมมาสัมพุทธโธ แปลว่า ผู้ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

(๒) พระบริสุทธิคุณ หมายถึง การที่พระพุทธรูปเจ้าตรัสรู้แล้ว เป็นการสิ้นไปแห่งอสังขกิเลสทั้งปวงไม่ยึดมั่นในอุปาทาน ซึ่งโลกธรรม ๘ ประการไม่สามารถครอบงำพระองค์ได้

(๓) พระมหากรุณาธิคุณ หมายถึง พระพุทธรูปเจ้าเมื่อตรัสรู้แล้ว ทรงสละสิ่งที่เป็นความสุขส่วนพระองค์สิ้น อาศัยความกรุณาในหมู่สัตว์ทั้งปวงทรงดำเนินไปโปรดประชาชนทุกหมู่เหล่าไม่เลือกชนชั้นวรรณะ

- เทียน ที่ใช้ในโต๊ะบูชา ประกอบด้วยเทียนจำนวน ๒ เล่ม ใช้บูชาพระธรรม ซึ่งประกอบด้วยพระธรรมและพระวินัย เปรียบเสมือนว่าเทียนเป็นแสงสว่างส่องทางฉันใด พระธรรมก็เป็นเครื่องให้แสงสว่างแก่จิตใจ เทียนเมื่อจุดหมดเล่มแล้วความสว่างจะหาย ความมืดเข้ามาแทนที่ แต่พระธรรมจะให้แสงสว่างแก่จิตใจตลอดไป

- ดอกไม้ ใช้สำหรับบูชาพระสงฆ์ ดอกไม้นานาชนิดเปรียบเสมือนคนในชนชั้นวรรณะต่าง ๆ ในประเทศอินเดีย เมื่อเข้ามาบวชในพระพุทธศาสนาแล้วมีคุณค่าควรเคารพกราบไหว้เสมอกัน

- การจุด เทียน รูป ที่โต๊ะบูชา เจ้าภาพควรจุดเองไม่ควรให้คนอื่นจุดแทน เพราะเป็นการนมัสการพระอันเป็นกิจเบื้องต้นของบุญ การจุดควรจุดเทียนก่อน จุดด้วยไม้ขีดหรือเทียน ชนวน อย่าต่อจากตะเกียงหรือไฟอื่น เทียนติดดีแล้ว รวบรูป ๓ ดอกออกจากกระถางใช้ปลายรูปจุดต่อที่เทียนชนวนจนติดดี จึงปักลงให้ตรง ๆ ในกระถางรูปที่ละดอก หากสังเกตที่ปลายรูปมีการใส่เชื้อไฟแล้ว ไม่ต้องถอด ใช้เทียนชนวนจุดได้เลย

๒.๒ ด้ายสายสิญจน์

คำว่า สิญจน์ แปลว่า การรัดน้ำ คือ การรัดน้ำ ด้วยพิธี สืบเนื่องมาแต่พิธีพราหมณ์ เดิม "สาย" เข้าข้าง หน้าเป็นสายสิญจน์ กลายเป็นวัตถุชนิดหนึ่ง ที่นำมาใช้ในงานมงคลต่าง ๆ สายสิญจน์ได้แก่สายที่ทำด้วยด้ายดิบ โดยวิธีจับเส้นด้ายในเข็ดเส้นเดียว จับออกครั้งแรกเป็น ๓ เส้น ม้วนเข้ากลุ่มไว้ ถ้าต้องการให้สายใหญ่ ก็จับอีกครั้งหนึ่ง จะกลายเป็น ๙ เส้นในงานมงคลทุกประเภท นิยมใช้สายสิญจน์ ๙ เส้น เพราะกล่าวกันว่าสายสิญจน์ ๓ เส้น สำหรับใช้ในพิธีเบิกโลงผี จะนำมาใช้ในพิธีงานมงคลไม่เหมาะสม การวงสายสิญจน์ มีเกณฑ์ถืออยู่ว่า ถ้าเป็นบ้านมีรั้วรอบให้วงรอบรั้ว ถ้าไม่มีรั้วรอบ หรือมีแต่กว้างเกินไปหรือมีอาคาร หรือสิ่งปลูกสร้างอื่นที่ไม่เกี่ยวกับพิธี อยู่ร่วมในรั้วด้วยกันให้วง เฉพาะอาคารพิธีโดยรอบ ถ้าเจ้าภาพไม่ต้องการวงสายสิญจน์ รอบรั้วบ้านหรือรอบอาคารที่ตนประกอบพิธีทำบุญ จะวงสายสิญจน์ที่ฐานพระพุทธรูป บนโต๊ะบูชาเท่านั้น แล้วโยงมาที่ภาชนะสำหรับทำน้ำมนต์ก็ได้ การโยงสายสิญจน์จากฐาน

พระพุทธรูปมายังภาชนะน้ำมนต์ ควรโยงหลบเพื่อไม่ให้ต้องข้ามสาย-
สิญจน์ในเวลาจุดธูปเทียน เมื่อวงที่ภาชนะสำหรับทำน้ำมนต์แล้ว ฟังวาง
กลุ่มด้ายสายสิญจน์ไว้บนพาน สำหรับรองสายสิญจน์ ซึ่งอยู่ทางหัวอาสน์
สงฆ์ใกล้ภาชนะ สำหรับทำน้ำมนต์ การวางสายสิญจน์ถือหลักวงจากซ้าย
ไปขวาของสถานที่หรือวัตถุ มีข้อที่ถือเป็น เรื่องควรระวังอยู่อย่างหนึ่ง คือ
ในขณะที่วงสายสิญจน์อย่าให้สายสิญจน์ขาด

อนึ่ง สายสิญจน์ที่วงพระพุทธรูปแล้วนี้จะข้ามกรายมิได้เพราะ
ถ้าข้ามกรายแล้ว เท่ากับข้ามพระพุทธรูป เป็นการแสดงความไม่เคารพ
ต่อพระพุทธรูปทีเดียว หากมีความจำเป็น ที่จะต้องผ่านสายสิญจน์ ก็ต้อง
ลอดมือหรือก้มศีรษะลอดภายใต้สายสิญจน์ผ่านไป อีกประการหนึ่งไม่
ควรนำด้ายสายสิญจน์มาพันที่พระกร หรือพระศอ หรือพระองค์ (สำหรับ
พระพุทธรูปขนาด ๕-๙ นิ้ว) ควรพันที่ฐานพระชั้นล่างจะเหมาะสมแล้ว
โยงไปหาชั้นน้ำมนต์พันรอบเวียนขวา ๓ รอบ แล้ววางบนพานไว้ตรงหน้า
ประธานสงฆ์

๒.๓ บาตรน้ำมนต์

บาตรน้ำมนต์ เป็นภาชนะที่ใส่น้ำเพื่อนำมาให้พระสงฆ์ทำน้ำมนต์
ถ้าไม่มีครอบน้ำมนต์ ซึ่งเป็นของสำหรับใส่น้ำมนต์โดยเฉพาะ จะใช้บาตร
ของพระหรือขันน้ำ พานรองแทนก็ได้ แต่ขันต้องไม่ใช่ขันเงินหรือทองคำ
เพราะเงินและทองเป็นวัตถุอนามาสไม่ควรแก่การจับต้องของพระ
ต่อไปก็หาน้ำสะอาดใส่ในภาชนะ ห้ามไม่ให้ใช้น้ำฝน ทั้งนี้เห็นจะเป็น
ด้วยถือว่า น้ำที่จะศักดิ์สิทธิ์ขึ้นได้ ต้องมาจากธรณี ส่วนน้ำฝนมาจาก
อากาศจึงไม่นิยม น้ำที่ใส่ควรใส่แต่เพียงก่อนภาชนะเท่านั้น แล้วใส่ฝัก
ส้มป่อยหรือเกสรดอกบุนนาค ดอกสารภี ต้องมีเทียนน้ำมนต์อีกหนึ่งเล่ม
ควรเป็นเทียนขี้ผึ้งแท้ ขนาดหนัก ๑ บาทเป็นอย่างต่ำ หากหาไม่ได้ใช้เทียน

เล่มบาทขึ้นไป ติดที่ปากบาตรหรือขอบขัน หรือบนยอดจุกฝาครอบน้ำมนต์ ไม่ต้องจุด แล้วนำไปวางไว้หน้าโต๊ะบูชาให้ค่อนมาทางอาสนะพระสงฆ์ ใกล้กับรูปที่เป็นประธานสงฆ์ เพื่อท่านจะได้หยดเทียนทำน้ำมนต์ในขณะที่ สวดมนต์ได้สะดวก (พระสงฆ์ที่เป็นหัวหน้าสวดมนต์เรียกประธานสงฆ์)

๒.๔ เครื่องประพรมน้ำมนต์

๑. หญ้าคา นิยมใช้หญ้ามืดเป็นกำ คติของพราหมณ์ซึ่งกล่าวไว้ในคำภีร์พระเวทว่า เป็นหญ้าที่รองรับน้ำอมฤต ซึ่งกระเซ็นตกลงมา ถือเป็นหญ้าศักดิ์สิทธิ์ และจะกำจัดให้ตายได้ยาก ชาวพุทธที่ติดประเพณี พราหมณ์ ถือว่าหญ้ามืดเป็นหญ้ามงคล เพราะพระพุทธรูปทรงประทับนั่ง บนมณฑปหญ้ามืด ใต้ร่มโพธิ์ ในวันตรัสรู้

๒. ก้านมะยม ใบมะยม เป็นความนิยมที่เกิดขึ้นภายหลัง โดยที่ มะยมมีชื่อพ้องกับ "ยมทัศน์" คือไม้อาญาสิทธิ์ของพระยายม ใช้ปราบ หรือกำจัดภูติผีปีศาจ (บางท้องถิ่นไม่นิยมใช้กับงานมงคล เพราะถือว่าใช้ กับภูติผีปีศาจเท่านั้น)

๓. ก้านทับทิม ใบทับทิม นิยมในหมู่คนจีน เพราะตามคติจีน ถือว่าทับทิมเป็น ไม้มงคล

๔. กิ่งพุทรา หรือ มะตัน เพราะถือว่าเป็นไม้มงคล

๒.๕ เครื่องจตุปัจจัยไทยธรรม (ครุฑทาน)

๑. การถวายจตุปัจจัย ตามประเพณีโบราณนิยมถวายจตุปัจจัย (ปัจจัย ๔) ได้แก่

๑.๑ อายุ ได้แก่ โอสถบำบัดโรค

๑.๒ วรรณะ ได้แก่ เครื่องนุ่งห่ม (ไตรจีวร)

๑.๓ สุขะ ได้แก่ บริหารที่จำเป็นสำหรับภิกษุ (อัฐฐบริหาร)

๑.๔ พละ ได้แก่ อาหาร เครื่องบริโภค

๒. เครื่องไทยธรรม หมายถึง สิ่งของที่จะถวายพระสงฆ์นิยมถวายสิ่งของเครื่องใช้ที่จำเป็นโดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย เรียกว่าทานวัตถุ ๑๐ คือ

๒.๑ ภัตตาหารคาว หวาน

๒.๒ น้ำ รวมทั้งเครื่องดื่มอันสมควรแก่สมณบริโภค

๒.๓ เครื่องนุ่งห่ม เช่น ไตรจีวร อังสะ ฯลฯ

๒.๔ ยานพาหนะ หรือปัจจัยค่าโดยสาร

๒.๕ มาลัย หรือดอกไม้ เครื่องบูชาชนิดต่าง ๆ

๒.๖ ของหอม หมายถึง ฐูปบูชาพระ

๒.๗ เครื่องลูบไล้ หมายถึง เครื่องสุขภัณฑ์ชำระร่างกาย เช่น สบู่ ยาสีฟัน ผงซักฟอก ฯ

๒.๘ ที่นอนที่สมควรแก่สมณะ รวมทั้งผ้าห่ม หมอน มุ้ง ฯลฯ

๒.๙ ที่อยู่อาศัย มีกุฏิ เสนาสนะ และเครื่องใช้ เช่น เติงตั้ง โต๊ะ เก้าอี้ ตู้ ฯลฯ

๒.๑๐ เครื่องตามประทีป เช่น เทียน ตะเกียง น้ำมัน ไฟฟ้า ฯลฯ

ปัจจุบันการจัดการจัดหาเครื่องไทยธรรมมักจะมีสำเร็จที่ขายตามร้านทั่วไป แนวคิดสำหรับการจัดหาเครื่องไทยธรรมถวายพระมักจะคำนึงถึงประโยชน์ใช้สอยทั้งส่วนตัวพระสงฆ์เอง เช่น ผ้าไตรจีวร เป็นต้น การใช้สอยส่วนของสาธารณะ เช่น พัดลม หรือเครื่องใช้ไฟฟ้า เป็นต้น

๒.๖ อาสนะสงฆ์และเครื่องรับรองพระสงฆ์

อาสนะสงฆ์แยกเป็น ๒ ส่วน ได้แก่ อาสนะสงฆ์ คือพรม หรือผ้ารองนั่ง และอาสน์สงฆ์ (อ่านว่า อาตสง) คือแท่น หรือตั้ง ยกพื้น สำหรับรองที่นั่งของพระสงฆ์

การจัดอาสนะที่นั่งพระสงฆ์ พึงทำให้สูงหรือมีเครื่องหมายแสดงว่าสูงกว่าที่นั่งของคฤหัสถ์ และแยกส่วนกับของคฤหัสถ์อย่างชัดเจน เป็นต้นว่ามีพรมหรืออาสนะรองรับอาสน์สงฆ์ ควรจัดไว้เบื้องซ้ายของพระพุทธรูป และหันหน้าออกทางเดียวกับพระพุทธรูป

เครื่องรับรองพระสงฆ์ ที่ต้องมีและขาดเสียมิได้คือน้ำ ควรจัดไว้ถวายเฉพาะรูปให้เพียงพอกับจำนวนพระสงฆ์ ปัจจุบัน พานหมากพลู บุหรี่ หรือของเสพติด ไม่นิยมจัดไว้ถวายพระ

๒.๗ สายโยง และกุษาโยง

สายโยง ได้แก่ (ด้ายลวงซ้าย) ที่โยงจากหีบศพ หรือจากที่บรรจุน้ำอัฐิมายังพระสงฆ์เพื่อพิจารณาบังสุกุล กุษาโยง ได้แก่ผ้าแถบ ซึ่งมีลักษณะยาว (แถบขาว-ดำ) ใช้ผูกเนืองกับสายโยงจากหีบศพ หรือที่บรรจุน้ำอัฐิ สำหรับวางหน้าพระสงฆ์ เพื่อพิจารณาบังสุกุล

๒.๘ เครื่องทองน้อย

เครื่องทองน้อย เป็นเครื่องบูชาชนิดหนึ่ง นิยมใช้บูชาศพ ประกอบด้วยเชิงเทียน ๑ คู่ (สำหรับปักธูปไม้ระกำ ๑ ที่ ปักเทียน ๑ ที่) กรวยดอกไม้ ๓ กรวย ตั้งรวมกันบนพานรอง

วิธีตั้งเครื่องทองน้อย

๑. บูชาศพ ให้หันรูปเทียนมาทางผู้บูชา
๒. ศพบูชาพระ ให้หันรูปเทียนไปทางศพ

๒.๙ พัด หรือ ตาลปัตร

๑. พัดสำหรับพระสงฆ์ใช้ มี ๒ ชนิดคือ

- พัดรอง คือพัดที่พระสงฆ์ใช้ในงานทั่ว ๆ ไป เช่น ในตอนพระสงฆ์ให้ศีล ตอนพระสงฆ์อนุโมทนา ฯลฯ

- พัดยศ คือพัดที่พระสงฆ์ได้รับพระราชทานจากองค์พระมหากษัตริย์ เช่น พระครูชั้นสัญญาบัตร พระราชาคณะ สมเด็จพระราชาคณะ ซึ่งจะใช้ในงานพระราชพิธี และงานรัฐพิธีที่ทางราชการจัดขึ้น ห้ามมิให้ใช้ในการอื่น

ข้อควรระวังในการใช้พัด

- ให้ใช้พัดเฉพาะงาน เช่นงานทำบุญ ไม่ควรใช้พัดที่เป็นอนุสรณ์งานศพ และงานศพไม่ควรใช้พัดสำหรับงานมงคล เป็นต้น ถ้าเป็นไปได้ ให้ใช้พัดที่ไม่ระบุงาน เช่น พัดใบตาล พัดรูปเทพพนม เป็นต้น

- สำหรับสถานที่หาพัดยากให้ใช้เฉพาะประธานสงฆ์

- เฉพาะการจับพัดเพื่อพิจารณาผ้าบังสุกุลให้ใช้มือซ้ายจับพัด นอกนั้นให้ใช้มือขวา

๒.๑๐ การกรวดน้ำ

คำว่า "กรวดน้ำ" นี้ ในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ ให้คำจำกัดความไว้ว่า "แผ่ส่วนบุญด้วยวิธีหลั่งน้ำ" การกรวดน้ำแผ่ส่วนบุญนั้น

สรุปแล้วมีอยู่ ๔ ประการ คือ (๑) กรวดน้ำตัดขาดจากกัน (๒) กรวดน้ำยกกรรมสิทธิ์ให้ (๓) กรวดน้ำตั้งความปรารถนา และ (๔) กรวดน้ำแผ่ส่วนกุศล นิยมปฏิบัติดังนี้

- การหลั่งน้ำเพื่อตัดขาดจากกัน เช่น สมเด็จพระนเรศวรมหาราช วีรกษัตริย์ไทย สมัยกรุงศรีอยุธยาเป็นราชธานี ทรงตัดขาดไมตรี

กับพม่า เพื่อประกาศอิสรภาพเมื่อเมืองแครง เมื่อ พ.ศ. ๒๑๒๗ โดยวิธี
หลั่งน้ำลงเหนือแผ่นดิน

- การหลั่งน้ำยกกรรมสิทธิ์ให้ครอบครอง เช่น เมื่อคราวที่สมเด็จพระ
บรมศาสดาได้ตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณแล้ว ได้เสด็จไปสู่
กรุงราชคฤห์ ทรงแสดงพระธรรมเทศนาโปรดพระเจ้าพิมพิสารพร้อมด้วย
ราชบริพารให้เลื่อมใสและได้ถวายวัดเวฬุวันเป็นวัดแห่งแรกในพระพุทธ
ศาสนา เพื่อเป็นที่ประทับของพระบรมศาสดาเพราะทรงเห็นว่าป่าไม้ไผ่
ที่เรียกว่า "พระราชอุทยานเวฬุวัน" เป็นที่ไม่ใกล้ ไม่ไกลจากชุมชนนัก
สมควรเป็นที่อยู่ของสมณะได้

- การหลั่งน้ำตั้งความปรารถนา เพื่อให้สำเร็จผลที่ประสงค์ พึงเห็น
ตัวอย่างในมหาเวสสันดรชาดก

- การหลั่งน้ำแผ่กุศล เช่น พระเจ้าพิมพิสารทรงถวายทานแต่พระ
ภิกษุสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน เพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้บรรดาเปรต
ซึ่งเป็นพระญาติในชาติก่อนปรากฏ ในมังคลัตถปิณีคัมภีร์ในพระพุทธ
ศาสนาว่า "เมื่อพระราชาทรงหลั่งน้ำทักษิโณทก ทรงอุทิศส่วนกุศลว่า อิทัง
เม ญาตีนั่ง โหตุ ขอทานนี้ (บุญนี้) จงสำเร็จแก่ญาติทั้งหลายของข้าพเจ้า"
วิธีนี้เป็นการแผ่ส่วนกุศลให้แก่ญาติทั้งมิตรและสรวพสัตว์ได้ ชื่อว่าเป็น
ปัตติทานมัยบุญสำเร็จด้วยการแผ่ส่วนบุญ

๒.๑๑ ปุจฉา วิสัชนา เกี่ยวกับเรื่องกรวดน้ำ

๑. ทำไมจึงต้องกรวดน้ำหลังเวลาทำบุญ แล้วจะกรวดก่อนไม่ได้
หรือ ?

ตอบ. ปัจจุบันนิยมกรวดน้ำหลังจากทำบุญถวายทานเสร็จแล้ว
เพื่อประสงค์จะทำเจตนาของตนให้บริสุทธิ์ทั้ง ๓ กาล คือ

๑. ในกาลก่อนให้ ซึ่งเรียกว่า ปุพฺพเจตนา เจตนา ก่อนให้
๒. ในกาลที่กำลังให้ เรียกว่า มุญฺจนเจตนา เจตนา ขณะให้
๓. อปรปรเจตนา เจตนา ต่อ ๆ ไปหลังจากให้ทานแล้ว

๒. จะหลังน้ำกรวด เวลาไหน ? หยุดเวลาไหน ?

ตอบ. การหลังน้ำกรวด ควรหลังในเวลาทีพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์เริ่มอนุโมทนาว่า "ยถา วาริวหา ก็เริ่มหลังน้ำลงในภาชนะคือขันน้ำหรือแก้วน้ำ ที่เตรียมไว้ พอพระรูปที่ ๒ รับว่า "สัพพีติโย" ก็หยุดหลังน้ำกรวดแล้วประนมมือรับพร ส่วนน้ำที่เหลือจะกรวดอีกทีเมื่อรับพรเสร็จแล้ว

๓. ทำไมจึงเทน้ำกรวดให้ไหลติดต่อกัน ?

ตอบ. ความประสงค์เพื่อให้กุศลที่อุทิศไปให้ผู้ล่วงลับไปแล้วได้รับไม่ขาดระยะ ให้ติดต่อกันไป และความปรารถนาก็จะได้ไม่ขาดระยะ เป็นไปโดยราบรื่น เหมือนกระแสน้ำที่ไหลไปสู่มหาสมุทรสาคร ย่อมไหลเป็นสายไม่ขาดระยะ หากเทน้ำให้หยุดติง ๆ ขาดระยะ เปรียบเหมือนบุญกุศลที่จะได้ก็จะขาดระยะ ความปรารถนาก็จะขาดระยะ จึงให้เทน้ำหรือหลังน้ำเป็นสายเหมือนสายน้ำที่ไหลไปสู่มหาสมุทร หรือสายน้ำที่ไหลไปสู่แม่น้ำน้อยใหญ่ ฉะนั้น

๔. ทำไมจึงต้องกรวดน้ำ จะไม่กรวดได้หรือไม่ ?

ตอบ. การกรวดน้ำ เป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่ง เพราะเป็นการรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงามเอาไว้ อีกทั้งเป็นการแสดงถึงความยินดีในการบำเพ็ญกุศลที่ได้ทำไว้แล้ว และเผื่อแผ่แก่ผู้อื่น เพื่อแสดงเจตนาของผู้กรวดน้ำ

๕. ทำไมจึงเพ่น้ำกรวดที่กลางแจ้ง ที่โคนต้นไม้ หรือในที่ที่ไม่มีวัตถุ
สิ่งใดปกคลุม ?

ตอบ. เพราะถือกันว่า การเพ่น้ำที่กรวดแล้วลงที่กลางแจ้ง เป็นที่
สะอาด หรือโคนต้นไม้ นั้น เพื่อต้องการปลุกฝังนิสัยให้รักต้นไม้

๖. ทำไมต้องใช้น้ำกรวด จะกรวดแห้งไม่ได้หรือ ?

ตอบ. การใช้น้ำกรวด เพราะถือตามประเพณีนิยมที่ได้ประพฤติ
ปฏิบัติสืบ ๆ กันมาแต่โบราณกาล และให้สมกับคำอนุโมทนาของพระที่
ว่า "ยะถา วาริวะหา ปุรา ปะริปุเรนติ สาคะรัง ฯลฯ เหมือนห้วงน้ำที่ยัง
มหาสมุทรสาครให้เต็มเปี่ยมฉะนั้น" จะกรวดน้ำโดยไม่ใช้น้ำหรือที่เรียก
กันว่ากรวดแห้งก็ได้ เรียกว่าปัตติทานมัย บุญสำเร็จด้วยการแผ่ส่วนบุญ ฯ

๗. ทำบุญแล้วไม่กรวดน้ำจะได้านิสงส์หรือไม่ ?

ตอบ. ได้ เพราะผู้ทำบุญก็ต้องได้บุญ ทำความดีก็ต้องได้ดี
บุญต้องเป็นของผู้ทำบุญตลอดไป ไม่ไปไหนเสีย แต่ก็ถือว่ากรวดน้ำได้
านิสงส์มากกว่า

๘. เวลากรวดน้ำใช้มือขวาหรือมือซ้ายกรวดน้ำ ?

ตอบ. ควรใช้มือขวา เพราะมือขวาเป็นมือที่แสดงถึงความเคารพ
เป็นการเคารพในทานที่ตนให้ และเคารพในปฏิศาคาคหคือผู้รับทานจาก
เราด้วย การเคารพกันเขาใช้มือขวาแสดงความเคารพกันทั่วโลก เป็นสากล
นิยม

๙. เวลาหลังน้ำท่วม ต้องใช้มือรองรับน้ำหรือไม่?

ตอบ. ไม่จำเป็นต้องใช้มือซ้ายรองรับน้ำท่วม เพียงแต่ใช้มือซ้ายจับภาชนะเปล่าไว้ จะจับที่ขอบปากหรือที่ตัวภาชนะก็ได้ ไม่ต้องจับเลยก็ได้ ใช้แต่มือขวาจับที่กวดน้ำ เช่น แก้วน้ำ คณโฑน้ำ หรือถ้วยน้ำอย่างเดียวก็ได้

๑๐. การกรวดน้ำจะกรวดด้วยภาษาไทยได้หรือไม่

ตอบ. การกรวดน้ำด้วยภาษาไทยเห็นว่าใช้ได้ ไม่มีอะไรขัดข้องหรือข้อห้ามแต่ประการใดการกรวดน้ำ ด้วยภาษาอะไรนั้น ไม่สำคัญ แต่จุดสำคัญอยู่ที่การตั้งใจ ตั้งความปรารถนาดี คนเราจะได้ดีก็เพราะการตั้งใจไว้ให้ดีเท่านั้น

ส่วนที่ ๓

ระเบียบว่าด้วยการทำบุญ

๓.๑ ทำบุญงานมงคลในวัด

ความเชื่อของคนในเขตภาคเหนือล้านนาไทยถือว่า วัดเป็นบุญเขต คือสถานที่ทำบุญชำระล้างสิ่งสกปรกออกจากจิตใจ บุญกุศลที่ได้รับจะเป็นเครื่องชำระล้างจิตใจให้ใสสะอาด ดังนั้นการไปวัดจึงเป็นเรื่องสำคัญของคนเมืองล้านนา

สิ่งที่เตรียมไปวัด

๑. ดอกไม้ ใช้ดอกไม้ที่มีสีสวย กลิ่นหอม

๒. ข้าวตอก ทำจากข้าวเปลือก นำมาคั่วในกระทะใช้กรวยครอบเพื่อกันข้าวตอกกระเด็น สีข้าวตอกเป็นสีขาวบริสุทธิ์ จึงนิยมนำบูชาพระ

๓. อาหาร ให้ใช้อาหารที่ปรุงเองจะดีมาก เนื่องจากเป็นของที่ตนเองคิดว่าปรุงอย่างสุดฝีมือและเป็นของที่พ่อแม่ชอบเป็นหลัก

๔. น้ำหยาด/น้ำกรวด ใช้กรวดน้ำในเวลาพระให้พร

๕. ปัจจัยตามแต่จะมี

การไปวัดต้องแต่งตัวสุภาพ นุ่งชุดขาวได้จะดีมาก ไม่ควรนุ่งกางเกงขาสั้นไปวัด ทั้งนี้ต้องดูความเหมาะสมเป็นหลัก ถ้ามีครอบครัว จะพาครอบครัวไปทำบุญร่วมกัน ดังคำท่านว่า ทำบุญร่วมชาติ ตักบาตรร่วมขัน" เมื่อถึงวัดแล้วกราบพระประธานในวิหารก่อนแล้วจึงนำดอกไม้ธูปเทียนใส่ขันต่าง ๆ

๑. ขันแก้ว หรือขันแก้วตั้งสาม เป็นภาชนะที่ใส่ดอกไม้ธูปเทียนที่มีขนาดใหญ่ ทำด้วยไม้มี ๓ เหลี่ยมหรือแฉ่ง บางแห่งลงรักปิดทอง บางแห่งทาด้วยชาดสีแดงเขียนลวดลายสวยงาม การใส่ดอกไม้ธูปเทียนในขันแก้วไม่มีระเบียบที่ชัดเจนมากนัก ใส่แฉ่งไหนก่อนก็ได้

๒. ชั้นศีล เป็นชั้นดอกไม้ธูปเทียนพระสงฆ์เพื่อขอศีล ใช้ขัน หรือพานถ้าหากดอกไม้จำนวนมากก็ใช้ชามใหญ่ ชั้นศีลบางแห่งใส่ปัจจัยด้วยแต่บางแห่งไม่มี

นอกจากนั้นเป็นการใส่ข้าวบาตรและอาหาร ข้าวแบ่งเป็นก้อนใส่ตามจำนวนบาตรที่ตั้งไว้ ส่วนอาหารใส่ในภาชนะในถาด

ลำดับพิธีการทำบุญตักบาตรในวัด

การทำบุญตักบาตรในวัดจะทำกันในวันธรรมสวนะหรือวันศีล และวันสำคัญต่าง ๆ เช่น ขึ้นปีใหม่ วันเฉลิมพระชนมพรรษา เป็นต้น มีลำดับพิธีการดังนี้

๑) เมื่อมาถึงวัดแล้ว เข้าไปกราบพระประธาน จากนั้นใส่ขันแก้วตั้งสาม ชั้นศีล ใส่ปัจจัยตามศรัทธาแล้วออกมาใส่บาตรใส่อาหารหวานคาวที่เตรียมมาใส่ภาชนะที่เตรียมไว้ให้ เสร็จแล้วเลือกที่นั่งตามสมควร ปกติในภาคเหนือนิยมแบ่งวิหารออก ๒ ตอน ตอนบนตั้งแต่หน้าพระประธานลงมาถึงกลางวิหารจะเป็นที่นั่งของผู้ชาย ที่เหลือเป็นที่นั่งของผู้หญิง โดยมีผู้สูงอายุจะอยู่ด้านหน้า ถัดไปก็จะเป็นผู้อาวุโสตามลำดับ ซึ่งจะเข้าใจเองระหว่างท้องถิ่นของตน

๒) เมื่อได้เวลาผู้ชายหนุ่มจะเป็นผู้ขนเอาขันดอกไม้ และบาตร ถาดภัตตาหารเข้ามาตั้งไว้บนอาสนะสงฆ์ (จองสังฆ์)

๓) เชิญผู้แทนจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ส่วนใหญ่จะเป็นกำนันผู้ใหญ่บ้านหรือผู้สูงอายุ

๔) ปู่อาจารย์หรือมัคคณายกจะนำบูชาพระรัตนตรัยแบบพิสดาร ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภาคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)

อิมินา สักกาเรนะ พุทฺธัง อะภิปฺปุชฺชเยยามะ
 อิมินา สักกาเรนะ ธัมมํ อะภิปฺปุชฺชเยยามะ
 อิมินา สักกาเรนะ สังฆํ อะภิปฺปุชฺชเยยามะ
 อระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ภาคะวา,
 พุทฺธัง ภาคะวันตัง อะภิวาเทมิ. (กราบ)
 สวากขาโต ภาคะวะตา ธัมโม, ธัมมํ นะมัสสามิ. (กราบ)
 สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สังฆํ นะมามิ. (กราบ)
 พุทฺธัง สรรเวณํ คัจฉามิ ธัมมํ สรรเวณํ คัจฉามิ สังฆํ สรรเวณํ
 คัจฉามิ ทุตฺติยัมปิ พุทฺธัง สรรเวณํ คัจฉามิ ทุตฺติยัมปิ ธัมมํ สรรเวณํ คัจฉามิ
 ทุตฺติยัมปิ สังฆํ สรรเวณํ คัจฉามิ ตะตฺติยัมปิ พุทฺธัง สรรเวณํ คัจฉามิ
 ตะตฺติยัมปิ ธัมมํ สรรเวณํ คัจฉามิ ตะตฺติยัมปิ สังฆํ สรรเวณํ คัจฉามิ

อิติปิ โส ภาคะวา อระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ วิชชาจระณะ
 สัมปันโน สุคะโต โลกะวิฑู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถา เทวะ
 มะนุสสานัง พุทฺโธ ภาคะวาติฯ

สวากขาโต ภาคะวะตา ธัมโม สันทิฏฺฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก
 โอปะนะยิโก ปัจจัตตัง เวทิตฺัพโพ วิญญูหิติฯ

สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ อุตฺตปะฏิปันโน ภาคะวะโต
 สาวะกะสังโฆ ญายะปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ สามีจิ
 ปะฏิปันโน ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริปุริสะยุดานิ อัญญะ
 ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภาคะวะโต สาวะกะสังโฆ อาหุเนยโย ปาหุเนยโย
 ทักขิเนยโย อัญชะลิกะระณีโย อะนุตตะรัง ปุญญะฆะตัง โลกัสนาติ ฯ

อาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ สะหะ ปญฺจะ
สีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ
สะหะ ปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ, ติสระระณณะ
สะหะปญฺจะ สีลานิ ยาจามะ

เบญจศีล

- ปาณา ติปาตา เวระมะณี, สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
- อะทินนาทานา เวระมะณี, สิกขาปะทังสะมาทิยามิ
- กาเมสุ มิจฉาจาราเวระมะณี, สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
- มุสาวาทา เวระมะณี, สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ
- สุราเม ระยะ มัชชะปะมา ทัญญูสุานา เวระมะณี, สิกขา ปะทัง
สะมาทิยามิ

(สรูปศีล) อิมานิ ปญฺจะสิกขาปะทานิ, สีเลนะ สุคะตัง ยันติ, (สาธุ)
สีเลนะ โภคะสัมปะทา, (สาธุ) สีเลนะ นิพพุตัง ยันติ, ตัสมา สีลัง วิโสธะเยฯ
(สาธุ)

คำโยงข้าวก่อนใส่บาตร

สาธุ โอกาสะ, โอตานะ, ปิณฺทิปาตัง ทานัง, นิพพานัง, ประระมัง
สุขังฯ ทุติยัมปิ, สาธุ โอกาสะ, โอตานะ, ปิณฺทิปาตัง ทานัง, นิพพานัง,
ประระมัง สุขังฯ ตะติยัมปิ, สาธุ โอกาสะ, โอตานะ, ปิณฺทิปาตัง ทานัง,
นิพพานัง, ประระมัง สุขังฯ

คำถวายข้าวพระพุทธ แบบเก่า

อิ้มัง โอดานะ ปิณฑาทานัง ติระตะนานัง สักกัจจัง เตมะ ปุชฺเฌมะ,
ทุดิยัมปิ อิ้มังโอดานะ ปิณฑาทานัง ติระตะนานัง สักกัจจัง เตมะ ปุชฺเฌมะ,
ตะติยัมปิ อิ้มัง โอดานะ ปิณฑาทานัง ติระตะนานัง สักกัจจังเตมะ ปุชฺเฌมะ,
ทีฆะรัตตัง อัตถายะ หิตายะ สุขายะ ยาวะนิพพานะ สังวะตันทุ โนฯ

คำถวายข้าวพระพุทธ แบบใหม่

อิ้มัง, สุปะพะยัญชนะนะสัมปันนัง, สาลินัง, โอดะนัง, อุทะกัง วะรัง,
พุทฺธัสสะ ปุชฺเฌมะฯ ทุดิยัมปิ, อิ้มัง, สุปะพะยัญชนะนะสัมปันนัง, สาลินัง,
โอดะนัง, อุทะกัง วะรัง, พุทฺธัสสะ ปุชฺเฌมะฯ ตะติยัมปิ, อิ้มัง, สุปะพะยัญ
ชนะนะสัมปันนัง, สาลินัง, โอดะนัง, อุทะกัง วะรัง, พุทฺธัสสะ ปุชฺเฌมะฯ

คำถวายภัตตาหาร

นะโม ตัสสะภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ ๓ จบ
อิมานิ มะยัง ภัณฑะ, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆัสสะ,
โอดิณชะยามะ, สาธุโน ภัณฑะ, ภิกขุสังโฆ, อิมานิ, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ,
ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, ภัตตาหาร,
พร้อมด้วยบริวารทั้งหลาย เหล่านี้, แต่พระสงฆ์, ขอพระสงฆ์จงรับ,
ภัตตาหาร, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย,
เพื่อประโยชน์, และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำกรวดน้ำพื้นเมือง

อิหัง ทานะกัมมัง นิพพานะปัจจะโย โหตุ โน นิจจัง, อิหัง
สีละกัมมัง นิพพานะปัจจะโย โหตุ โน นิจจัง, อิหัง ภาวะนากัมมัง
นิพพานะ ปัจจะโย โหตุ โน นิจจัง,

ยังกัญญิ กุสะลัง กัตตัพพัง กัมมัง, สัพเพหิ อัมहेหิ กะตัง, ปุณฺณัง
โน อะนุโมทนต์ุ, สุณฺณตฺุ โภนโต, เย เทวา อัสสมิง สฺวานเ, อะธิคะตา ทีชฌายุกา
สะทา โหนตฺุ, สัพพะสัตตะ สุขี อตฺตานัง ปะริหะรันตฺุ, มาตาปิตา
สุขิตาโหนตฺุ ทุกขา ปะมุจจันตฺุ, สัพเพ ญฺาติกา สุขิตา โหนตฺุ ทุกขา
ปะมุจจันตฺุ, สัพเพ อะญฺาติกา สุขิตา โหนตฺุ ทุกขา ปะมุจจันตฺุ, สัพเพ ปิสา
สัพเพ ยักขา สัพเพ เปตา สุขิตา โหนตฺุ ทุกขา ปะมุจจันตฺุ, สัพเพ นัักขัตตะ
สุขิตา โหนตฺุ ทุกขา ปะมุจจันตฺุ, สัพเพ เทวา สุขิตา โหนตฺุ ทุกขา ปะมุจจันตฺุ,
สัพเพ อาจะริยฺุปฺชฌายา สุขิตา โหนตฺุ ทุกขา ปะมุจจันตฺุ, สัพพะสัมปัตติโย
สะมิชฌัน ตฺุ โวฯ

คำขอขมาพระรัตนตรัย

กาเยนะ วาจาเยนะ วะ เจตตะสา วา
พฺุทฺเต กุกัมมัง ปะกะตัง มะยาเยยัง
พฺุทฺโธ ปะฎิคคัณฺหะตฺุ อัจจะยันตัง
กาลันตะเร สังวะริตฺุง วะ พฺุทฺเต

กาเยนะ วาจาเยนะ วะ เจตตะสา วา
ธัมเม กุกัมมัง ปะกะตัง มะยาเยยัง
ธัมโม ปะฎิคคัณฺหะตฺุ อัจจะยันตัง
กาลันตะเร สังวะริตฺุง วะ ธัมเม

กาเยนะ วาจาเยนะ วะ เจตตะสา วา
สังฆะ กุกัมมัง ปะกะตัง มะยาเยยัง

สังโฆ ปะภูคคัณหะตุ อัจจะยันตัง
กาลันตะเร สังวะริตุง วะ สังฆะ

คำลาพระกลับบ้าน

หันทะทานิ มะยังภันเต อาปุจจามะ พะหุกิจจา มะยัง พะหุ
กะระณียา

พระสงฆ์กล่าวอนุญาตว่า "ยัสสะ ทานิ ตุมหากาลัง มัญญะถะ"
เราพร้อมกันว่า "สาธุ ภันเต สาธุ ภันเต สาธุ ภันเต"

หมายเหตุ : การออกเสียงภาษาพื้นเมืองล้านนา ให้ออกเสียง
ตัว ท. เป็น ต. เช่น อิทัง ออกเสียงเป็นอิตัง เป็นต้น

๓.๒ งานมงคลทั่วไป

งานมงคล ได้แก่การทำบุญ เพื่อความสุขความเจริญ โดยปรารถนา
เหตุดี เช่น ทำบุญวันเกิด ทำบุญฉลองอายุครบ ทำบุญขึ้นบ้านใหม่ ทำบุญ
เนื่องในงานมงคลสมรส ทำบุญฉลองเกียรติยศ เหล่านี้เป็นต้น ในงานมงคล
มีวิธีปฏิบัติดังนี้

๑. กำหนดวันทำบุญ เนื่องจากคนเมืองเหนือล้านนาเรามีหลัก
ในการหาวันดีในการทำบุญโดยเว้นวันใหม่วันเสีย ถ้าเป็นวันแต่งงานให้
เลือกวันหัวเรียงหมอน เป็นต้น หลักการหาวันดีมีดังนี้

วันใหม่ วันเสีย

เดือน เกียง-ห้า-เก้า เสีย วันอาทิตย์ กับ วันจันทร์

เดือน ยี่ - หก - สิบ เสีย วันอังคารวันเดียว

เดือน สาม-เจ็ด-สิบเอ็ด เสีย วันพฤหัสบดี กับ วันเสาร์

เดือนสี่-แปด-สิบสอง เสีย วันพุธ กับ วันศุกร์

วันชัยฤกษ์

ใช้สำหรับหาวันทำการมงคลทุกอย่าง เช่นกินแขกแต่งงาน ขึ้นบ้านใหม่ หรือโยกย้ายไปอยู่ที่อื่น จะบวชพระเป็กข์ตุ้ไปติดต่อราชการ จะเสี่ยงโชค เสี่ยงลาภ กว่าจะเดินทางไปค้าขายยังต่างบ้านต่างเมือง หือเว้นวันไม่เป็นมงคลเสีย ให้ถือเอาวันที่ดีมีโชคมีลาภ จะเกิดผลดีแก่ผู้ปฏิบัติอย่างมหาศาล โดยให้ยึดถือเอาตามวันเดือนขึ้นเดือนแรม ดังนี้

- ๑ ค่ำ จ้างแก้ว ขึ้นสู่โองธรรม ดี
- ๒ ค่ำ ฟังธรรมกลางป่าช้า บ่ดี
- ๓ ค่ำ ล้างมือถ้าตากิน ดี
- ๔ ค่ำ นอนปล้ำยตื่นตากแดด บ่ดี
- ๕ ค่ำ ผีแหวดล้อมปองเอา บ่ดี
- ๖ ค่ำ ลงสำเภาไปค้า ดี
- ๗ ค่ำ เคราะห์หืออยู่ถ้าคอยจน บ่ดี
- ๘ ค่ำ สาระวนบ่เหมียน บ่ดี
- ๙ ค่ำ ถูกเสี้ยนพระราม บ่ดี
- ๑๐ ค่ำ หาความงามบ่ได้ บ่ดี
- ๑๑ ค่ำ ขี้ไร่เกิดเป็นดี ดี
- ๑๒ ค่ำ บ่ดีสักหยาด บ่ดี
- ๑๓ ค่ำ ไชยะปราบชมพู ดี
- ๑๔ ค่ำ ศัตรูปองร้าย บ่ดี
- ๑๕ ค่ำ ผีหัวหลวงปองเอา บ่ดี

ยามหรือเวลาอันเป็นมงคลของแต่ละวัน

วันอาทิตย์ ยามเช้าไม่ดี ยามสายและยามใกล้เที่ยง ดีมาก
ยามบ่ายและยามเย็นไม่ดี ยามใกล้ค่ำ ดีมาก

วันจันทร์ ยามเช้า ยามสาย ยามใกล้เที่ยง ไม่ดี ยามเที่ยงและ
ยามบ่าย ดีมาก ยามเย็น ยามใกล้ค่ำ ยามค่ำ ไม่ดี

วันอังคาร ยามเช้าและยามสาย ดีมาก ยามใกล้เที่ยง ยามเที่ยง
และยามบ่าย ไม่ดี ยามเย็น และยามใกล้ค่ำ ดีมาก ยามค่ำ ไม่ดี

วันพุธ ยามเช้า ยามสาย ยามใกล้เที่ยง ไม่ดี ยามเที่ยงและยามบ่าย
ดีมาก ยามเย็น ยามใกล้ค่ำ และยามค่ำ ไม่ดี

วันพฤหัสบดี ยามเช้าและยามสาย ไม่ดี ยามใกล้เที่ยงและยามเที่ยง
ดีมาก ยามบ่าย ยามเย็น และใกล้ค่ำ ไม่ดี ยามค่ำ ดีมาก

วันศุกร์ ยามเช้า ไม่ดี ยามสาย ดีมาก ยามใกล้เที่ยง และยามเที่ยง
ไม่ดี ยามบ่ายและยามเย็นไม่ดี ยามใกล้ค่ำและยามค่ำ ดีมาก

๒. อาราธนาพระสงฆ์ เมื่อกำหนดวันงานแน่นอนแล้ว ไปอาราธนา
พระตามจำนวนที่ต้องการ ก่อนถึงวันงานอย่างน้อย ๓ ถึง ๗ วัน การ
อาราธนา นั้น ถ้าสามารถเขียนหรือพิมพ์เป็นฎีกานิมนต์ ได้เป็นการดีที่สุด
โดยบอกกำหนด วัน เดือน ปี เวลา และงานให้ละเอียด

๓. จำนวนพระที่นิมนต์ ตามปกติจำนวนนี้คือ ๕ รูป ๗ รูป ๙
รูป แต่ส่วนมากนิยมนิมนต์ ๙ รูป ถือกันว่าเลข ๙ เป็นเลขมงคลล่งดี
งานนั้นจะได้เจริญก้าวหน้ายิ่งๆ ขึ้นไป ถ้าเป็นงานมงคลสมรส
นิยมนิมนต์จำนวนคู่คือ ๖ รูป ๘ รูป ๑๐ รูป ส่วนมากงานมงคลสมรสนิยม
๘ รูป ถ้าเป็นพระราชพิธีนิยม ๑๐ รูป เป็นอย่างน้อย

๔. ตั้งโต๊ะหมู่ นิยมจัดไว้ทางด้านขวามือของพระสงฆ์ โดยให้
พระพุทธรูปพระพักตร์ไปด้านเดียวกับพระสงฆ์ ถ้าสถานที่อำนวยให้
พระพุทธรูปไปทางด้านทิศตะวันออก หรือทิศเหนือได้ยิ่งดี ถ้าสถานที่

ไม่พอกก็ให้จัดตามความเหมาะสมกับสถานที่ พระพุทธรูปที่จะนำมาตั้งโต๊ะบูชานั้น ไม่ให้มีกรอบและเล็กจนเกินไป หรือใหญ่เกินไป ถ้าโต๊ะบูชาใหญ่เล็กก็ให้จัดพระบูชาเหมาะสมตามส่วน มีแจกันดอกไม้ พานดอกไม้จัด ๓ หรือ ๕ พาน แจกันจะใช้ ๑ - ๒ คู่ก็ได้ แล้วแต่ขนาดของโต๊ะ กระจ่างรูปให้ปักไว้ ๓ ดอก เชิงเทียน ๑ คู่ พร้อมเทียน

๕. ด้ายสายสิญจน์ ใช้ด้ายดิบจับ ๙ เส้น ๑ ม้วน โยงรอบบ้านหรือบริเวณพิธี เวียนจากซ้ายไปขวา โยงเข้าหาพระประธานที่โต๊ะหมู่บูชา เวียนซ้ายไปขวาเช่นเดียวกัน ไม่ควรเอาไปพันไว้ที่องค์พระประธานควรเวียนรอบฐานพระโยงมาที่ชั้นหรือบาตรน้ำมนต์เวียนขวา แล้วนำด้ายสายสิญจน์วางไว้บนพานรองตั้งไว้ข้างโต๊ะบูชาใกล้กับพระเถระ ประธานในสงฆ์

เรื่องด้ายสายสิญจน์นี้มีข้อควรระวังเป็นพิเศษคือ ห้ามข้ามกรายเป็นเด็ดขาด แม้ที่สุดจะหยิบของข้าม หรือยื่นมือไปเชี่ยบหูหรือ บ้วนน้ำหมากรน้ำลาย ก็ไม่ควรข้ามด้ายสายสิญจน์อย่างยิ่ง เพราะนอกจากเป็นการแสดงความไม่เคารพในพระพุทธรูปเจ้า หรือถ้าเป็นงานศพก็ไม่ใช่เป็นการเคารพในผู้ตาย และยังเป็นผู้ที่ถูกติเตียนด้วย หากมีความจำเป็นจริงๆ ก็ควรสอดมือไปทางใต้ด้ายสายสิญจน์

๖. การปูอาสนะสำหรับพระสงฆ์ ควรใช้เสื่อหรือพรมปูเสียชั้นหนึ่งก่อน นิยมใช้กัน ๒ วิธีคือ ยกพื้นอาสนะสงฆ์ให้สูงขึ้น โดยใช้เตียงหรือแคร่ม้ายาววางต่อกันให้พอจำนวนแก่สงฆ์ และอีกวิธีหนึ่ง ปูลาดอาสนะบนพื้นธรรมดา อาสนะสงฆ์ชนิดยกพื้นนิยมใช้ผ้าขาวปูลาด จะมีผ้าพรมปูอีกชั้นหนึ่ง โดยอาสน์สงฆ์ยกพื้นนี้ มักจัดในสถานที่ที่ฝ่ายเจ้าภาพนั่งเก้าอี้กัน ส่วนอาสนะชนิดที่ปูลาดบนพื้นธรรมดา จะใช้เสื่อหรือพรมผ้าที่สมควรที่สุดแต่ที่หาได้ ข้อสำคัญควรระวัง อย่าให้อาสนะพระสงฆ์กับอาสนะของคฤหัสถ์ฝ่ายเจ้าภาพเป็นอันเดียวกัน ควรปูลาดให้แยก

จากกัน ถ้าจำเป็นแยกกันไม่ได้ โดยปูเสื่อหรือพรมไว้เต็มห้อง สำหรับ อาสนะสงฆ์ ควรปูทับเสื่อหรือพรมอีกชั้นหนึ่งจึงจะเหมาะสม โดยใช้ผ้าพรม ปูเรียงองค์เป็นระยะให้ห่างกันพอสมควร อย่าให้ชิดกันเกินไป

๗. เครื่องรับรองพระ ก็มีกระโถน, ภาชนะน้ำเย็น, วางไว้ทางด้านขวา มือของพระสงฆ์เป็นรายรูป ถ้าของมีจำกัด ๒ รูปต่อ ๑ ที่ก็ได้ วางเรียงจากข้างในมาหาข้างนอก ตามลำดับ คือกระโถนไว้ในที่สุด ถัดมา ภาชนะน้ำเย็น ส่วนน้ำชา หรือเครื่องดื่ม เมื่อพระสงฆ์เข้านั่งเรียบร้อยแล้ว ค่อยถวายก็ได้

๘. ตั้งภาชนะทำน้ำพุทมนต์ ใช้หม้อน้ำมนต์มีฝาครอบ เรียกว่า "ครอบน้ำมนต์" หรือบาตร หรือขันทองเหลือง (เว้นขันเงิน-ทองคำ) มีพานรอง น้ำที่ใช้ทำน้ำพุทมนต์ นิยมน้ำที่ได้มาจากดิน (ไม่นิยมน้ำฝน) ใส่ประมาณค่อนภาชนะ เทียนทำน้ำพุทมนต์ ใช้เทียนขี้ผึ้งแท่งขนาดหนัก ๑ บาทอย่างต่ำ เตรียมตั้งไว้หน้าโต๊ะบูชา เยื้องมาให้ใกล้ พระสงฆ์องค์ที่ ๑ หากมีการเปิดป้ายหรือเจิม ให้เตรียมแผ่นทองและแป้งเจิมให้พร้อมไว้ บนพานข้างน้ำมนต์ แล้วใช้ด้ายล้อมไว้ ส่วนคาพรมให้ใช้คาสดหรือแห้ง ก็ได้ ควรทำอันใหญ่ประมาณกำมือไม่ควรใช้อันเล็ก ถ้าไม่มีควรใช้ใบหนาด และใบมะดัน (พุทรา) เลาะหนามออกก่อน

๙. พานดอกไม้ธูปเทียน เตรียมไว้ ๒ พาน คือประเคนพระพุทธรูปบนโต๊ะหมู่บูชา ๑ และประเคนประธานสงฆ์ เป็นกัณฑ์ขอศีล ๑ (บางแห่งเพิ่มพานมคคนายกหรือพ่ออาจารย์อีก ๑)

๑๐. ชั้นสุมาคร้วทาน ประกอบด้วยชั้นดอกไม้มีแก้วน้ำใส่น้ำส้มป่อยประมาณครึ่งแก้ว

๑๑. เครื่องไทยธรรม หรือ **คร้วทาน** จัดให้ครบจำนวนพระสงฆ์แล้ว เพิ่มกัณฑ์พระพุทธรูปและอาจารย์อีก ๒ สำหรับ

๑๒. ภัตตาหารคาวหวาน

การลำดับพิธีการ

๑. เมื่อได้เวลาอันเป็นมงคลแล้ว เจ้าภาพต้องเป็นผู้จุดเทียนบูชาพระรัตนตรัยด้วยตนเอง โดยกราบพระพุทธรูปก่อน แล้วถือเทียนชนวนด้วยมือขวา มือซ้ายถือไฟแช็คแล้วจุดเทียนเล่มซ้ายมือเราก่อน แล้วจุดเล่มขวา จากนั้นรวบธูปตั้งออกมาจุดโดยหันปลายธูปลงจุดกับเทียนชนวน (ให้สังเกตว่าธูปเทียนมีการใส่เชื้อไฟหรือไม่ ถ้าใส่ ให้จุดธูปเล่มซ้ายไปขวา ไม่ต้องถอด)

๒. ประเคนพานดอกไม้ตั้งไว้บนโต๊ะหมู่แล้วกราบ ๓ ครั้ง ถือพานดอกอีกพานหนึ่ง น้อมประเคน พระสงฆ์แล้วประนมมือไหว้ ๑ ครั้ง ถอยไปนั่งที่เดิม

๓. มัคคนายกนำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย

๔. อาราธนาศีล รับศีล

๕. อาราธนาพระปริตร

๖. พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

๗. มัคคนายกเตรียมไฟแช็คจุดเทียนชนวนส่งให้เจ้าภาพจุดเทียนนำมนต์ เสร็จแล้วยกประเคน ประธานสงฆ์

๘. อาราธนาธรรม แสดงพระธรรมเทศนา ตามประเภทของงาน เช่น ขึ้นบ้านใหม่ เทศน์เคหาภษก สืบชะตาเทศน์สารากิริวิชาสูตร เป็นต้น

๙. เจ้าภาพเตรียมสำหรับข้าวพระพุทธ กล่าวคำบูชาข้าวพระพุทธ (อิ้มัง สูปะพะยัญชนะ)

๑๐. เจ้าภาพโยงขันน้ำส้อมปล่อย มัคคนายกกล่าวสุมาครวัทาน เสร็จแล้วนำดอกไม้จุ่มน้ำส้อมปล่อยวัดใส่ ครวัทานและภัตตาหารที่จะประเคนถวายพระสงฆ์

๑๑. กล่าวคำถวายไทยธรรม

๑๒. เชิญครอบครัวเจ้าภาพตลอดถึงผู้มีเกียรติร่วมประเคน
ไทยธรรมครวทาน หากเป็นสุภาพสตรี ควรยกประเคนวางบนผ้าที่พระสงฆ์
ไว้ด้วยมือทั้งสอง ไม่ควรประเคนด้วยมือเดียว ประเคนพระพุทธรูปก่อน
แล้วประเคนประธานสงฆ์ สุดท้ายมอบขันไทยธรรมแก่มัคคนายก
(ไม่ควรใช้คำว่าประเคน)

๑๓. นำน้ำหยาดมอบให้เจ้าภาพและแขกที่มาร่วมงาน

๑๔. ประธานสงฆ์ตั้งพัดให้พระ เริ่ม ยะถา วาวิระหา...
ให้เริ่มหยาดน้ำ โดยค่อย ๆ รินน้ำลงภาชนะ ด้วยสองมือให้น้ำหยาดลง
เป็นสายจนกระทั่งพระสงฆ์รูปที่ ๒ ขึ้น สัพพีติโย... จึงหยุดแล้ววางลง
โดยน้ำหยาด ยังเหลืออยู่ แล้วประนมมือรับพรจนจบ

๑๕. รับพรจากมัคคนายก นิยมให้พรเฉพาะสัพพีติโย...สู่ขัง
พะลังฯ (อย่าให้พรยาวเกินพระสงฆ์)

๑๖. หยาดน้ำแผ่เมตตา มัคคนายกน้ำหยาดน้ำอีกครั้งหนึ่ง (ติดตั้ง
ตานะกัมมมัง.....สะมิชฌันตุ โวฯ)

๑๗. พรมน้ำพระพุทธรูป เมื่อพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา
เจ้าภาพหันหน้ามาทางพระสงฆ์หมอบกราบลง ขณะพระประพรมน้ำมนต์
จากนั้นเจ้าภาพรับบาตรน้ำมนต์นำพระสงฆ์พรมน้ำมนต์ส่วนต่าง ๆ ของ
บ้านหรือสำนักงาน เป็นเสร็จพิธี

๑๘. หากมีการทำบุญอย่างอื่น เช่น ขึ้นบ้านใหม่ เจ้าภาพต้อง
เตรียมเครื่องครวของใช้ที่จำเป็นสำหรับใช้ใน บ้าน เช่น เครื่องครว
เครื่องนอน เครื่องใช้อื่น เจ้าภาพ เป็นผู้อัญเชิญพระพุทธรูปนำหน้า
จากนั้นให้คนที่มีชื่อเป็นมงคลนำสิ่งของขึ้นบ้าน เช่นชื่อ เงิน ทอง คำ มี
สุข ศรี เป็นต้น เมื่อได้เวลาอันเป็นอุดมมงคลฤกษ์แล้ว เจ้าภาพอัญเชิญ
พระพุทธรูปนำขึ้นไปประดิษฐานบนหิ้งพระแล้วกราบ ๓ ครั้ง ส่วนข้าวของ
เครื่องใช้ ให้เก็บไว้ในห้อง บางแห่งไม่มีพระพุทธรูปให้นำพานดอกไม้รูป

เทียนนำขึ้นไปประเคนประธานสงฆ์ หากเป็นงาน ทำบุญเปิดป้าย ให้เจ้าภาพถือพานแป้งเจิมและแผ่นทองพร้อมเครื่องทา จะเป็นกล้วยดิบหรือกระเทียมตัดครึ่งก็ได้ อาราธนาประธานสงฆ์ไปหน้าป้ายหรือหน้าประตูสำนักงาน ส่งแป้งเจิมให้ท่านก่อน หลังจากนั้นส่งผ้าเช็ด หรือกระดาษชำระให้ท่านเช็ดมือแล้วส่งกล้วยดิบหรือกระเทียมให้ท่านทาแล้วส่งแผ่นทองทีละแผ่น จำนวน ๓ แผ่น เสร็จแล้วยืนคาพระมนต์ให้ท่านประพรมน้ำมนต์ต่อไป

๑๙. จัดภัตตาหาร น้ำดื่ม น้ำล้างมือให้พร้อมแล้วนิมนต์ฉันภัตตาหาร ควนประเคนภัตตาหารคาวก่อน เมื่อฉันเสร็จค่อยถวายของหวานหรือผลไม้ เมื่อฉันเสร็จ เจ้าภาพนิยมเข้ามารับพระจากพระสงฆ์อีกทีหนึ่ง ก่อนที่จะจัดรถส่งพระส่งกลับวัด

๒๐. เมื่อพระสงฆ์กลับวัดแล้วให้เก็บอาสนะและพัดทั้งหมดไว้ในที่สมควร เพราะจะเป็นที่เกะกะ หรือบางทีมีคนเข้าไปนั่งจะเป็นการไม่เหมาะสม

ฝ่ายพระสงฆ์

พระสงฆ์ควรปฏิบัติการต่อไปนี้ :-

๑. ควรเตรียมตัวไว้ให้พร้อมก่อนถึงเวลา พอมีคนมารับก็ไปได้ทันที ควรไปตามกำหนด อย่าให้ก่อนมากนัก อย่าให้กระชั้นนัก ควรรู้จักกาลัญญตา

๒. ต้องนุ่งห่มเรียบร้อยเป็นสมณสาธูป ในถิ่นที่นิยมใช้พัด ควรนำไปทุกรูป และควรรีใช้พัดงานมงคล (ห้ามใช้พัดงานศพ ในงานมงคล) ถ้าขัดข้องก็ใช้พัดเฉพาหวัหน้าองค์เดียวก็ได้ พัดนั้นใช้ในเวลาดังนี้

(๑) ให้ศีล

(๒) ขัดตำนาน

(๓) อนุโมทนา

(๔) พิจารณาผ้าบังสุกุล

๓. ขณะขึ้นนั่งบนอาสนะ อย่าเหยียบผ้าขาวที่ปูไว้ ควรคุกเข่า เดินเข้าไปยังที่นั่ง, ยามต้องถือด้วยมือซ้าย รวมกับพัด (อย่าเอายาม คล้องแขน ตั้งแต่เข้าบ้านจนออกไป) วางพัดด้านขวามือ

๔. พอเจ้าภาพอาราธนาศีล ผู้หัวหน้าคี่สายสิญจน์ส่งต่อไป ปลายแถว, พออาราธนาถึงวาระที่ ๒ ว่า ทุติยัมปิ... ประธานสงฆ์ ตั้งพัดด้วยมือขวา ถัดไปพัดลงมา ๔-๕ นิ้ว หัวแม่มือทาบทรงขึ้นตาม ด้ามพัดสายสิญจน์พาดบนนิ้วชี้ พอจบคำอาราธนา ก็ตั้ง นโม... ให้สรวง และศีล ไม่ต้องว่า "ติสระระณะคะมะนัง นิฏฐิตัง"

๓.๓ งานมงคลสมรส

การกินแขก คือ การเชิญผู้ที่เคารพนับถือ และมิตรสหายเพื่อน บ้านใกล้เคียงมาร่วมรับประทานอาหาร เนื่องในงานมงคลสมรส หรือ แต่งงาน อีกประการหนึ่ง งานที่มีสภาพใหญ่โตต้องเชิญผู้คนมาเป็น จำนวนมาก อันหมายถึง งานนี้จุคนได้มากจึงเรียกงานแต่งงานว่า "งานกินแขก" (การกินแขก เป็นชื่อของการแต่งงาน คนเมืองล้านนาไทย)

การแต่งงานแบบสู่ขอ

เมื่อฝ่ายชายและหญิงมีความพึงพอใจกัน ฝ่ายชายจะต้องบอก แก่บิดามารดาว่าได้พบ ดอกไม้งาม และอยากได้มาเป็น คู่ชีวิตของตน พร้อมกับขอให้บิดามารดาจัดการสู่ขอตามประเพณี เมื่อบิดามารดาทราบ เจตนาธรรมณ์ ของลูกชายก็จะปรึกษาหารือกันกับหมู่ญาติพี่น้อง เดินทางไป สู่ขอกับบิดามารดาของฝ่ายสาว หากบิดามารดาได้สอบถามดูแล้วลูกสาว ไม่ขัดข้องก็เป็นอันตกลง นัดวันหมั้นหมายพร้อมแต่งงาน

พิธีกรรมและขั้นตอนการแต่งงาน

(๑) เมื่อเจ้าภาพทั้ง ๒ ฝ่าย ตกลงเรื่องสู่ขอและสินสอดทองหมั้น กันเรียบร้อยแล้ว และตกลงเรื่องวันเวลา ว่าจะเป็นวันไหน เดือนไหนแล้ว

ส่วนมากจะนิยมเดือนที่เป็นเดือนคู่ของทางภาคเหนือ อาทิ เดือนยี่ เดือน ๔-๖-๘-๑๐ ก่อนเข้าพรรษา

(๒) ทั้งสองฝ่ายจะต้องช่วยกันเตรียมงานไว้หลาย ๆ อย่าง เช่น บัตรเชิญ จะออกพร้อมกันหรือแยกกันออก ก็แล้วแต่จะตกลงกันอาหาร และเครื่องดื่ม จะต้องจัดเตรียมให้พร้อม รับแขกที่ได้เชิญมาร่วมในงานนี้ ส่วนมากจะหนีไม่พ้นผู้ใหญ่บ้านเพราะจะต้องกล่าวต้อนรับสมาชิกใหม่ของหมู่บ้าน หรือกล่าวฝากสมาชิกใหม่ไว้ดูแล

(๓) ก่อนวันงาน ๑ วัน ทั้ง ๒ ฝ่ายจะต้องเตรียมสถานที่เพื่อให้รับแขกและจัดพิธี (ฝ่ายเจ้าบ่าวอาจจะไม่ยุ่งยากเท่าไร) ถ้าเชิญแขกมาก อาจใช้สถานที่พอสมควร ทั้ง ๒ ฝ่ายจะต้องเตรียมขันบายศรี (ขันผูกมือ) ฝ่ายละ ๑ อัน

(๔) วันงานพอใกล้เวลาที่ได้หาฤกษ์ไว้ ฝ่ายเจ้าสาวจะต้องมาเตรียมพร้อมอยู่ที่บ้านเจ้าสาวมากนั้ก เพื่อรอฝ่ายมา (ขอลูกเขย)

(๕) พิธีการขอลูกเขย พอได้เวลาฝ่ายเจ้าสาวจะต้องไปขอลูกเขย ข้าวของที่จะต้องเตรียมไปขอลูกเขย มีดังนี้ หมากหั่ว ๑ พลุมัด ๑ และสุรา ให้ผู้เฒ่าผู้แก่เป็นคนไปขอเขย พอไปขอเขยเสร็จ ฝ่ายเจ้าบ่าวก็จะแห่ขันหมากมายังหน้าบ้านเจ้าสาว

(๖) ฝ่ายเจ้าสาว พอขบวนขันหมากเจ้าบ่าวมาถึงหน้าบ้านก็จะไปให้ผู้เฒ่าผู้แก่ทำประตูเงิน ประตูทอง ก่อนจะเข้าไปในบ้านได้ ประตูเงินที่นิยมทำกันก็คือเอาเข็มขันเงินมาขึ้นไว้ ประตูทองก็เอาสร้อยทอง ทำกันเป็นพิธี เจ้าสาวก็จะมารออยู่ข้างหลังประตูทองพร้อมเพื่อนของเจ้าสาว และขันผูกมือ เมื่อฝ่ายเจ้าบ่าวต่อรองตกลงซื้อเข้าผ่านประตูเงิน ประตูทอง ตรงนี้จะเป็นการพูดคุยออกล้อกันอย่างสนุกสนาน พอตกลงกันได้แล้ว ก็จะให้เจ้าบ่าว เจ้าสาวแลกขันผูกมือกัน และเข้าไปยังสถานที่ประกอบพิธีที่ได้จัดเตรียมไว้

ขั้นตอนประกอบพิธี

เมื่อเจ้าบ่าว-เจ้าสาว เข้านั่งประจำที่พร้อมทั้ง พ่อ-แม่ ของทั้งสอง ที่จัดเตรียมไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว

๑. เจ้าบ่าว-เจ้าสาว กราบพ่อ-แม่ทั้งสองฝ่าย พ่อ-แม่ อวยพร ให้คู่เจ้าบ่าวและเจ้าสาว

๒. เชิญแขกผู้ที่เป็นเกียรติสวมพวงมาลัยให้คู่ เจ้าบ่าว-เจ้าสาว

๓. พ่อ-แม่ เจ้าบ่าวมอบสินสอดให้ พ่อ-แม่เจ้าสาว (ถ้ามี)

๔. เจ้าบ่าวหรือแม่เจ้าบ่าวสวมสร้อย-แหวนให้เจ้าสาว (ถ้ามี)

๕. เชิญแขกผู้อาวุโสในหมู่บ้าน เจิมหน้า เจ้าบ่าว-เจ้าสาว

๖. เชิญผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันสวมมงคลแฝดให้เจ้าบ่าว-เจ้าสาว (ถ้ามี)

๗. เรียกขวัญคู่ บ่าว-สาว โดยหมอบเรียกขวัญที่เตรียมไว้ (ถ้ามี)

๘. พ่ออุ้ย แม่อุ้ย (ปู่-ย่า-ตา-ยาย) ทั้งสองฝ่ายมัดมือ (ผูกข้อมือ) เอาหลานเขยหลานสะใภ้แล้วอวยพรให้

๙. พ่อ-แม่ ทั้งสองฝ่ายมัดมือเอาลูกเขยลูกสะใภ้ และอวยพร

๑๐. แขกผู้มีเกียรติ มัดมือ และอวยพรให้คู่ บ่าว-สาว

๑๑. เมื่อแขกมัดมืออวยพรเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน ที่เป็นคนสวมมงคลแฝด (ถ้ายังอยู่) ก็จะมามัดมือเป็นคนสุดท้ายและถอดมงคลแฝดและกล่าวอวยพร

๑๒. เสร็จแล้วก็จะให้คนที่ซื้อมงคล เช่น ทองคำ เงิน แก้ว แหวน ดี สุข สมบูรณ์ เป็นต้นเป็นผู้นำเอาเจ้าบ่าว-เจ้าสาวเข้าสู่ห้องหอเป็นเสร็จพิธีจากนั้นก็เป็นการเลี้ยงเครื่องดีมอาหารสังสรรค์รื่นเริงแล้วแต่เจ้าภาพ จะจัดให้มีพิธีเจริญพระพุทธมนต์ในงานแต่งงาน

พิธีสงฆ์ หรือพิธีเจริญพระพุทธมนต์ในงานแต่งงาน เป็นพิธีกรรมที่มีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธีให้ โดยในวันพิธีจะนิมนต์พระมายังสถานที่จัดงานแต่งงาน หรือเจ้าบ่าวและเจ้าสาวจะไปทำพิธีที่วัดก็ได้ โดยทั่วไปวันที่เลือกเป็นวันประกอบพิธีแต่งงานนั้น จะมีการดูฤกษ์ ที่เป็นวันและเวลายมงคลสำหรับคู่เจ้าบ่าวเจ้าสาวมาแล้ว แต่การทำบุญในพิธีสงฆ์ก็ยังเป็นสิ่งที่ไม่ขาดไม่ได้ เพราะตามธรรมเนียมไทยการเริ่มต้นชีวิตคู่ด้วยการทำบุญ ไม่เพียงเป็นการเริ่มต้นที่สร้างสิ่งดีงามและสิริมงคลให้กับชีวิต แต่ยังช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งไม่ดีที่จะเป็นอุปสรรคของชีวิตให้หมดไป รวมทั้งยังมีความเชื่อว่าการได้ทำบุญร่วมกันนั้น กุศลจะส่งให้ได้เป็นคู่ครองกันทุกชาติไป

โดยการทำพิธีสงฆ์สามารถทำได้ทั้งเช้าและเพล แต่ส่วนใหญ่หากเป็นการนิมนต์พระสงฆ์มาเจริญพระพุทธมนต์ ที่บ้านหรือสถานที่จัดงานจะนิยมทำในช่วงเช้าก่อนพิธีแห่ขันหมาก และในงานมงคลอย่างงานแต่งงานจะนิมนต์พระสงฆ์เป็นจำนวนคู่เมื่อนับรวม พระพุทธรูปที่เป็นองค์พระประธานด้วยเป็น ๔ รูป แต่ที่เป็นที่นิยมกันมากที่สุดคือ คือนิมนต์พระสงฆ์ ๙ รูป รวมพระประธานด้วยเป็น ๑๐ รูปเพราะถือเคล็ดที่เลข “เก้า” เป็นคำพ้องเสียงเหมือนกับคำว่า “ก้าว” ที่หมายถึงก้าวหน้า แต่ในการถวายภัตตาหารหลังจากเสร็จพิธีสวดเจริญพระพุทธมนต์แล้ว สามารถถวายพระและเณรได้ทั้งวัด ไม่จำกัดว่าต้องเป็นพระสงฆ์ที่ประกอบพิธีเท่านั้น

ก่อนถึงวันงานเจ้าภาพต้องจัดเตรียมสถานที่ และอุปกรณ์ของใช้ในพิธีให้พร้อม โดยจัดโต๊ะหมู่บูชา สำหรับพระพุทธรูปที่เป็นองค์พระประธานพร้อมดอกไม้ ธูป เทียน รวมทั้งจัดเตรียมอาสนะที่นั่งสำหรับพระสงฆ์ จัดให้ห่างกันพอประมาณ วางกระโถนไว้ข้างในด้านขวามือ ถัดออกมาจัดวางแก้วน้ำจानรอง นอกจากนี้ยังต้องเตรียมเครื่องใช้แต่ละแผนกให้เรียบร้อย อย่างสายสิญจน์ที่ปลายด้านเริ่มต้น ต้องวนไว้กับฐานพระพุทธรูป ๓ รอบ โดยวนเป็นทักษิณาวรรต คือ จากซ้ายไปขวา

แล้วหาพานวางด้ายสายสิญจน์ที่เหลือไว้ใกล้ ๆ เพื่อให้พระสงฆ์ใช้ประกอบ การเจริญพระพุทธรูปต่อไป ใกล้ ๆ กับพานวางสายสิญจน์จะเป็นที่ตั้ง ของบาตรน้ำมนต์ ซึ่งอยู่ติดกับที่นั่งของพระสงฆ์ที่เป็นประธาน ในบาตร ต้องใส่น้ำไว้พอควร ช่าง ๆ บาตรน้ำมนต์จะวางเทียนสีขาว ๑ เล่ม หนัก ๑ บาท มักวางรวมไว้กับพานที่ใส่ด้ายสายสิญจน์ เพื่อใช้ในการทำน้ำมนต์ นอกจากนั้นที่ขาดไม่ได้ยังมีด้ายมงคลแฝด และแป้งประแจะ หรือกระแจะ หรือแป้งเจิมหน้าผากคู่บ่าวสาวไว้เข้าพิธีด้วย

ลำดับพิธีกรรมงานมงคลแต่งงาน

- เรียนเชิญคู่บ่าวสาวจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย (เจ้าบ่าวจับ คั่นเทียนชนวน เจ้าสาวจับมือเจ้าบ่าว)

- มัคคนายกนำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย

- รับศีล

- พระสงฆ์เจริญพระพุทธรูป

พิธีกรจุดเทียนชนวนส่งให้ คู่บ่าวสาวรับเทียนชนวนไปจุดเทียนที่ ชั้นน้ำมนต์ ส่งเทียนชนวนคืนให้พิธีกร คู่บ่าวสาวยกชั้นน้ำมนต์ถวายพระ สงฆ์ที่เป็นประธานในการเจริญพระพุทธรูป

- คู่บ่าวสาวร่วมกันตักบาตร เมื่อเจริญพระพุทธรูปไปจนถึงบท ถวายพระ (อิติปิ โส ฯลฯ พาหุงฯลฯ) คู่บ่าวสาวไปตักบาตรร่วมกัน

- คู่บ่าวสาวถวายข้าวพระพุทธ (ถ้าทำพิธีตอนเช้า ถ้าเป็นตอนเพล ไม่ต้อง) การบูชาข้าวพระพุทธตามธรรมเนียมโบราณที่มีมาแต่เดิมนั้น ไม่ใช่ถวายให้พระพุทธเจ้าฉัน แต่ถวายในฐานะเป็นเครื่องสักการบูชา อย่างหนึ่ง เสมือนหนึ่งบูชาด้วยดอกไม้ธูปเทียน

- คู่บ่าวสาวถวายภัตตาหารและจตุปัจจัยไทยทานแด่พระสงฆ์ที่ เจริญพระพุทธรูปเรียบร้อยไปโดยลำดับจนครบทั้ง ๙ รูป

- คู่บ่าวสาวร่วมกันกรวดน้ำรับพร

- พระสงฆ์ฉันภัตตาหาร
 - พระสงฆ์อนุโมทนา และประพรมน้ำพระพุทธมนต์แก่คู่บ่าวสาว
- เป็นอันเสร็จพิธี

(ขอขอบคุณ พ่อหนานศรีวงศ์ ดวงเนตร ผู้ให้ข้อมูล)

๓.๔ งานอวมงคล

๓.๔.๑ งานศพ

การสิ้นชีวิตไปของบุคคลผู้หนึ่งถือว่าการหมดสิ้นภารกิจ ทั้งปวงที่เคยกระทำมา สิ่งใดก็ตามที่เคยปฏิบัติเมื่อครั้งยังมีชีวิตทั้งที่ถูกต้องและผิด ก็จะมีการอโหสิกรรมให้แก่ผู้นั้น การปฏิบัติต่อศพนั้นต้องเป็นไปตามขั้นตอนที่ได้กำหนดไว้ตามจารีตอย่างเคร่งครัด ถ้าหากฝ่าฝืนหรือ ละเลยก็อาจเป็นโทษเป็นภัยแก่บุคคลผู้เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นพ่อ, แม่, ลูก, พี่, น้อง และบรรดาญาติหรือแก่ชุมชนและบ้านเมือง พระพุทธศาสนา สอนเอาไว้ว่าบุคคลใดก็ตามเมื่อยังมีชีวิตอยู่หากได้กระทำความดีตามหลักที่พระพุทธเจ้าทรงสอนแล้ว ก็จะได้รับความสุขความสบายในปัจจุบัน ขณะ หากว่าสิ้นชีวิตไปก็จะมีความดีหนุนนำส่งให้ไปเกิดในภพภูมิที่ดีที่ ประเสริฐ มีความสุขกายสบายใจ หากว่าบุคคลผู้ใดมิได้กระทำในสิ่งที่ ตรงกันข้ามกับที่พระพุทธเจ้าทรงสอน แล้วก็จะได้รับความทุกข์ทั้งใน ปัจจุบันขณะ และเมื่อสิ้นชีวิตไปก็จะได้ประสบกับสิ่งที่เรียกว่า อบายภูมิทั้ง ๔ มีนรกเป็นต้น ดังนั้นบรรดาญาติพี่น้องลูกหลานของผู้เสียชีวิตเมื่อต้อง การให้บรรดาญาติ ๆ ของตนได้พ้นจากความทุกข์ยากลำบากก็จะมี การทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้เพื่อที่ว่า อานิสงส์อันเกิดจากการทำบุญเช่นนั้น จะไปบันดาลให้ผู้ตายนั้นได้พ้นจากความทุกข์ยากและได้ไปสู่สุคติโลก สวรรค์ โดยเริ่มตั้งแต่ใกล้สิ้นชีวิตโดยมากมักจะมีการนิมนต์พระมาเทศนา ธรรมให้ฟัง เพื่อบอกให้ผู้ใกล้เสียชีวิตนั้นนึกถึงแต่สิ่งที่ดีงามเช่นระลึก

ถึงพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ หรือแม้แต่การกระทำที่ตนเองได้กระทำลงไปเช่น การให้ทาน รักษาศีล ฟังธรรม เป็นต้น โดยเชื่อว่าหากเขาระลึกแล้วจะทำให้จิตใจของเขาสงบตั้งมั่น เมื่อตายไปแล้วก็จะมีการทำบุญอุทิศส่วนกุศลไปให้ หรือแม้แต่ว่าบุคคลผู้นั้นจะตายด้วยวิธีใดก็ตามมักจะมีการทำพิธีกรรมต่าง ๆ ให้เขาพ้นจากวิบากกรรมเหล่านั้น เริ่มตั้งแต่สิ้นชีวิตเมื่อมีบุคคลใดเสียชีวิตลงไม่ว่าจะเป็นพระมหากษัตริย์เจ้านายเชื้อพระวงศ์ พระสงฆ์ หรือแม้แต่ชาวบ้านธรรมดาอันดับแรกที่จะต้องเตรียมเป็นเบื้องต้นมีกิจดังต่อไปนี้ โดยขออ้างอิงเอาจากหนังสือประเพณีชีวิต ของ ศรีเลา เกษรพรหม ดังนี้

การอาบน้ำศพ

หมายถึงการปฏิบัติต่อผู้ตายมีการนำศพไปอาบน้ำเพื่อชำระสิ่งสกปรกต่าง ๆ โดยใช้ น้ำที่ผ่านการต้มแล้วรอให้อุ่นจึงนำมาอาบให้กับศพเสร็จแล้วก็นำมาเปลี่ยนเสื้อผ้าให้ใหม่ ตกแต่งร่างกายให้เรียบร้อย สำหรับเสื้อผ้าที่นำมาใส่ นั้นต้องใส่กลับด้านคือเอาเสื้อผ้าที่ปกติดึงเอากระดุมไว้ทางด้านหน้า แต่เวลาใส่ให้คนตายต้องเอากระดุมไปทางด้านหลัง กางเกงก็เช่นกัน จากนั้นจึงนำเอาศพยกวางบนเสื่อหรือที่ล้านนาเรียกว่า สาดต้องก่าย นอกจากสาดแล้วก็ต้องเตรียมด้ายหรือสายสิญจน์เพื่อที่จะเอามามัดศพโดยมัดที่มือ พร้อมกับใส่สวดดอกไม้ในมือศพเพื่อให้นำไปบูชาพระเกตุแก้วจุฬามณีบนสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ แล้วก็มัดที่หัวแม่เท้า ทั้งซ้ายและขวาให้ติดกันแล้วก็นำศพใส่ในหีบหรือกล่อง

พิธีการรดน้ำศพ

การไปรดน้ำศพ

๑. แต่งกายไว้ทุกข์ หรือชุดดำหรือขาว
๒. การรดน้ำศพถือสืบกันมาว่า ไปขอขมาโทษ เพื่อจะได้ไม่มีเวรภัย

ต่อกัน

๓. นิยมรดเฉพาะท่านผู้มีอายุสูงกว่า หรือรุ่นราวคราวเดียวกันเท่านั้น

๔. ผู้มีอายุมากกว่าผู้ตาย ก็ไปร่วมงานให้กำลังใจเจ้าภาพ แต่ไม่นิยมรดน้ำศพ

๕. การรดน้ำศพนิยมทำเฉพาะผู้มีตำแหน่งหน้าที่ หรือคฤหาสน์ที่มีคนนับถือมาก คนธรรมดาไม่นิยมทำกัน

การเตรียมพิธี

๑. จัดโต๊ะหมู่บูชา ประกอบด้วยเชิงเทียน กระจ่างรูป แจกันดอกไม้ให้สวยงาม

๒. เตียงหรือโต๊ะเตี้ย สำหรับวางศพ อย่าให้สูงเกินไป ประดับด้วยผ้าขาวหรือผ้าสีทอง

๓. เชิญศพนอนบนเตียง คลุมศพด้วยผ้าขาว หรือผ้าสีทอง มือขวาทางออก มีชันน้ำใบใหญ่รองใต้มือ

๔. น้ำสะอาด ใส่น้ำอบน้ำหอม ส้มป่อย ใส่ชันใบใหญ่ มีชันเล็ก ๆ หลายใบยื่นให้แขกรดน้ำ

ลำดับพิธีการ

๑. เชิญประธานจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ไม่ต้องกล่าวคำบูชา

๑. ประธานวางพวงมาลัยดอกไม้บนหน้าอกศพ

๒. รดน้ำลงที่มือศพ พร้อมทั้งกล่าวคำรดน้ำศพ

วิธีปฏิบัติกรรดน้ำศพคฤหัสถ์

๑. ถ้าอาวสุไสมากกว่าตน ก่อนรดน้ำศพ นิยมนั่งคุกเข่าน้อมตัวลง ยกมือไหว้ พร้อมกับนีกขอขมาโทษต่อศพนั้นว่า “หากได้ล่วงเกินท่านทั้งทางกาย วาจา ใจ ก็ดี ขอท่านโปรดอโหสิกรรม ให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”

๒. เมื่อยกมือไหว้ขอมาแล้ว ถือน้ำภาชนะสำหรับรดน้ำด้วยมือทั้งสอง เทน้ำลงที่ฝ่ามือขวาของศพ พร้อมกับนึกในใจว่า “ร่างกายที่ตายแล้วนี้ ย่อมเป็นอโหสิกรรมไม่มีโทษ เหมือนน้ำที่รดแล้วจะนั้น”

๓. เมื่อรดน้ำศพเสร็จแล้ว นิมนต์อมตัวลงไหว้พร้อมกับอธิษฐานว่า “ขอจงไปสู่สุคติเถิด”

วิธีปฏิบัติการรดน้ำศพพระสงฆ์

๑. นั่งคุกเข่าตามเพศกราบเบญจางคประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พร้อมกับนึกขอขมาโทษว่า “หากได้ล่วงเกินท่าน ทั้งทางกาย วาจา ใจ กิติ ขอท่านโปรดอโหสิกรรมให้แก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด”

๒. เมื่อขอขมาโทษเสร็จแล้ว พึงถือน้ำภาชนะด้วยทั้งสองเท้าน้ำรดลงที่ฝ่ามือขวาของศพ พร้อมกับนึกในใจว่า “ร่างกายที่ตายแล้วนี้ ย่อมเป็นอโหสิกรรม ไม่มีโทษ เหมือนน้ำที่รดแล้วจะนั้น”

๓. เมื่อรดเสร็จแล้ว กราบเบญจางคประดิษฐ์อีก ๓ ครั้ง พร้อมกับนึกอธิษฐานว่า “ขอจงไปสู่สุคติเถิด”

การไปงานตั้งศพบำเพ็ญกุศล

๑. นิยมแต่งกายไว้ทุกข์ตามความนิยมของสังคมท้องถิ่นนั้น ๆ

๒. นิยมนำพวงหรีด ตามควรแก่ฐานะตนไปแสดงความเคารพด้วย

๓. นิยมนำผ้าบังสุกุลไปร่วมทำบุญด้วยตามฐานะ

การแสดงความเคารพศพของคฤหัสถ์

๑. ถ้ามีอาวสุไสมากกว่าตน นิยมนำพวงหรีดไปด้วย เมื่อวางพวงหรีดแล้ว ถ้าแต่งเครื่องแบบราชการ นิยมยืนตรงโค้งคำนับ ถ้ามิได้แต่งเครื่องแบบ ยืนตรงโน้มตัวลงยกมือไหว้

๒. ถ้านำกระเช้าดอกไม้แจกันดอกไม้ หรือพวงหรีดดอกไม้ไปเคารพศพ เมื่อวางกระเช้าดอกไม้แล้ว นิยมนั่งคุกเข่าราบทั้งเพศชาย

และหญิง จุดรูป ๑ ดอก ประนมมือยกขลุ่ยขึ้นจบ ให้ปลายนิ้วที่อยู่ระหว่าง คิ้วตั้งจิตขอขมาโทษ

๓. เมื่อขอขมาแล้วพึงปักรูป ณ ที่ปัก นั่งพับเพียบหมอบกราบ กระพุ่มมือ (คือนั่งพับเพียบตะแคงตัว ข้างขวาหันหน้าไปทางศพ วางมือ ขวาลงก่อน แล้ววางมือซ้ายลงแนบกับมือขวา ประนมมือตั้งอยู่กับพื้น พร้อมกับหมอบให้หน้าผากลงจรดหัวแม่มือ) พร้อมตั้งใจอธิษฐานแล้วลุกขึ้น
หมายเหตุ : ถ้าเป็นผู้ที่ได้รับพระราชทานเครื่องประกอบเกียรติยศพนั้น ผู้ไปเคารพไม่ต้องจุดขลุ่ยบูชาศพ

การแสดงความเคารพศพพระสงฆ์

๑. นิยมแต่งกายตามแบบเช่นเดียวกับศพคฤหัสถ์

๒. เมื่อวางเครื่องสักการะบูชาแล้ว นิมนต์คุกเข่าตามเพศ จุดรูป ๑ ดอก ประนมมือยกขลุ่ยขึ้นตั้ง ให้ปลายนิ้วหัวแม่มืออยู่ระหว่างคิ้ว ปลาย นิ้วชี้จรดหน้าผากพร้อมกับตั้งใจขอขมาโทษ

๓. เมื่อขอขมาโทษแล้ว พึงปักรูป ณ ที่ปักรูป กราบแบบเบญจางค ประดิษฐ์ ๓ ครั้ง พร้อมกับนีกอธิษฐาน

ไฟยาม

เป็นไฟที่จุดไว้ที่บนหัวศพบ้าง ปลายเท้าศพบ้าง สำหรับไฟยามนั้น ในหนังสือประเพณีชีวิตกล่าววว่า สมัยโบราณใช้น้ำมันมะพร้าวหรือน้ำมัน จากพืชอย่างอื่น ภาชนะที่ใส่เอาถ้วยจักแกงคว่ำลง เอาน้ำมันใส่ตรงกัน แล้วจึงพินดินกาจุ่มลง ต่อมาใช้ดินเหนียวปั้นเป็นภาชนะบรรจุน้ำมันที่ เรียกกัน “ผางประทีป” สมัยหลังใช้ตะเกียงน้ำมันก๊าด สาเหตุที่ต้องจุดไฟ ยามมีคำอธิบายไว้หลายประการเช่นว่า (๑) เพื่อเป็นเครื่องเตือนสติคน เป็นว่า ชีวิตก็เหมือนกับตะเกียงนั่นเองถ้าหากหมดเชื้อลงยามใดความ เป็นคนก็สิ้นสุดกันเมื่อนั้น (๒) เพื่อให้มองเห็นศพได้ถนัดและป้องกันสัตว์ มาใกล้ศพโดยใช้แสงสว่างจากตะเกียงมาช่วยไล่สัตว์

(๓) เพื่อจะได้เป็นแสงส่องทางให้แก่ผู้ตายได้ไปสู่โลกอีกโลกหนึ่ง

ขันข้าวหลังหีบ

ในช่วงที่ศพยังมีได้นำไปเผาที่นบรดาญาติ ๆ ต้องนำเอาอาหารมาวางไว้บนหลังหีบศพทั้งนี้ก็เพื่อให้ผู้ที่ตายนั้นได้มาบริโภคอาหารนั้น นอกเหนือไปจากการนำไปถวายพระสงฆ์ที่วัด โดยที่ผู้ที่นำอาหารไปให้นั้น ต้องเคาะโลงบอกให้ผู้ตายนั้นมารับประทานอาหาร เป็นดังนี้ตลอดในช่วงเวลาที่จะต้องกินอาหาร โดยปกติชาวบ้านทั่วไปมักบริโภคอาหารวันละ ๓ มื้อ และจะทำเช่นนี้จนกว่าจะนำเอาศพไปเผาหรือฝัง

ข้าวของเครื่องใช้ของผู้ตาย

เมื่อบุคคลนั้นได้สิ้นชีวิตไปก็จะมีกรเก็บข้าวของเครื่องใช้โดยเฉพาะเสื้อผ้าที่ผู้ตายมักใช้สอยอยู่เสมอ ตลอดจนเครื่องใช้บางอย่างที่ต้องเก็บมารวมกันไว้และนำไปเผาหรือฝังพร้อมกับศพเลย ที่เป็นเช่นนี้ก็อาจจะเนื่องมาจากว่าหากเก็บไว้แล้ว อาจจะทำให้ผู้ที่เคยอยู่ร่วมกันมีความเศร้าเสียใจเพราะได้มาเห็นสิ่งของต่าง ๆ ต่อมาเพื่อป้องกันโรคภัยบางชนิดที่ติดอยู่กับเครื่องใช้เหล่านั้นเพื่อสุขอนามัยของคนที่ยังอยู่ก็ต้องนำเอาออกไปให้พ้นเสียจากเรือน

การจัดเตรียมพิธี

(๑) เมื่อนำโลงตั้งที่เหมาะสมแล้ว ประดับด้วยดอกไม้ นำกระถางธูปใบใหญ่มีวัสดุรองนำไว้ที่ท้ายโลงนำธูปและไฟจุดไว้ด้วย

(๒) จัดสถานที่บำเพ็ญกุศล ให้จัดโต๊ะหมู่บูชาไว้ข้างซ้ายของอาสนะสำหรับพระสงฆ์ปกติคือนละ ๔ รูป จะมากกว่านั้นก็ได้ สำหรับพัดที่จะใช้ควรดูให้ดีก่อน ให้ใช้พัดสำหรับงานศพเท่านั้น

(๓) จัดเครื่องไทยธรรมสำหรับถวายในพิธีสวดพระอภิธรรมแต่ละคืน จำนวน ๗ สำหรับ (พระสงฆ์ ๔+ กัณฑ์เทศน์ ๑+พระพุทธรูป ๑+อาจารย์ ๑) สำหรับปัจจัยใส่ตามศรัทธา

ข้อสังเกต

๑. การเชิญผู้มีเกียรตินำผ้าบังสุกุลไปวางตรงหน้า พระสงฆ์ ให้พิธีกร ใช้คำว่า ทอดผ้าบังสุกุล ไม่ใช่คำว่า วางผ้าบังสุกุล และเรียนเชิญผู้มีเกียรติ ไม่ใช่แขกผู้มีเกียรติ

๒. มัคคนายกควรสังเกตว่าพระสงฆ์จะเทศน์คัมภีร์หรือบรรยายธรรม ควรอาราธนาให้ถูกต้อง

พิธีการวันประชุมเพลิงศพ

๑. การประชุมเพลิงศพหรือฌาปนกิจศพ หมายถึงการทำบุญศพวันสุดท้ายที่จะนำไปสู่ป่าช้าเชิงตะกอน ไม่นิยมเผาในวันเก้ากอง วันพระใหญ่ (เดือนดับ-เดือนเบ็ง) วันสำคัญทางศาสนาและวันสำคัญของชาติ

๒. แบ่งหน้าที่เตรียมอุปกรณ์ที่จะนำไปป่าช้า เช่น เสื่อ พาน เป็นต้น

๓. การบวชหน้าไฟ นิยมให้บุตรหลานบวชเพื่อที่จุณศพสู่เชิงตะกอน เจ้าภาพต้องเตรียมดังนี้

- จัดหาผู้ที่จะบวช โดยให้สมัครใจบวช และผู้จะบวชต้องรู้ไตรปิฎกและมีความเข้าใจการบวช เพราะถ้าอายุต่ำเกินไปกว่านั้นจะลำบากพระอุปัชฌาย์ และหาผ้าไตรยาก หากเป็นไปได้ให้เจ้าภาพจัดหาซื้อเอง

- จัดเตรียมผ้าสำหรับบวชให้ครบตามจำนวนผู้บวช

- ตอนคำให้ผู้จะบวชโกนหัวตามธรรมเนียม ไม่ควรตัด

- จัดเตรียมขันดอกไม้รูปเทียนพร้อมปัจจัย

- ถ้าพระอุปัชฌาย์ไม่ได้รับนิมนต์มาในงานพิธีนั้น จะต้องไปบวชยังวัดที่มีพระอุปัชฌาย์อยู่ จะให้เจ้าอาวาสบวชเองไม่ได้ และต้องแจ้งให้ท่านทราบล่วงหน้าด้วย จะไม่ได้ยุ่งยาก

- การบวชแต่ละครั้งควรมีเจ้าภาพผู้ใหญ่ไปด้วย

๔. เมื่อพระสงฆ์ถึงบริเวณพิธีแล้ว เจ้าภาพประเคนเครื่องรับรองสำหรับการนิมนต์พระสงฆ์วันประชุมเพลิงนั้น นิยมจำนวน ๖-๘-๑๐ รูป ถ้าเจ้าภาพเป็นทานบดี (ผู้มีจิตศรัทธาแรงกล้า) จะนิมนต์มากกว่านี้ก็ได้

พิธีการในสุสาน

เมื่อศพไปถึงสุสานแล้วไม่ต้องลุกขึ้นยืน ให้นั่งสงบ พนักงานแจกน้ำดื่ม เจ้าหน้าที่เตรียมจัดสถานที่ จากนั้น

- จัดให้มีการถ่ายรูปที่ระลึก เพื่อให้เจ้าภาพได้เตรียมรายชื่อผู้มีเกียรติทอดผ้าบังสุกุล การถ่ายรูปควรถ่ายที่บ้านเป็นส่วนใหญ่ ที่จะถ่ายในสุสานเฉพาะแขกสำคัญ เช่น ญาติมาจากต่างอำเภอต่างจังหวัด ผู้บังคับบัญชา ผู้ร่วมงาน และผู้นำท้องถิ่น ที่ต้องถิ่น สุดท้ายจะเป็นกลุ่มแม่บ้าน พิธีกรควรแจ้งให้แต่ละคนทราบล่วงหน้า จะได้เตรียมตัว

- เจ้าหน้าที่เตรียมภูเขาโยง ใช้ลาดภูเขาโยงหน้าพระสงฆ์ เตรียมผ้าบังสุกุลให้ผู้มีเกียรติทอดตรงหน้าพระสงฆ์ ไม่ควรให้เกิน ๕๐ ผืน เจ้าภาพ ควรเตรียมผู้มอบผ้าจัดการซักซ้อมให้เข้าใจก่อน

- เจ้าภาพเตรียมซองปัจจัยสำหรับบริจาคแก่สาธารณกุศลในหมู่บ้าน พิธีกรเรียนเชิญผู้แทนหน่วยงานเข้ารับปัจจัย

- พิธีทอดผ้าบังสุกุล พิธีกรเชิญผู้มีเกียรติทอดผ้าบังสุกุล ควรเรียกชื่อเป็นลำดับ ไม่ทอดระยะเวลานานเกินไป

- พระสงฆ์พิจารณาผ้าบังสุกุล

- ถ้าหากจะมีการอ่านประวัติผู้ตาย ให้เรียนเชิญญาติหรือครูอาจารย์ที่สันทัดในการอ่าน หลังจากอ่านประวัติแล้วจึงเรียนเชิญประธานพิธีรับผ้าไตร

- การทอดผ้าไตรบังสุกุล ผ้าไตรจะมีกี่ไตรก็ตามถ้ามีเกิน ๒ ไตร ให้ทอดพร้อมกัน ถ้ามีมากกว่า ให้กำหนดเป็นไตรเอก ๑ ไตร นอกนั้นเป็นไตรรอง แนวปฏิบัติให้ญาติอุ้มผ้าไตรเดินตามประธานพิธีไปจนถึงสถานที่ทอดผ้าไตร ประธานรับผ้าจากเจ้าภาพ เพ่งมองดูที่ศพนับครู่ แล้วทอดผ้าด้านยาวไปข้างหน้า เสร็จแล้วคำนับ หรือไหว้ครั้งหนึ่ง (ถ้าอายุสูงกว่าให้ไหว้ ถ้าอายุต่ำกว่าให้คำนับ)

- การกล่าวคำปลงสังเวช จะใช้แบบสั้นหรือยาวก็ได้ ให้พิธีกรแจ้งให้ทุกคนทราบว่าจะเป็นผู้กล่าวนำ ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ ๓ จบ
อะนิจจา วะตะ สังขารา อุปปาทวะระยะธัมมิโน อุปปัชฌิตะวา
นิรุชฌันติ เตสัง วุ ปะสะโม สุโขฯ

กายะกัมมัง วะจีกัมมัง มะโนกัมมัง สัจฺจิจจะ โทสัง อะสัจฺจิจจะ
โทสัง สัพพัง โทสัง ขะมันตุ โนฯ

บัดนี้ ข้าพเจ้าทั้งหลาย อันประกอบด้วย ลูกหลาน ญาติมิตร
และผู้มีเกียรติ ได้นำร่างอันปราศจากวิญญาณของ.....
มาตั้งไว้บนเชิงตะกอน ณ สุสานแห่งนี้ เพื่อประกอบพิธีประชุมเพลิง
ในโอกาสนี้ หากข้าพเจ้าทั้งหลาย ได้ประมาทพลาดพลั้ง ล่วงเกินท่าน
เมื่อยังมีชีวิตอยู่ ด้วยกายก็ดี ด้วยวาจาก็ดี ด้วยใจก็ดี ทั้งต่อหน้าและลับหลัง
ทั้งเจตนาและไม่ได้เจตนาที่ดี ขอให้ท่านโปรดอโหสิกรรม แก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลายด้วย ในขณะที่เดียวกัน (ชื่อผู้วายชนม์) เมื่อยังมีชีวิตอยู่ อาจล่วงเกิน
ข้าทั้งหลาย ด้วยกาย ด้วยวาจา ด้วยใจ ข้าพเจ้าทั้งหลายขออโหสิกรรมไว้
ณ ที่นี้ด้วย ขอบุญกุศลที่ท่านทำมาแล้วในอดีต และบุญกุศลที่ญาติพี่น้อง
ข้าพเจ้าทั้งหลายได้กระทำแล้วนี้ โปรดจงดลบันดาลให้ดวงวิญญาณของ
ท่าน ไปสู่สุคติสรวงสวรรค์ด้วย เทอญฯ

(แบบยาว)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทฺธัสสะ ๓ จบ
อะจิริง วะตะ ยัง กาโย ปะฐะวิง อะธิเสสะติ จุทโธ
อะเปตะวิญญาโณ นิรัตถัง วะ กะลิงคะลัง

อะจิริง วะตะยังกาโย, อันว่าร่างกายของเรานี้ ไม่นานหนอ,
เมื่อปราศจากวิญญาณแล้ว, จักนอนทับพื้นแผ่นดิน, ดุจท่อนไม้ที่เขา
ทอดทิ้งไว้ในป่า, เย ทะหะรา จะ, มะหันตา จะ, ทะลิตทา จะ, มะหัทธา
จะ, เย พาลา, เย จะปัณชิตา, สัพเพ มัจจุ วะสังยันติ, สัพเพ มัจจุ
ปะรายะนา, เยชะนา อันว่าชนทั้งหลายเหล่าใด, ทะหะรา จะ, เป็นคน
หนุ่มก็ดี, มะหันตา จะ, เป็นคนแก่ก็ดี, ทะลิตทาจะ, เป็นคนยากจนเข็ญใจก็ดี,

มะหัทธา จะ, เป็นคนมั่งมีก็ดี, เย พาล เป็นคนพาลก็ดี, เยจะปัดทิตา, เป็นบัณฑิตก็ดี, สัพเพ มัจจุ ะสังยันติ ชนเหล่านั้นทั้งหมด, ย่อมเข้าสู่อำนาจแห่งความตาย, สัพเพ มัจจุ ะรายะนา, ชนเหล่านั้นทั้งหมด, ย่อมมีความตายเป็นที่ไปในเบื้องหน้า,

ยะถาปี เสลา วิปูลา นะกัง อาหัจจะ ปัพพะตา สะมันตา อะนุปะริเยยยุง นิพโปเถนตา จะตฺติสสา อายุง ปาเชนติ ปาณินัง ยะถาปีเสลา, เปรียบปานประหนึ่งว่า, ภูเขาศีลาล้วน, สูงจดท้องฟ้า, กลิ้งบดสัตว์เข้ามาในสี่ทิศ, สัตว์ทั้งหลายที่อยู่ใกล้ตายก่อน, ที่อยู่ไกลตายทีหลัง, ส่วนที่จะเหลืออยู่นั้น, หาบ่อบมีได้, ข้ามนี้แลมีอุปมาฉันใด, เอวัง ชะราจะมัจจุจะ อันว่าความแก่และความตาย, ก็มีอุปมาเหมือนดังนั้น, สัพเพสัตตา, มะรันติ จะ , มะริงสุจะ, มะริสสะเร, ตะเถวะหัง, มะริสสามิ, นัตถิ เม, เอตถะ สังสะโย

สัพเพ สัตตา, อันว่าสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง, มะรันติ จะ กำลังตายอยู่ ณ บัดนี้ก็ดี, มะริงสุ จะ ตายล่วงลับไปแล้วก็ดี, มะริสสะเร จักตายใน วันข้างหน้าโน้นก็ดี, ตะเถวะหัง มะริสสามิ แม้ตัวเราเองก็จะต้องตายเหมือนดังนั้น, นัตถิ เม เอตถะ สังสะโย, เพราะฉะนั้นความสงสัยในเรื่องความตาย, จึงไม่มีแก่เราเลย ฯ

- การวางดอกไม้จันทร์ ให้ประธานพิธีเป็นผู้นำทุกคนขึ้นวางดอกไม้จันทร์บนพานที่เจ้าภาพจัดไว้ตรงหน้าเชิงตะกอน สุภาพบุรุษขึ้นก่อน สภากสตรีขึ้นทีหลัง

- เมื่อวางดอกไม้จันทร์แล้ว ควรกลับมานั่งที่เดิมก่อน รอให้จุดไฟประชุมเพลิงก่อน จึงค่อยกลับ

- การประชุมเพลิง ในขณะที่ประธานประกอบพิธีจุดไฟประชุมเพลิงให้ทุกคนยืนขึ้น เมื่อเสร็จแล้วจึงเดินทางกลับ

๓.๔.๒ การเก็บกระดูก (อัฐิ)

การเก็บอัฐิ (กระดูก) หลังจากการประชุมเพลิงแล้ว ๓ วัน เป็นวันเก็บอัฐิ หรือตามแต่ความสะดวกของเจ้าภาพ

การเตรียมการ

- นิมนต์พระสงฆ์ ๔ รูป หรือบางแห่งนิมนต์ ๑ รูป แต่ถ้ามีพระมาก
ควรนิมนต์ ๔ รูป ประกอบพิธี

- เตรียมผ้าบังสุกุล ๔ ผืน

- น้ำส้มปล่อยดับเพลิงใส่ถังเตรียมไป

- ควักข้าวปั้น+กล้วยหน่วยสำหรับบูชาเซียงเหมี้ยง (เทวดาประจำ
ป่าช้า)

- หม้อหรือกู่สำหรับบรรจุอัฐิ

- น้ำกรวดกรือน้ำหยาด

แนวปฏิบัติ

- เมื่อถึงบริเวณพิธี (สุสาน)ให้นำควักไปบูชาเซียงเหมี้ยงก่อน

- ญาติหรือเจ้าภาพนำน้ำส้มปล่อยรดที่รางเหล็กเชิงตะกอน จาก
นั้นใช้ไม้หรือคีมคีบกระดูกวางไว้บนใบตองหรือกระดาษรอง เป็นรูปคน
หันศีรษะไปทิศตะวันออก

- นำผ้าบังสุกุลแจกให้ญาติทอดข้างละ ๒ ผืน

- นิมนต์พระสงฆ์พิจารณาแล้วหยาดน้ำ

- นำอัฐิทั้งหมดใส่หม้อหรือกู่เก็บไว้ในสุสานหรือที่วัด

- เก็บกวาดถ้ำกระดูกที่เหลือให้เรียบร้อยเป็นเสร็จพิธี ฯ

หลังจากนั้นให้ครบกำหนด ๑๐๐ วัน จึงทำพิธีทำบุญอีกครั้งหนึ่ง
เรียกว่า “ทำบุญ ๑๐๐ วัน”

ส่วนที่ ๔

คำกล่าวโอกาสและคำถวายทาน

๔.๑ คำสูมาครวัตาน

นะโม ตัสสะ ภะคะวะเต อระระหะเต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ (๓ จบ)
แล้วกล่าวโอกาส ดังนี้

อะหัง วันทา มิ สัพพะวัตถุตานัง สัพพะ โตสัง ขะมะณะ เม ภัณฑะ ๗
สาธุ โอกาสะ ข้าแต่สัพพะเยื่องเครื่องครวัตาน สะหะปริวานหลายหลาก
พร้อมทุกภาคนานา อันศรัทธาผู้ข้าตังหลาย ได้ขงขวายมาตกแต่ง สัพพะ
แห่งตানা อันหามาได้โดยชอบ ผะกอบด้วยเจตนา ยามเมื่อตาแต่งห่าง
กิดร่ำสร้างของตนา บได้แบ่งปันหยุดหย่อน หลอนได้กินก่อนตนาถุน
บได้ปองปันเป็นส่วน หลอนได้ดวนหยุดเอา ยามเมื่อมัวเมาตกแต่ง
ได้คู้เยียดแข่งเตียวกาย ของตนาตังหลายตกตำ ได้ข้ามย่ำตีเตียน
ได้เจียรจำกำบชอบ ของตนาตกตำยอบกวนเก่า หล่างเตือมัวเมาแนบห่อ
บตันได้ผ่อขัดสี หล่างเตือได้เตือดดำตีเต็กอ่อน เขาจ่างอิดอ่อนกวนกิน
หุได้ยिनออกปาก เป็นกำหากรุนแรง ได้จำแข็งขนาบกำร้ายหยาบปาไล
มิโมให้ชั่วไซด ผู้ข้าก็รู้ว่าเป็นโตดเวรกรรม บได้คบบย่ำเตือดดำ ออกปากว่า
โหงนหงาน หล่างเตือลูกหลานมาใกล้ได้ขับไล่จำหนักลั่วเป็นวจีกำปาก
กลั่วเป็นปาบเป็นกรรม หลอนได้กระตำฟ้าวฟังนอนยินนั่งข้ามกาย
เหงื่อโคลไหลน้ำลายตกใส่ ตังเส้นผมน้อยใหญ่ ตกหล่นใส่ของตนา
หล่างเตือช่วยล้างจานถ้วยถาด บปอสะอาดหมดใส หลงลิมไปฟังพาด
ด้วยความประมาทลสา กัวเป็นภยยาโตดีใหญ่ จึงตกแต่งได้นำมายัง
บุปผา ดวงดอกข้าวตอกพร้อมเตียนไฟ น้ำสุกัณโธตะกะใสจิ้นจ้อย ผู้ข้าน้อย
ขอสูมาสัพพะปะริวารหลายเยื่อง อันเป็นเครื่องของตนา ขอเครื่องวิเสส
สะนะตนาเจ้าโผดหือหาย กายเป็นอโหสิกรรม ออย่าหือเป็นนิวรรณ์ธรรมกรรม

ปายหน้าแก่ศรัทธาผู้เข้าตั้งหลายจู้จู้คน จู้จู้ใหญ่จายยง
นั้นจูงจักมีเตียงแต่ดีหลีฯ กายะตวาระ วะจี้ตวาระ มะโน ตวาระ สัจญจิจะ
อะสัจญจิจะ อะตีตะโตสัง อะนาคะตะโตสัง ปัจจุบันนะโตสัง สัปปังโตสัง
ชะมันตุ โน ฯ

๔.๒ คำเชิญเทวดาหมื่นโลกธาตุ

สาธุ สาธุ สะมันต่า จักกะวาเพสุ อัคราคัจฉันตุ เทวะต่า สัทธัมมัง
มุณีราชัสสะ สุณันตุ สักคะโมกชะทั้ง ฯ สักเค กามะ จะ ฐปะ คิริสิยะระตะเส
จันตะลิกเข วิมานะ ทีเปรัตเส จะ คามะ ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตตุมหิ
เขตเต ภูมัมภูฐาทะโย จะตุโลกะपालราชา ยะมะราชา อินโท เวสสุวัณณะ
ราชา อะริยะเมตเตโย โปธิสัตตา วะกาทะโย อะริยะสวระกา จะ ปุถุช
ชะนะ กัลยาณา จะ สัมมาทิฏฐี เยวะพุทเธ ปะสันนา ธัมเมปะสันนา สังฆ
ปะสันนา พุทเธ สะคาระวา ธัมเม สะคาระวา สังฆ สะคาระวา อิติ
ฐานะโต ยาวะ ปะรัมปะรา อิมัสมังสุ จักกะวาเพสุ เทวะต่า ยง มุณีวะระ
วะจะนัง สาธะโว โน สุณันตุ ฯ โภนโต เตวะนาคะราชา อินโต ยมมะคัพพะ
ธรรณี จะคุตตะ สิริมา ภิทานา อะวะสะ รักษาติ ปีตามาตา บุพพะคาละ
เทวะโมทันตุ ปุญญังจะตะนะ ตัสสะมา ตุมเหหิ อนุโมทะนา ฯ

สุณันตุ โภนโต เทวะสังขาโย ฟังราเทวดาตั้งหลาย อันตั้งอยู่สถิต
ยังวิมานคำ สุระนันตุ จูงจักฟังเสียงสาร ตั้งเทวดาอันรักษา กายะสันดานจู้
อันรักษาเคหะกุ้เหี้ยเรือ่น อันรักษาแม่น้ำเหมืองฝายเขตห้อง อันรักษา
ทั่วห้องกุ้อาณา อันรักษาวิวัฒนาจู้ที่ อันรักษาที่นี้เป็นแก้ว ตั้งฝูงเทพ
ท้าวอยู่ด่านด้าวเขตโขงธรรณี แผ่นพื้นไกลอากาศกว้างโลกจักวาไฟพะน่ม
แผ่นดินกล่มทั่วทุกด้าว โขงเขตด่านดงรี อันรักษาในนทีน่านน้ำ ทุกเถื่อน
ถ้ำสระสระ ตั้งเส้นหญ้าและวัลลีย์ ตั้งคิริปพะพะเต อะสุเรมากมวลมี ตั้งกุมมะ
กั้นคันธัพพะยักชะมะเหสี ไต้หล้ามีอะเวจิจิราช ท้าวยมพิบาล จะตุโลคัง

ตั้งสี่องค์คานจอมเวียง ท้าวธิดาของคอินทร์อัมรินทร์ชั้นฟ้า จอก้ามา
 ว่าจะระ อัญเชิญมาตั้งทิวโขงโสรัสสะแผ่นฟ้าถึงพระพรหมมวลงมาก
 ตราบต่อเต้าเนวส์ญญา อัญเชิญมาตั้งเทวดาอันรักษายังพระธาตุเจ้า
 ตั้งหลาย หมายถึงเทวดาอันรักษายังพระเกตุแก้วจุฬามณีศรีมหาธาตุ
 เทวดาอันรักษายังพระธาตุเจ้าลำปางหลวง เทวดาอันรักษายังพระธาตุ
 ดอยคำ ธาตุเจ้าดอยถ้ำ เทวดาอันรักษายังพระธาตุเจ้าดอยสุเทพ ธาตุเจ้า
 สนวนดอก ธาตุเจ้าพระสิงห์ ธาตุเจ้าผาฮาว เทวดาอันรักษายังเมืองงาว
 โขงเขตห้อง เทวดาอันรักษายังเวียงละกอนเทวดาอันรักษายังจอมยอง
 สบฝาง เทวดาอันรักษายังนครลำปาง เทวดาอันรักษายังพระธาตุเจ้า
 แห่แห่ง เทวดารักษายังธาตุเจ้าขิงแกง พระธาตุเจ้าช่อแฮ เทวดาอันรักษา
 ยังเมืองแพร่ รักษาัยจอมแก้ว รักษาัยธาตุเจ้าดอยตุง ถ้ำปู่ถ้ำปลา รักษา
 ัยดอยมูแล มะลี้ รักษาัยจอมกิตติเชียงแสน สบทวนกู่แก้ว เทวดาอัน
 รักษาัยดอยหลวงจอมทอง รักษาเมืองเชียงราย ตั้งล้อเมืองเถิน เมืองแหง
 ป่าแดง เทวดาอันรักษายังดอยกองมู เทวดาอันรักษายังเมืองสามหมอก
 เทวดาอันรักษายังพระธาตุเจดีย์หลวง เทวดาอันรักษายังธาตุหลวงม่อน
 นอนเท่าอันเป็นพระธาตุเจ้าแห่งศรีสัตตปัญญา อันมีในเมืองฟ้าและเมืองคน
 เทวดาที่รักษายังธาตุเจ้าตะไก้ หงสา ลังก้าทวิป ทั้งมวลจุ่งมาอยู่ในสถฐาน
 ท่อวิมานคำที่นี้ เพื่อจักฟังเสียงสารแห่งผู้ข้าเจ้าแต่ดีหลี ฯ

๔.๓ คำโอกาสเวณตานหาผู้ตาย

ให้ใช้สุมาครวัตนตามข้อ ๔.๑ ต่อด้วย ๔.๒ แล้วจึงต่อด้วยบท
 เวณตาน ดังนี้

อะนิจจา ว่าจะะ สังขาร โสตุ ชะน่านัง จุงจักฟัง ว่าจะนัง อะโห
 ว่าจะะ ตุกขัง ด้วยมีแต่ได้ สัตว์โลกได้โลก้า ปะหุตุกขาแสนสิ่ง ตุกขล้า
 ยิงเหลือพะหมาน ต่วนเดียวสงสารเวียนแ่ว กัมมหากแน้นำมา กัมมตวย

มาจากก่อน ก็มัมบ่พ่ออนุญหาย สุจะนาเลย อันเดียวหนโลกไต้ เถิงได้
เกิดเป็นคน บ่ว่ามีจันตุ๊กช่ยาก ต้ามกั่มมิวบากไผ่มันอันว่า สังขารัง เป็นของ
บ่หมั้นเตียง รู้ว่าเหียงไปมา ตั้งแต่เกิดเป็นมารู้ชราเดมาแก่ รู้บ่แม่เจ็บเป็น
ต้ามกฎเก้นมัจจุราช เป็นพยาธินานาเจ็บปวดกำยาในนอก เหลือตี้จักบอก
บ่ไผ่ มาเป็นตุ๊กใจยามเจ็บป่วย ไผ่บ่จ่วยตี้ไผ่ เจ็บเหลือใจขนาด
เจ็บด้วยพยาธิของตี้ ใจเมามัวสลับใหม่ ร้องให้อึดโอยคาง หล้างเตือ
เบาบางเป็นหว่าง หล้างเตือถี้ห่างคินมา เป็นตุ๊กขาลำบาก เปี้ยธิร้ายหาก
มาตัน เถิงมีเงินปันหมิ่นแสนโกฏิบ่เป็นประโยชน์สักกราย เถิงเป็นเจ้านาย
บ่าวไพร่ ยศศักดิ์ใหญ่ลือชามั่งมีเงินถาบาทไต้ เอาฝากไว้หลายหมิ่น
หลายแสน ด้วยความหวังเหนจี้ถี้ถะหนี่ด้วยเงินทอง อันเป็นของปายนอก
รู้เข้าออกเป็นยาม เถิงภัยลามเกิดใกล้ยามเจ็บไข้เกิดมีมา ไต้แต่อาทะวา
เจ็บปวด จิตใจลวดลิมของมีใจหมองต่ำก็้อย บ่ไผ่ห้อยเงินค้ำ พยาธิข่า
คิงร้าง บ่มีวันส่งเมามาย เมื่อใดจะหายเหมือนเก่า ตู้กข์ร้อยเต้าปันตี
ฟ่องก็บ่ดีเกินขนาด ใจดำฝาดจ่าแข็ง จ่าพันแดงปั่นฆ่า ใจปั่นบ้าเมาวิน
เซาะหากินเลี้ยงไต้ บ่ไต้ไต้ได้วางเซาะหาตางกินง่าย สุรุษสุร่ายจ่ายเงินทอง
แอ้วผกป้องจี้ปล้น มีมากล้นตั้งวันยังพันกันบ่ขาด ใจอำนาจนอกกฎหมาย
เมื่อมันใกล้จะต้าย เป็นอันตระรายเจ็บป่วยบ่มีไผ่จ่วยเยายา ตุกชะเวตี้ะนา
ลำบาก ฟิงเสียงมันปากอยู่ในคอดูกใจแต้นอยามเจ็บป่วย จักเอาสั่งมา
จ่วยหื้อหาย มรณาความต้ายเกิดใกล้ถิ่งเราบ่ใครไต้ มันตั้งไต้มาหา มัจจุ
ราชาเป็นใหญ่มันขับไต้อยู่ตั้งวันเป็นตั้งง..(ชื่อผู้ตาย)...ผู้มรณาสู่โลก
ปายหน้า ย่อนกั่มม่แก่นก้าหากนำไป นั้นแต่ดีหลี ฯ

สาธุ โลก้าสะ สิทธิสุทธิ มะกุดตะปะวะโรจณีโสตุคุดม พระบรม
พุทธาภิรัตนาถะไร้ผ่านแผ้ว พระแก้วเจ้า ๓ ฉะกัาร ในตีสมาก้าละวันนึ่งก็ เป็น
วันปุ้จูปะกะระณะ รักชะนาภีรุบาท ศาสะนะโกดม บรมตีโลกก้าจารย์
ยังฝังก้าบานสะเตืองเรื่องเรือ เปือหื้อไต้กระต้ายังตาระมี สีละป้าระมี

ไว้เป็นยอด ขอดไว้กับต้นตัว ไปตฤภาวระชาติใจ ๗ ธาราบได้จุงจรอดถึง
โลกิยะโลกุตระ มีมคคะพะละนิปปานเจ้าเป็นเขต เหตุั้นนั้หมายมี..
(เจ้าภาพ)...เป็นแก้ว พร้อมกับด้วย...กู่คน ๗ ก็ได้สะหรงขงชววยตกแต่ง
พร้อมนำมายังรฐปะบุปพาราจาดวงดอก ตั้งข้าวตอกและลำเตียน โอดานะ
ภิกขาหาร และเฮื่อนหลังหนึ่ง พร้อมตั้งสะหะบริวาร ตานตั้งหลายมวล
ฝูงนี้มาปะปนนะตั้งไว้ก่างกองส่องหน้า พระติละไว้ระตะนะผ่านแพ้วพระ
แก้วเจ้า ๓ พะกำรมีพะหมานเต้านี้แล้ว อันจักหื้อตานถึงพระพุทเจ้าก็มี
พระธรรมเจ้าก็มี พระสังฆะเจ้าและสามเณรเจ้าก็มีว่าสันนี้แต่ดีหลี ๗

บัดนี้ศรัทธาผู้เข้าตั้งหลาย ขอโอกาสราธนา พระแก้วเจ้า ๓ พะกำร
จุงมีธรรมะเมตตำอ่วยหน้า ปะภูคคะหะรับเอาแล้ว เพื่อกักอุทิสะส่วน
บุญกุศล ไปหาัยผู้มรณาจติตำยไปสูโลกุปายหน้า ผู้มีนามก่อน จื่อว่า
..... แม่นว่าได้วางอารมอาลัย จิตใจเจ้ตะนาไปบ่จ่างได้ไปตกห้อง
หว่างอบาย ตำยเป็นผีเป็นแพต ตุกชะเวตะนาร้อนบ่ได้อาบ อยากบ่ได้กิน
ตั้งอันก็ดี ขออัญเจิญเต้ปะมะเหสิกาเตวบุตรเตวดาต้นมีฤทธิ์แก่นกล้า
นำเอากุศลส่วนบุญเยื่องนี้ ไปรอดไปถึงยังต้นตัว ผู้มีจื่อว่า
หื้อได้กินได้บริโภค หื้อได้ป็นตียาก หื้อได้พรากตีตุ๊กซ์ หื้อได้ถึงสุขเป็นตีแล้ว
คือเวียงแก้วยอดเนระปาน นั้นจุงจักมีเตียงแต่ดีหลี ๗ ด้วยตั้งผู้เข้าจักน้อม
เกนเวนวางตำมมะคะระภาษาบาลีว่า

สาธุ โอก้าสะ มะยัง ภันเต อิมานิ อัคคิมะรฐบุปพาลาจีจะตานัง
โอดานะภิกขาหาระตานัง เกหัง สะหะ ปุ้จปะกะระณะวิเสสะตานัง
ภาจีจะนะตานัง สฐะเปตวา พุททะธัมมะสังฆะ สักกัจจิง เตมะ ปุ้เจมะ ๗

พุทธิมปิ สาธุ โอก้าสะ มะยัง ภันเต อิมานิ อัคคิมะรฐบุปพาลาจีจะตานัง
โอดานะภิกขาหาระตานัง เกหัง สะหะ ปุ้จปะกะระณะวิเสสะตานัง
ภาจีจะนะตานัง สฐะเปตวา พุททะธัมมะสังฆะ สักกัจจิง เตมะ ปุ้เจมะ ๗

ตะตียมปี สาธุโอ้กำสะ มะยัง ภันเตอิมานิ อัคคิมะรุษุปผาลาจะตานัง
โอิตานะภิกขาหาระตานัง เกหัง สะหะ ปุ่จปะกะระณะวิเสสะตานัง
ภาจะนะตานัง สฺฐะเปตวา พุทธะธัมมะสังฆะ สักกัจจัง เตมะ ปุ่เจมะ ฯ

พุทโธ โน ธัมโม โน สังฆโม โน พุทโธ คารโว ธัมโม คารโว สังฆโม
คารโว อัมหากัง ทีฆะรัตตัง หิตายะ สุขายะ ยาวะ นิปปานายะ สังวัตตันตุโน
ฯ

๔.๔ คำโอกาสข้าวมธุปายาส

โย สันนิสินโน วรระโพธิมูเล มารัง สะเสนัง มะหันตัง วิเชยโย
สัมโพธิมาคัจฉิ อะนันตะญาโณ โลกุตตะโม ตัง ปะนะมามิ พุทธัง ตัง
ปะนะมามิ ธัมมัง ตัง ปะนะมามิ สังฆัง ตัง ปะนะมามิ มะหาเจตียัง ตัง
ปะนะมามิ มะหาโพธิรุกขัง ฯ

สุณันตุ เทวา วรระราชาเนคา อินทา จะ พรหมมา ยะมะโลกะปาลา
ธะระณี จะ คุดตา สิริมา ภิกขานา อาวาสะรักขา มาตาทีปิตา ปุพพะการะเทวา
เอกุนะปัญญาสะปิณติทานัง สัพพะพะยัญชนะนทานัง สะโหทะกะทานัง
สะหะรุษปะปุพผา ลาลาทีวัตตุกา ทานัง วรระทานะเสฏฐี ตัสสะมา ตุมเหหิ
อะนุโมทะมานา ฯ

สาธุ สาธุ โอ้กำสะ ข้าแต่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้นเป็นเก้าเป็น
ประธาน ป่าเบ็งโพธิญาณนับได้ ๔ อสงไขย ปล่ายแสนมหากัปป์ จึงได้
ตรัสพระญาสัพพัญญุตัญญาณเหนือเด่นแก้ว แต่บเก้าไม้มหาโพธิรุกขา
ในเดือนวิสาขะเบ็งบ่คลาดแคล้ว ได้ผาบแป้แล้วยังหมูกิเลสะมาร มีพระ
ขันธสันดาน ประกอบด้วยมหากุณาธิคุณ เป็นอนันต้ำหาที่สุบได้ ในครา
กำละบัดนี้ ก็เป็นวันดีดีอันวิเศษ เหตุว่าเป็น (บอกรวัน เดือน ปี) ก็มาจจอด
รอดถึงแก่ผู้ข้าตั้งหลาย ตั้งภายในและภายนอก หมายถึงสมณะศรัทธา
และมุละศรัทธา จุดันจองค์ก็บ่ละเสี่ยยังตำนองกองประเพณี แห่งพระอริย
เจ้าตั้งหลาย ผุ่งอันเป็นแล้วเมื่อก่อน บ่หื้อพ่อนหายเสี่ย จึงมีเอกะฉันทะ

สามัคคี พร้อมเพรียงกับด้วยกัน ได้ตกแต่งแบ่งพร้อมนำมายังข้าว
ภิกขาหาร พญัณชนะตาน และขาทนียะตานตั้งหลาย หมายถึงข้าวมธุปายาส
๔๙ โกฐากส์ เพื่อจักอังกาสถวายปุ้จา และหื้อตานว่าสันนี้แต่ดีหลี ขององค์
พระมุนีสัมมาสัมพุทธเจ้า จุงมีธรรมะเมตตำ มหากรุณา ปฏิคคะหะรับเอา
ยังข้าวดอกดอกไม้ลำเตียน และภิกขาหารตานแห่งผู้ข้าตั้งหลาย ในกำละ
บัดนี้ยามนี้แต่ดีหลี ด้วยเต้จะบุญตานตั้งหลายมวลฝูงนี้ ขอจุงหื้อเกิด
เป็นประระโมปะกะตุ อุปนีสัย เป็นปัจัจยักำจุงแก่ผู้ข้าตั้งหลาย ตั้งภาวะจาตินี้
ถราบต่อเต้ารอดเวียงแก้ว ยอดมหาเนรปานนั้นจุงจักมี ตำมตั้งผู้ข้าจักได้
วางเวนเคนตานตำมบทบาทบาลีว่า

สาธุ โอกาสะ มะยัง ภันเต อิมานิ เอญฺนะปัญฺญาสะ ปิณฺทานิ
สะพะยัญชนะนานิ นารัสสะ สัมปันนานิ สะโหทะกานิ สะหะ ฐปะปุปผา
ลาชาทิวัตถุกานิ อะนันทาทิกุณาลังการะปะติ มัณฺฑิตัสสะ ดินนังระตะนानัง
สัมมาสัมพุทธัสสะ ธัมมัสสะ สังฆัสสะ มะหาชินะธาตุ ปาทะเจติยัง มะหา
โพธิรุกขัง สักกัจจัง เทมะ ปุชฺเชมะ ฯ

ทุติยัมปิ สาธุ โอกาสะ มะยัง ภันเต อิมานิ เอญฺนะปัญฺญา
สะ ปิณฺทานิ สะพะยัญชนะนานิ นารัสสะ สัมปันนานิ สะโหทะกานิ สะหะ
ฐปะปุปผาลาชาทิวัตถุกานิ อะนันทาทิกุณาลังการะปะติ มัณฺฑิตัสสะ
ดินนังระตะนानัง สัมมาสัมพุทธัสสะ ธัมมัสสะ สังฆัสสะ มะหาชินะธาตุ
ปาทะเจติยัง มะหาโพธิรุกขัง สักกัจจัง เทมะ ปุชฺเชมะ ฯ

ตะติยัมปิ สาธุ โอกาสะ มะยัง ภันเต อิมานิ เอญฺนะปัญฺญาสะ
ปิณฺทานิ สะพะยัญชนะนานิ นารัสสะ สัมปันนานิ สะโหทะกานิ สะหะ
ฐปะปุปผาลาชาทิวัตถุกานิ อะนันทาทิกุณาลังการะปะติ มัณฺฑิตัสสะ
ดินนังระตะนानัง สัมมาสัมพุทธัสสะ ธัมมัสสะ สังฆัสสะ มะหาชินะธาตุ
ปาทะเจติยัง มะหาโพธิรุกขัง สักกัจจัง เทมะ ปุชฺเชมะ ฯ

วา ปะนะ มะยัง ภัณฑะ อิมานิ เอภุณะปัญญาสาสะ ปิณฑานิ
สะพะยัญชนะนานิ นารัสสะ สัมปันนานิ สะโหทะกานิ สะหะ ฐปะ
ปุปะผาลาชาทิวัตถุกานิ อะนันตาทิคุณาลังการะปะติ มัณฑิตัสสะ ดินนัง
ระตะนานัง สัมมาสัมพุทฺธัสสะ ธัมมัสสะ สังฆัสสะ มะหาชินะธาตุ
ปาทะเจติยัง มะหาโพธิรุกขัง อัมหากัง อะนุกัมปัง อุปาทายะ ทีฆะรัตตัง
อิตถายะ หิตายะ สุขายะ ยาวะนิพพานายะ อะธิกะมา อิทัง โน เอภุณะ
ปัญญาสาสะ ปิณฑานิ สัพพะพะยัญชนะนานิ นารัสสะ สัมปันนานิ สะโหทะ
กานิ สะหะฐปะปุปะผาลาชา ทานัง อะเภชชะ อะสาธาระณะ สัพพะโลกิยะ
โลกุตตะระระ สัพพะสัมปัตตินิกัง มัคคะพะละทินนัง นิพพานะปัจจะโย โหนตุ
โน นิจัจัง ฯ

อิมินา ปุญญะทาเนนะ ด้วยบุญदानตั้งหลายมวลฝูงนี้ไผายแผ่
ขอรุ่งไปรอดแต่แดนสุด แผ่ไปรอดถึงเตวบุตรต้นยศโยชน์ กับตั้งพระยา
อินตาเจ้าฟ้าโผดสองสุวรรณค์ ตั้งพระยาเวสสุวรรณ กับตั้งตัว จตุโลก
पालะตั้งสี่ คือพระยาอะตะระระฐะ โสตสวัสดี พระยาวิรุฬหะกะ ทักขิณะ
ศรีองค์อาจ พระยาวิรุฬหะราชราชา พระยาภูเวระ อุตตระทิสาพับไคว
ด้วยเต้จะบุญน้อยใหญ่พะละผล ขอรุ่งไปรอดเตวดาทั่วตั้งกรม จตุทิสา
ถราบ เหยียงน้ำหยาดปฐวี เถิงธรณีชื่อตัวลือโลก นางนาถน้อยโสด
กัรรมะระลวง ภริยาปวงธูลี ตั้งบุตรต่าบุตรตี่นาถน้อย บ่กึ่งห้อยดับหาย
ขอเตวดาตั้งหลายเป็นสักขีพยานเตียงหมั้น คือ อาทิตย์ จันทร์ อังคาร
พุธ ผัส ศุกร์ เสาร์ ราหู เกตุ ลักษณะ แห่งหั้น นักขัตตา จุงหื้อกุศลนี้ไผายแผ่
ไปจุงจอดรอดไถ่ หื้อได้อโนโมทนา ตั้งเวหาพายต่ำได้ ผู้เข้าตั้งหลายได้แล้ว
จิกฝากไปหายยังปีต่ามารดาผู้ม้วย มิ่งมิตร อันเสี้ยงชีวิตหากสูญหาย
ตั้งปยุ่ตายาย ครุบาอุปชฌาย์ อัจริยะน้อยใหญ่ ขอกุศลส่วนนี้ไต่ต่ามตัน
ตั้งสามีก่า ภริยา ลูกหลานค่าวพงศ์พันธุ์ ฝูงอันต่ายไปอนันต์อเนก จุงหื้อ
ผากฎเกิดเป็นเครื่องตีพเต้พทันที หลอนได้ต่ายไปเป็นเผดเป็นผี ตุ๊กกะรี

นรกใหญ่ ขอกุศลส่วนนี้แผ่ไปโปรดหา ตั้งสัพพะสัตต้าน้อยมาก ฝากกุศล
 เยื้องนี้ไปจุจอตลอดใกล้ จูงหื้อได้ถึงสุขเสวยผล หื้อได้ป็นตูกข์ขัดสนจุผู้
 เตวดาตั้งหลายจูงพรำรู้ เมื่อหยาดน้ำหมายตาน นั้นจูงจักมีเตี๋ยแต่ ดีหลิ
 บ่เต้าแต่นั้น ผู้เข้าตั้งหลายก็กลัวเป็นโทษ ด้วยกำยะกรรม วจีกรรม มโน
 กรรม ผู้เข้าตั้งหลาย ก็ได้ขงขวายหามาพรำพร้อม ตกแตงน้อมนำมายัง
 ฐปะบุพผามาลา ดวงดอกข้าวตอกดอกไม้ลำเตียน มาจำเนียรไว้ตีใกล้
 สะมุขีฐาน เพื่อจักถวายปุ้จา ขอสมมาน้อมخاب ตามปาฐะบาทคาถาว่า
 อัจจะโย โน ภันเต อัจฉะคะมา ยะถาพาละ ยะถามุพะเห
 ยะถาอะกุสะเล เย มะยัง พุทธะ ธิมมะ สังฆะ สังขาเตสุ ระตะเนสุ อะตีเต
 วา ปัจจุปันเน วา อะวิ วา ยะที วา ระโห วา กาเยนะ วา วาจาเย วา
 มะนะสา วา สุทินนัง สัพพะโทสัง ขะมันตุ โน ฯ

๔.๕ คำถวายเป็นต่าง ๆ

คำถวายเป็นภัตตาหาร

อิmani, มะยัง ภันเต, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆ์สสะ,
 โอิโณชะยามะ, สาธุโน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิmani, ภัตตานิ, สะปะริวารานิ,
 ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, ภัตตาหาร,
 พร้อมด้วยบริวารทั้งหลาย เหล่านี้, แต่พระสงฆ์, ขอพระสงฆ์จงรับ, ภัตตา-
 หาร, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์,
 และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำถวายเป็นปัจจัยไทยธรรม (หลังเพล)

อิmani, มะยัง ภันเต, จะตุปัจจะยานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆ์สสะ,
 โอิโณชะยามะ, สาธุโน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิmani, จะตุปัจจะยานิ, สะปะริวา
 รานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, จตุปัจจัย, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลาย เหล่านี้, แต่พระสงฆ์, ขอพระสงฆ์จงรับ, จตุปัจจัย, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์, และความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ตลอดกาลนาน เทอญฯ

คำถวายมตกภัต เพื่ออุทิศแก่ผู้ตาย

อิมาโน, มะยัง ภันเต, มะตะกะภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆ์สสะ, โอิโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมาโน, มะตะกะภัตตานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัญเจะ, มาตาปีตุ, อาทีนัญเจะ, ญาตะกานัง, กาละกะตานัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, มะตะกะภัตตอาหาร, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, แต่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับ, มะตะกะภัตตอาหาร, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์, และความสุข, แก่ญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย, อันมีนามว่า ผู้ล่วงลับไปแล้ว, สิ้นกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายมตกปัจจัย เพื่ออุทิศแก่ผู้ตาย (หลังเพล)

อิมาโน, มะยัง ภันเต, มะตะกะปัจจะยานิ, สะปะริวารานิ, ภิกขุสังฆ์สสะ, โอิโณชะยามะ, สาธุ โน ภันเต, ภิกขุสังโฆ, อิมาโน, มะตะกะปัจจะยานิ, สะปะริวารานิ, ปะฏิคคัณหาตุ, อัมหากัญเจะ, มาตาปีตุ, อาทีนัญเจะ, ญาตะกานัง, กาละกะตานัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย, มะตะกะปัจจัย, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, แต่พระภิกษุสงฆ์, ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับ, มะตะกะปัจจัย, พร้อมด้วยบริวารทั้งหลายเหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, เพื่อประโยชน์, และความสุข, แก่ญาติของข้าพเจ้าทั้งหลาย, อันมีนามว่า ผู้ล่วงลับไปแล้ว, สิ้นกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายธรรมมาสเทศน์

ยัคเข ภันเต, สังโฆ, ปะฏิชานาตุ, มะยัง ภันเต, เอตัง, ธัมมาสะนัง, สะปะริวารัง, พุทธะสาสะนิกาณัง, ธัมมะเทสะนัตถายะ, อิมัสสะหมิง, อาวาเส, นียยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, อะยัง, พุทธะสาสะนิกาณัง, ธัมมะเทสะนัตถายะ, ธัมมาสะนัสสะ, ทานัสสะ, อานิสังโส, อัมหากัญเจะ, มาตาปิตุ, อาทีนัญเจะ, ปิยะชะนानัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ, สังวัตตะตุ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ขอพระสงฆ์จงรับทราบ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวาย, ธรรมมาส, พร้อมด้วยของบริวารนี้, ไว้ในอาวาสนี้, เพื่อประโยชน์, เป็นที่นึ่งแสดงธรรม, แก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลาย, ขออานิสังส, แห่งการถวายธรรมมาส, เพื่อประโยชน์, เป็นที่นึ่งแสดงธรรม, แก่พุทธศาสนิกชนทั้งหลายนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงเป็นไปเพื่อประโยชน์, เพื่อความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย, แก่ปियชนทั้งหลาย, มีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย, ตลอดกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายผ้าห่มพระพุทธรูป - พระเจดีย์

ยัคเข ภันเต, สังโฆ, ปะฏิชานาตุ, มะยัง ภันเต, อิมัง, วัตถัง, สะปะริวารัง, พุทธัสสะ, ปุชชะนัตถายะ, สังฆัสสะ, นียยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, อะยัง, อิมินา, วัตถะเน, พุทธัสสะ, ปุชชา, อัมหากัญเจะ, มาตาปิตุ, อาทีนัญเจะ, ปิยะชะนानัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ, สุขายะ, สังวัตตะตุ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ขอพระสงฆ์จงรับทราบ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอมอบถวาย, ผ้าผืนนี้, พร้อมด้วยของบริวาร, แก่สงฆ์, เพื่อเป็นพุทธบูชา, ขอการบูชาพระพุทธรูป, ด้วยผ้าผืนนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงเป็นไปเพื่อประโยชน์, เพื่อความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย, แก่ปियชนทั้งหลาย, มีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย, ตลอดกาลนานเทอญ ฯ

คำถวายหนังสือพระไตรปิฎกพร้อมทั้งตู้

ยัคเข ภันเต สังโฆ, ปะฏิชานาตุ, มะยัง ภันเต] เตปิฎกะกัง,
สะมันฺฑุสฺสัง, พุทธะปะริสายะ, สัมมาปะฏิปัตติ, โสภะณายะ, สังฆัสสะ,
นียยาเทมะ, สาธุ โน ภันเต, อะยัง, พุทธะปะริสายะ, สัมมาปะฏิปัตติ,
โสภะณายะ, เตปิฎกะกัสมะ, สะมันฺฑุสฺสัสสะ, ทานัสสะ, อานิสังโส,
อัมหากัญฺเจะ, มาตาปีตุอาทีนฺญะ, ปิยะชะนัง, ทีฆะรัตตัง, หิตายะ,
สุขายะ, สังวัตตะตุ ฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ, ขอพระสงฆ์จงรับทราบ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย
ขอมอบถวาย, หนังสือพระไตรปิฎก พร้อมทั้งตู้, แก่พระสงฆ์, เพื่อความ
มั่งคั่งแห่งสัมมาปฏิบัติ, ของพุทธบริษัท, ขออานิสงส์แห่งการถวายหนังสือ,
พระไตรปิฎก, พร้อมทั้งตู้, เพื่อความมั่งคั่งแห่งสัมมาปฏิบัติ, ของพุทธ
บริษัทนี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, จงเป็นไป, เพื่อประโยชน์, เพื่อความสุข,
แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย, แก่ปiousทั้งหลาย, มีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย,
ตลอดกาลนานเทอญ ฯ

ส่วนที่ ๕

ปกิณณกะ

๕.๑ พิธีกรรมอบรมสมโภชพระพุทธรูป

สิทธิการียะ โบราณจารย์ปราชญ์เจ้ากล่าวไว้ว่า การจักอบรมสมโภชพระพุทธรูปเจ้าปิมปา จะเป็นองค์เล็ก องค์ใหญ่ จะสร้างใหม่ หรือจะเป็นของเก่า รวมทั้งพระบรมธาตุเจ้าเจดีย์ให้มีศรีเตชานุภาพศักดิ์สิทธิ์วิมูถิเจริญรุ่งเรืองสืบต่ออายุพระพุทธศาสนา และเป็นสิริมงคลแก่ผู้มาบูชากราบไหว้ให้ปัดกวาดทำความสะอาดสถานที่ให้เรียบร้อย (บริเวณพิธีให้ล้อมรั้วชั่วคราว วัตร ปักฉัตรเงินฉัตรทอง) ปลุกต้นกล้วยต้นอ้อย ปักช่อ-ตุง แหวนประทีปโคมไฟ ทำจิตใจให้สะอาดผ่องแผ้วปราศจากมลทินทั้งปวง จัดให้มีการทำบุญตักบาตร ให้ทานรักษาศีล ปฏิบัติธรรม ฟังเทศน์ และสวดเบิกแล้วสรรเสริญอาบองค์พระพุทธรูป หรือองค์พระเจดีย์ใหม่ด้วยสุคนธ์จวนจันท์ น้ำอบน้ำหอม น้ำขมิ้นส้มป่อย แล้วให้เขียนบทสวด คือ อะวิชชาปัจจะยา ๫ ๑, ยะทา หะเว ๫ ๑, อะเนกะชาติสังสารัง ๫ ๑ ทั้ง ๓ บทใส่หลาเงินหลาคำ หรือใบตาลใบลานไว้ที่อกหรือตักของพระพุทธรูปใหม่ จัดอาสนา (เตียงพระพุทธรูป) ๑ หลัง มีเครื่องอัฐฐบริวารพร้อม จัดเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ๕ มีละแอ บังวัน (ดูของโบราณเป็นตัวอย่าง) หากล้าไม้ศรี (ต้นโพธิ์) อันควรปลูก ๑ ต้น ตั้งไว้ในหม้อดินทราย รดน้ำให้ชุ่ม นำมาตั้งไว้ ณ ที่อันควร หาหญ้าคาเขียวและมัดด้วยตอกเป็นระยะ ๆ ห่างกันพอสมควรให้ได้ ๘ กำมือ แล้วผูกติดกันให้ได้กว้างประมาณ ๑ ศอก ปลูกไว้ที่โคนต้นศรี (ต้นโพธิ์) ที่เตรียมไว้แล้วนั้น แล้วอาราธนาอัญเชิญพระพุทธรูปองค์หนึ่งมาประดิษฐานประทับนั่งเหนือบนหญ้าคาเขียวนั้น โดยผินพระพักตร์ (เบ้นหน้า) ไปทางทิศตะวันออก แล้วหาขี้ผึ้งแท้บริสุทธิ์มาปิดพระเนตรทั้งสองข้าง (เฉพาะพระพุทธรูปองค์ใหม่) บางท้องถิ่นนิยมปิดที่

พระโอรสผู้ด้วย ขณะที่ปิดขี้ผึ้งพระพุทธรูปอยู่นั้น ให้บริกรรมพระคาถาว่า “ทิพพะจักขุ สมนันตาจักขุ ปัญญาจักขุ พุทธะจักขุ ธัมมะจักขุ สังขะจักขุ ประวะระทะวายัง สะวาหะ” ๓ จบ แล้วหาผ้าขาวบริสุทธิ์ทำเป็นกรวยครอบพระเศียรคลุมลงให้หุ้มพระพักตร์ จัดหาหม้อขาว ๔ ใบใส่น้ำพอประมาณ ตั้งไว้ ๔ แจ่ง (สี่มุม) ต้นศรีมหาโพธิ์ และพระพุทธรูปองค์ใหม่นั้น เอาด้ายสายสิญจน์เวียน ๓ รอบ (๗ หรือ ๙ รอบก็ได้) จัดหาภาชนะใบใหญ่มาตั้งไว้ทางพระหัตถ์ข้างขวาของพระพุทธรูป แล้วปั้นขี้ผึ้งเป็นรูปพญานาค ๑ ตัว วางติดไว้ในภาชนะนั้น แล้วเติมน้ำให้มากกว่าครึ่งหนึ่งเล็กน้อยของภาชนะนั้น แล้วหาถาดทอง ๑ ใบ ลอยไว้ในภาชนะนั้น ปั้นมังกัณฐกะ ๑ ตัว และหาดาบ หรือพระขรรค์ ๑ เล่ม วางไว้ข้าง ๆ ภาชนะนั้น

จำนวนเทียนที่ใช้ในพิธี

เทียนชัยใหญ่ ๑ เล่ม (ใส่เทียน ๑๐๘ เส้น),

เทียนมงคลส่องสายตาพระเจ้า ช้าย-ขวา ๒ เล่ม (ใส่เทียน ๓๘ เส้น),

เทียนนวลโลกุตตระ ๙ เล่ม (ใส่เทียน ๓๗ เส้น),

เทียนโสฬสะ ๑๖ เล่ม (ใส่เทียน ๓๒ เส้น),

เทียนบูชาพระรัตนตรัย หรือเทียนวิปัสสิ ๔ เล่ม (ใส่เทียน ๕๖ เส้น)

เครื่องบูชา (ขันตั้ง)

มีเบ้าป็นสาม, หมากป็นสาม, ข้าวเปลือกหมีน (สิบลิตร), ข้าวสารป็น (หนึ่งลิตร), ผ้าขาวห้ำ-ผ้าแดงห้ำ (อย่างละม้วน), เทียนเล่มบาท ๑ คู่, เทียนเล่มเฟื้อง ๑ คู่, เทียนน้อย ๔ คู่, พลุ ๔ สวย, หมาก ๔ ขด ๔ ก้อม, สาดใหม่ ๑ ผืน, หม้อใหม่ ๑ ใบ, น้ำบวยใหม่ ๑ คัน, วี (พัด) หางนกยูง ๑ ใบ, มะพร้าว ๑ ขะแนง, กล้วย ๑ เครือ, อ้อย ๔ เล่ม, เงิน ๖๐๐ แถบ (เงินโบราณ-ปัจจุบันใช้เหรียญบาทแทน), แวนสายตาพระเจ้า (กระจกเงา)

๓ ใบ สำหรับตั้งไว้เฉพาะเบื้องพระพักตร์พระพุทธรูปใหม่ ๑ ใบ ตั้งไว้
ด้านซ้าย ๑ ใบ ด้านขวา ๑ ใบ โดยให้หันหน้าแฉกเข้าไปทางพระพุทธรูป,

- จัดเทียนขี้ผึ้งแท้เล่มบาทไว้ ๙ เล่ม ตั้งไว้เฉพาะหน้าพระพุทธรูปใหม่

(สำหรับจุดบูชาเบิกพระเนตรตอนใกล้รุ่ง)

- จัดพานดอกไม้ ธูปเทียน สำหรับบูชาแก้ว ๕ โกลฐากส์

- ตั้งบาตรน้ำมนต์พร้อมด้วยสายสิญจน์โยงมา รอบบาตรน้ำ
พระพุทธรูป โดยเวียนเกี่ยวทักษิณาวฏ (เวียนขวา) ๓ รอบ

- จัดเทียนเล่มบาทขี้ผึ้งแท้ ๑ เล่ม สำหรับบาตรน้ำพระพุทธรูป
เพื่อจุดบูชาเวลาสวดมนต์ตอนหัวค่ำ

วิธีเจริญพระพุทธรูป (สวดมนต์ต้น)

การเจริญพระพุทธรูป หรือ ที่เรียกกันในหมู่สงฆ์ล้านนาว่า
“สวดมนต์ต้น” นั้น เป็นการสวดมนต์แบบโบราณ ซึ่งครูบาอาจารย์นิยม
ใช้สวดกันมาแต่กาลก่อน ได้เรียบเรียงตามต้นฉบับเดิม (ปั๊บสา) การเจริญ
พระพุทธรูปในงานพิธีต่าง ๆ นั้นก็แล้วแต่พระเถระผู้เป็นประธานพิธี
จะสวดเต็มบทหรือไม่

เวลาในการประกอบศาสนพิธี

การกระทำมงคลกรรม อบรมสมโภชพระพุทธรูปนี้มีอยู่ ๒ เวลา
คือ เวลาย่ำค่ำ (ประมาณ ๑ ทุ่ม หรือเวลา ๑๙.๐๐-๒๐.๐๐ น.) และเวลา
ย่ำรุ่ง (ประมาณ ๐๔.๐๐ น.)

ลำดับขั้นตอนพิธีการ

ช่วงเวลาย่ำค่ำ (๑๙.๐๐ น.)

๑. เมื่อพระสงฆ์และคณะศรัทธา ทายกทายิกามาพร้อมกัน ณ
บริเวณมณฑลพิธีแล้ว เวียนเชิญประธานฝ่ายฆราวาสจุดธูปเทียนบูชา
พระรัตนตรัย

๒. ประเคนขันศีล กล่าวคำอาราธนาศีล-รับศีล

๓. จุดเทียนที่ชั้น ๕ โกฎากส์

๔. อาราธนาพรเถระ(รูปใดก็ได้) โอกาสคำบูชาชั้นแก้ว ๕ โกฎากส์ก่อน

๕. โอกาสบูชาชั้นแก้ว ๕ โกฎากส์ ดังนี้

โย สันนิสินโน วรระโพธิมุเล มารัง สะเสนัง มะหันตัง วิเชยโย สัมโพธิมาคัจฉิ อะนันตะญาโณ โย โลกุตตะโม ตัง ปะนะมามิ พุทัง ตัง ปะนะมามิ ธัมมัง ตัง ปะนะมามิ สังฆัง ฯ โย โส ภาคะวา พระเป็นเจ้า ต้นผาเสริฐ สันนิสินโน อันสถิตยแล้งนั้งแต่่นแก้วไปชะไร มาระวิเชยโย หมุ่มมารเจียรจากไปทุกด้าวมากมวมมี สัมโพธิมาคัจฉิ ถรัสถึงแล้ว ปัญญา แก้วชื่อสัพพัญญู ได้เป็นครูแก่โลก ยอดญญาณ ตัดกิเลสมาร มุดมอดเมี้ยน หมุ่มแสนเสี้ยนจากราคิ อะนันตะญาโณ ต้นทะรงพะญาตี ยศยั้งกว้าง โลกุตตะโม ต้นผาเสริฐกว่าโลกโลก้า ตัง ปะนะมามิ พุทัง อันว่าพระพุทเจ้าต้นผาบแป้ชินะมาร ถึงพระนิพพานไปแล้ว ยังมี ศาสนาแก้วและกำสอน ผู้ข้าตั้งหลายยอพนมกัรรกราบไหว้จ้วนมา ตัง ปะนะมามิ ธัมมัง ผู้ข้าตั้งหลายปฏิบัติตามคำสอนจ้วนมี ตัง ปะนะมามิ สังฆัง สาธุ สาธุ โอกาสะ ภันเต ข้าแต่พระรัตนตรัยเจ้าแก้วตั้งสามประก้าร หมายถึงพระพุทเจ้าเป็นเก้าเป็นประธาน ในก้าละวันนึ่งก็เป็นวันดี ดีถึอันวิเศษ เหตุว่าเป็นวันขึ้น/แรม.....ค้ำ พร้าว่าเป็นเดือน.....เหนือ บัดนี้ข้าผู้ข้า ตั้งหลาย หมายถึง..... เป็นเก้าเป็นประธาน พร้าอมด้วย..... บได้ละเสีย ยังฮิตอดีตประเวณี ก็ปากันสะนั้งขงขวยตกแตงน้อมนำมา ยังธูปบุปผา ลาดวงดอกข้าวตอกดอกไม้ลำเตียน มาจ้านเียรไว้เหนือชั้น ปั้นเป็น ห้าโกฏากส์ ประสูมะวิภาคเป็องหัวดี ผู้ข้าขอสมมาถวายปู้จางค์พระ มุณีสะหลีสัมมาสัมพุทเจ้า ต้นเป็นปิ่นเกล้าดีโลก้าจารย์ นำสัตว์สงสาร มวลหมู่ ได้อว้ยหน้าเข้าสู่เนรปาน ดับภัยมารเสี้ยงขาด ฯ ส่วนทุติย

โกฐากส์ชั้นถ้วนสองนั้นเล่า ขอสมมาถวายปู่จา ยังคุณพระนวลโลกุตตร
 ธรรมเจ้าเก่าประก่ำ สิบกับตั้งพระปริยัติธรรมดวงเลิศแล้ว เป็นประทีป
 แก้วส่องมัจฉาตาตางไปรอด เวียงแก้วยอดเนรพาน ฯ ส่วนตะติยะโกฐากส์
 ชั้นถ้วนสามงามบ่เล่า ขอสมมาถวายปู่จายัง พระอริยสังฆเจ้าตั้งหลาย
 หมายมีพระอัญญาโกณฑัญญะเป็นเก้า ถราบต่อเต้าพระสมมติสงฆ์
 จุตันจองค์ว่าสันนี้แต่ดีหลี ฯ ส่วนจะตุตตะโกฐากส์ชั้นถ้วนสี่ บานงามกลีไธ
 บ่เล่า ผู้เข้าตั้งหลายขอสมมาถวายปู่จาคุณอุปัชฌายะเจ้า ตั้งครูบาอาจารย์
 จุตันจองค์ ผู้ทะรงธิตาคุณอันผาเสริฐ เมตตาทเกิดสอนกัมมัฏฐาน
 วิปัสสนาญาณดวงงามวิเศษ อันชำระกิเลสเครื่องเศร้าหมองใจ สอนอักขระ
 ธรรมดวงใสได้พรำรู้ นำต้นเข้าสู่ห้องเกษมศรี ฯ ส่วนปัญจะมะโกฐากส์
 ชั้นถ้วนห้า ผู้เข้าตั้งหลายขอสมมาถวายปู่จา คุณพระกัมมัฏฐานวิปัสสนา
 ญาณตีบเตส อันเป็นเก้าเหตุนำไปรอด อมตะเวียงแก้วยอดเนรพาน ผู้เข้า
 ตั้งหลายสักการะปู่จาแล้วขอสมมา หลอนผู้เข้าตั้งหลายได้ประมาท ปะลาด
 หลงลืมได้กระทำด้วยกายะกรรม วชิกรรม มะโนกรรม ล้ากว่ากรรมตั้งสาม
 มีอินทรีย์ตั้งหก และอิริยาบถตั้งสี่ หลอนว่าได้ข้ามตีต่าย่ำตีสูงก็ดี ได้ออก
 ปากเป็นกำประมาท แรกแต่จิตตูปบาทวิธินี้เป็นพะมาน นับแต่ปัจจุบันนะ
 จาตินี้คืนหลัง ถราบต่อเต้าถึงอนเนกะจาติ สังสาระบ่มีมุละเงื่อนเก้าเป็อง
 ต้นผากฎจดีจื่อ มาถราบถึงกำลังปัจจุบันนะจาตินี้ ด้วยเหตุอุวิชาญาณะ
 วิปะยาตะ หลอนได้กระทำกรรมอันเป็นโทษ อะนาจะ ยะถาพาละ แรก
 แต่ปลายหลังได้กระทำวิภาค อะนาละเตยยะปะฏิสังนนานันญจะ แม่นได้
 กระต่าเสียก็ดี อะปะฏิสังนนานันญจะ แม่นบ่ได้กระทำเสียก็ดี ภาวันตา
 หากกั้งบังไว้ บ่ส่องแจ้งได้รู้หอนหัน อันจักเป็นโทษอนันต์ยิ่งนักหนา
 ยะถาพาละ เหมือนคนหลงอยู่ป่ากลางดง ยะถามุพะเห เหมือนคนหลง
 หนจิตตูปบาท ยะถาอะกุสะเล เหมือนคนบ่ฉลาดรู้ก้องธรรม เย มะยัง
 ผู้เข้าตั้งหลาย สังวะเรยยามะ เพื่อกักสังวะระศีลหือบวรวิสุทธิ ปราศจากโทษ

มลทินหือหมดใส ผู้ข้าต้งหลายก็กลัวเป็นโทษะกรรมมาติดแปด จึงปากัน
เขวดตกแต่งดามา ย้งธูปบุปพาลาชาดวงดอกไม้ มานบน์อมไหว้สักการะ
ปู้จา สมมาคารวะ ขอพระปัญจะแก้วห้าประการ มีธรรมะเมตตาปะฎิคคะหะ
รับเอาย้งสัพพะวัตถูปู้จาทาน้ง ต้งหลายมवलผุ้งนี้แล้ว ขอจุงขุณณาผายโผด
ลาลดโทษป้าปกรรมต้งหลาย กล้ายเป็นอโหสิกรรม ออย่าหือเป็นนิวรรณธรรม
กรรมอันกล้าหยาบ อันจักกำราบห้ามเสียย้ง หนตางไปสู่อันฟ้าและเนรปาน
แก่ผู้ข้าต้งหลาย อันได้ปู้จาแล้วขอสมมา อันว่าปมาทะธรรมและกรรม
ต้งหลาย แม่นว่าเกิดมีแสนสิ่ง ขอจุงม้วยมิงกลับหายไปพรวด เป็นดั่งน้ำกลิ้ง
ตกจากใบบัวใบบอน ประวิสุทโธ ขอหือผู้ข้าต้งหลาย ได้บัววิสุทธีหมดใสพรวด
เป็นดั่งน้ำช่วยแก้ว หือได้ต้งอยู่แล้วมีสุข ปีนจากตุกข์ หือได้ปฏิบัติจำศีล
ภาวนา สืบต่อศาสนาไปไจ้ ๆ ต้งปราชญ์แต่ไท่ในอะตีตำได้กระดามาแต่ก่อน
นึ่งจุงจักมีเตียงแต่ ดีหลี ดั่งบทธาพบาลีว่า “อัจจะโย โน ภันเต อัจฉะคะมา
ยะถาพาเล ยะถามุพะเห ยะถาอะกุสะเล เย มะย้ง พุทธะ ธัมมะ สังฆะ
กัมมัฏฐานัง กัมมัฏฐานะทายะกาจะริยะ สังฆาเต สุข ปัญจะระตะเนสุ
อะตีเต วา ปัจจุปนเน วา อะวิ วา ยะทิ วา ระโห วา กาเยนะ วา วาจาเย
วา มะนะสา วา ปะมาทัง วา อะคาระวัง วา อะกาสิมหา ทิสะวา
ยะถาธัมมัง ปะฎิกกะโรมะ เตสัง โน ภันเต พุทธาทิระตะนะปัญจะกัง
อะนุกัมปัง อูปะทายะ อัจจะย้ง อัจจะยะโต ปะฎิคคัณหันตุ สัพพัง โทสัง
ชะมันตุ โน ฯ

๖. กราบอาราธนาประธานสงฆ์จุดเทียนชัย เจ้าหน้าที่ยื่นเทียน
ชนวน

๗. พระสงฆ์สวดคาถาจุดเทียนชัย ดังนี้

พุทธโธ สัพพัญญุตะญาโณ ธัมโม โลกุตตะโร วะโร สังโฆ
มคคะพะลัฎฐิโฐ จะ อิจเจตัง ระตะนัตตะย้ง เอตัสสะ อานุกาเวนะ สัพพะ
ทุกขา อูปัททะวา อันตะรายา จะ นิสสันตุ สัพพะโสตถิ ภาวันตุ เต ฯ ๓ จบ

๘. เรียบเรียงผู้มีเกียรติจุดเทียนต่าง ๆ ดังนี้

(๑) เทียนนวลโลกุตตระ ๙ เล่ม (ใส่เทียน ๓๗ เส้น),

(๒) เทียนโสฬส ๑๖ เล่ม (ใส่เทียน ๓๒ เส้น),

(๓) เทียนวิปัสสี ๔ เล่ม (ใส่เทียน ๕๖ เส้น)

๙. มัคคนายกอาราธนาพระปริตร

๑๐. พระสงฆ์ขัดสังคเคหลวง ดังนี้

สังคเค กาเม จะ รูปเป คิริสิขะระตะเฏ จันตะลิกเข วิมานะ ทีเป รัฎฐเฐ
จะ กาเม ตะระวะนะกะหะเน อารามะวัตถุมหิ เขตเต ภูมัมภัสสาตยะโย
จะตุโลกะปาละราชา ยะมะราชา อินโต เวสสุวัณณะราชา อะริยะเมตไต้โยโย
ไปธิสัตตา วะกัาตยะโย อะริยะสาวะกัา จะ ปุถุชชะนะกััลยะยาณา จะ
สัมมาทิฏฐี ยะวะ พุทธะ ปะสันนา ธัมเม ปะสันนา สังฆะ ปะสันนา พุทธะ
สะคาระวา ธัมเม สะคาระวา สังฆะ สะคาระวา อิติ สฺวานะโต ยาวะ
ปะรัมปะรา อิมัสสะมิงสุ จักกะวาเพสุ เตวะตา ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว
โน สุณันตุฯ

ธัมมัสสะวะนะกัาโล อะยัมภะตันตา

ธัมมัสสะวะนะกัาโล อะยัมภะตันตา

ธัมมัสสะวะนะกัาโล อะยัมภะตันตา

จากนั้นเป็นการเจริญพระพุทธานต์ที่เรียกว่า สุตตรมนต์ตั้ง

เมื่อพระสงฆ์เจริญพระพุทธานต์ (สุตตรมนต์ตั้ง) จบแล้ว ญาติโยม
ถวายน้ำปานะแด่พระสงฆ์ หยุดพักผ่อนพอสมควรแล้ว ก็เริ่มฟังเทศน์
ตามประเพณี เช่น ธรรมปฐมสมโพธิ ทิพพมนต์หลวง จัยยะทั้ง ๗
พุทธาภิเษก ธรรมจักกัปปวัตตนสูตร เป็นต้น จบแล้วจึงจัดให้มีการสวด
เบิกต่อไป เมื่อประกอบพิธีกรรมต่าง ๆ ทุกอย่างจนครบถ้วนบริบูรณ์ดี
แล้ว ก็ถือว่าเสร็จสิ้นพิธีสำหรับช่วงเวลาภาคค่ำ

การประกอบพิธีกรรมในช่วงเวลาเช้าตรู่

มีลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

เมื่อถึงเวลาใกล้รุ่ง (ประมาณตี ๔) พระสงฆ์พร้อมแล้ว

๑) อาราธนาประธานสงฆ์จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย

๒) ประธานสงฆ์นำกล่าวคำบูชาพระรัตนตรัย

๓) มัคคนายกอาราธนาพระปริตร

๔) พระสงฆ์สวดเบิกพระเนตร เมื่อพระสงฆ์สวดถึงบท “อะวิชชาปัจจะยา” ให้พระภิกษุรูปหนึ่งจุดเทียนประจำแวนสายตาพระเจ้า ๙ เล่ม และเปิดผ้าขาวที่ปิดพระพักตร์ (พระเศียร) ของพระพุทธรูปออก พร้อมกับแกะขี้ผึ้งที่ปิดพระเนตร และที่ปิดพระโอษฐ์ออกให้หมด ในขณะที่แกะขี้ผึ้งออกนั้นให้บริกรรมพระคาถาว่า “สะหัสสะเนตโต เทวินโท เนตโต ทิพพะจักขุ วิโสธายิ นะโม พุทธายะ พุทธะจักขุ ธัมมะจักขุ สังขะจักขุ ทวายะ สุวาหะ” (๓ จบ) แล้วเอาน้ำมันจันทน์ (น้ำมันงาก็ได้) เช็ดที่พระเนตร และพระโอษฐ์ เอาพัดหางนกยูงพัดวิ ๓ ครั้ง แล้วเอาแวนสายตาพระเจ้าแกว่งตรงหน้าพระพุทธรูป เสร็จแล้วกลับหน้าแวนออกมาด้านนอกทุกใบ ๗ ขณะที่พระสงฆ์สวดเบิกพระเนตร และกำลังแกะขี้ผึ้งพร้อมทั้งเปิดผ้าคลุมพระเศียรพระพุทธรูปออก ให้คณะศรัทธา ทายกทายิกาตีฆ้องกลองร้องรำ เพื่อสักการะบูชาพระพุทธรูปใหม่

๕) มัคคนายกกล่าวคำโอกาสถวายข้าวมธุปายาส ๔๙ ก้อน แต่พระพุทธรูปเจ้า โดยให้หญิงที่สมมติเป็นนางสุชาดาเป็นผู้นำไปประเคนพระสงฆ์ ผู้เป็นประธาน เสร็จแล้วให้พระสงฆ์นำไปถวายพระพุทธรูปเจ้าอีกทีหนึ่ง

เมื่อโอกาสเวนต์านข้าวมธุปายาสเสร็จแล้ว ให้หญิงที่สมมติเป็นนางสุชาดานำถาดข้าวมธุปายาสไปน้อมประเคนพระเถระผู้เป็นประธาน เสร็จแล้วพระเถระนั้นจึงนำเอาถาดข้าวมธุปายาสนั้นไปถวายพระพุทธรูปเจ้าอีกทีหนึ่งเป็นอันเสร็จพิธี

๖) อาราธนาประธานสงฆ์ดับเทียนชัย พระสงฆ์สวดคาถาดับ
เทียนชัย

คาถาดับเทียนชัย

นัตถิ เม สระระณัง อัญญัง พุทโธ เม สระระณัง ะรัง เอเตนะ
สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต ชะยะมังคะลัง

นัตถิ เม สระระณัง อัญญัง ัมโม เม สระระณัง ะรัง เอเตนะ
สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต ชะยะมังคะลัง

นัตถิ เม สระระณัง อัญญัง สัมโม เม สระระณัง ะรัง เอเตนะ
สัจจะวัชเชนะ โหตุ เต ชะยะมังคะลัง ฯ

ยังกิญจิ วิตตัง อีระ วา หุรัง วา สักเคสุ วา ะตะนัง ปะณีตัง นะ
โน สะมัง อตติ ตะถาคะเตนะ อิทัมปิ พุทธะ ะตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ
สัจจะนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

ชะยัง วิราคัง อะมะตัง ปะณีตัง ยะทังคะคา สักกะยะมุณี สะมาหิโต
นะ เตนะ ัมเมนะ สะมัตถิ กิญจิ อิทัมปิ ัมเม ะตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ
สัจจะนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

ยัมพุททสฺสอญฺโญ ปะริวัณณะยิ สุจิง สะมาธิมานันตะริกัญญะมาหุ
สะมาธินา เตนะ สะโม นะ วิชชะติ อิทัมปิ ัมเม ะตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ
สัจจะนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

เย ปุคคะลา อัญฺฐะ สะตัง ปะสัตถา จัตตารี เอตานิ ยุกานิ โหนติ
เต ทักขิณเอยยา สุคะตัสสะ สาวะกา เอเตสุ ทินนานิ มะหัพพะลานิ อิทัมปิ
สังฆะ ะตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจจะนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

เย สุปปะยุตตา มะนะสา ทัพเพนะ นิกกามิโน โคตะมะสาสะนัมหิ
เต ปัตติปัตตา อะมะตัง วิคัยะหะ ลัทธา มุธา นิพพุตัง ะญุชะมานา อิทัมปิ
สังฆะ ะตะนัง ปะณีตัง เอเตนะ สัจจะนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

ชี่ถ้ง ปุราถ้ง นะว้ง นัตถิ สัมภะว้ง วิรัตตะจิตตายะติเก ภาวะสะมิง เต ชี่ณะพีชา อะวิรุพหิฉันทา นิพพันติ ธีรา ยะถายัมปะทีโป อิทัมปิ สังฆะระตะนัง ปะณัตถัง เอเตนะ สัจเจนะ สุวัตถิ โหตุ ฯ

สัพพะโรคะวินิมุตโต สัพพะสันตาปะวัชชีโต สัพพะเวระมะตีกันโต ยะถา ทีโป จะ นิพพุโต ฯ

๗) เมื่อดับเทียนชัยเสร็จแล้ว คณะศรัทธา ทายกทายิกาถวายเครื่องไทยธรรมแด่พระสงฆ์ ฯ อนุโมทนา กรวดน้ำ เป็นเสร็จพิธีอบรมสมโภชพระพุทธรูปแต่เพียงเท่านี้.

เมื่อได้ปฏิบัติตามวิธี และเจตนาอันบริสุทธิ์ตามโบราณประเพณีแล้ว ก็จะเป็นศรีสง่าแก่พระพุทธศาสนา และเป็นอุดมมงคลแก่บรรดาพุทธบริษัทผู้มากราบไหว้ไปชั่วนิรันดร์กาลแล ฯ

๕.๒ พิธีถวายข้าวมธุปายาส

ตำนานเกี่ยวกับการถวายข้าวมธุปายาส มีมาตามลำดับตลอดพุทธสมัย นอกจากนั้นก็มีการถวายข้าวยาคุของนายอนาถปิณฑิกมหาเศรษฐี และนางวิสาขามหาอุบาสิกาเป็นต้น ตราบเท่าถึงทุกวันนี้ กลายเป็นประเพณีสำคัญอย่างหนึ่งที่คนผู้กระทำหวังผล คือ ความสุขสวัสดิ์และบุญกุศลแก่ตน จึงนิยมกระทำสืบทอดกันตลอดมา

ชื่อเรียกต่าง ๆ ข้าวมธุปายาส

ข้าวมธุปายาส มีชื่อเรียกหลายชื่อตามที่นิยมรับรู้กันในท้องถิ่นและประเทศต่าง ๆ ที่ยอมรับนับถือพระพุทธศาสนา แม้แต่ประเทศอินเดียเองก็ปรากฏชื่อเป็นหลายชื่อ คือ

๑) ข้าวมธุปายาส คือข้าวที่หุง หรือที่กวนด้วยน้ำผึ้ง

๒) ข้าวยาคุ คือข้าวที่ต้มใส่เกลือและน้ำตาล ทำเป็นชนิดเค็มและ

หวาน

๓) ข้าววิตุ คือข้าวที่กวนด้วยน้ำอ้อย น้ำตาล ถั่ว งา ทำเป็นผง และเป็นก้อน

๔) ข้าวกระยาสารท คือข้าวที่กวนด้วยน้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำตาล ถั่ว งา แปะแซทำเป็นก้อน หรือเป็นแผ่น ในคราวงานเทศกาลอุทิศส่วนกุศลแก่บรรพชนในประเพณีเดือนสิบของภาคกลาง

๕) ข้าวกระยาทิพย์ หรือข้าวทิพย์ คือข้าวที่กวนด้วยพิธีกรรมประกอบด้วยน้ำผึ้ง น้ำอ้อย น้ำตาล น้านม ถั่ว งา ทำเป็นก้อน โดยให้หญิงพรหมจารีเป็นผู้กวน ถือว่าเป็นข้าวศักดิ์สิทธิ์ ใครได้รับประทานย่อมจะหายจากโรคร้ายไข้เจ็บ และมีความสุขสวัสดิ์ตลอดไป

๖) ข้าวช่อมต่อหลวง คือข้าวมธุปายาสของชาวไทยใหญ่ นิยมกวนข้าวนี้ในเดือนยี่เป็งเหนือ (สิบสองเพ็ญ) ถวายพระพุทธเจ้าในตอนเช้ามืด เรียกว่า “ต่างช่อมต่อหลวง”

๗) ข้าวพระเจ้าหลวง คือคำเรียกชื่อข้าวมธุปายาสของชาวล้านนา นิยมทำถวายในคราวเทศกาลใหญ่ ๆ ที่สำคัญ เช่น เดือนยี่เป็ง เดือนสี่เป็ง เดือนแปดเป็ง (วิสาขะ) เป็นต้น

การกวนข้าวมธุปายาสนั้น จะกระทำกันในรั้วราชวัตรและให้หญิงพรหมจารี หรือหญิงที่หมดประจำเดือนแล้วสมาทานศีลห้า หรือศีลแปดเป็นผู้กวน และถวายพระพุทธเจ้าในตอนเช้า เรียกว่า “ใส่บาตรข้าวพระเจ้าหลวง”

เหตุผลของการถวายข้าวมธุปายาส

การถวายข้าวมธุปายาสนับเป็นงานสำคัญที่ชาวพุทธนิยมประเพณีปฏิบัติกันด้วยเหตุผลหลายประการ ดังต่อไปนี้

- ๑) เป็นการปฏิบัติตามพุทธประเพณี
- ๒) เป็นการบูชาพระพุทธเจ้าในวันเพ็ญเดือนยี่ (ยี่เป็ง) เดือนสี่ (สี่เป็ง) และวัน วิสาขบูชา

- ๓) เป็นการรำลึกถึงวันตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า
- ๔) เป็นการสร้างความสมัครสมานสามัคคีในกลุ่มชน
- ๕) เป็นการเรียนรู้ และสืบทอดการทำนวม หรือข้าวมธุปายาส
- ๖) เป็นการถวายเป็นผลที่คนในท้องถิ่นช่วยกันทำขึ้นมา
- ๗) เป็นการอนุรักษ์ และสืบทอดประเพณี และศิลปะที่บรรพบุรุษสร้างไว้ให้ยืนยงคงอยู่ตลอดไป

อนึ่ง การถวายเป็นข้าวมธุปายาส หรือใส่บาตรข้าวพระเจ้าหลวงนั้น เป็นประเพณีที่ช่วยในการบำรุงวัดอย่างหนึ่ง คือทางวัด หรือคณะกรรมการจะจัดหาภาชนะ คือ ถ้วยชามใหม่มาเตรียมไว้ให้ประชาชนมานุชาไปทำบุญเพื่อเก็บถ้วยชามไว้ในคราวมิงงานวัด หรือคราวประชาชนมิงงาน เช่น ขึ้นบ้านใหม่ แต่งงาน เป็นต้น จึงนับเป็นกุศโลบายที่ดีอย่างหนึ่งในการจัดหาพัสดุ หรือข้าวของเครื่องใช้ต่าง ๆ ไว้ใช้ในวัด หรือเป็นสมบัติส่วนกลาง สำหรับให้ประชาชนได้ใช้ประโยชน์ในคราวมิงงานต่าง ๆ

เทศกาลถวายเป็นข้าวมธุปายาส

ข้าวมธุปายาส หรือข้าวพระเจ้าหลวง นิยมถวายในงานเทศกาลสำคัญ ๆ หลายคราวด้วยกัน คือ

- ๑) ประเพณีเดือนยี่เป็ง (เพ็ญเดือนสิบสอง)
- ๒) ประเพณีเดือนสี่เป็ง (เพ็ญเดือนยี่ หรือเดือนสอง)
- ๓) ประเพณีวิสาขบูชา เดือนแปดเหนือ
- ๔) ประเพณีปอยหลวง (งานฉลองเสนาสนะ ถาวรวัตถุ)
- ๕) ประเพณีอบรมสมโภชพระพุทธรูป (เปิดตาพระเจ้า)

ในงานประเพณีเหล่านี้นิยมกวนข้าวมธุปายาส เพื่อเป็นการสร้างเสริมศรัทธาแก่ประชาชนผู้มาร่วมงาน และทางวัดจะนิยมแจกจ่ายข้าวมธุปายาสแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงกัน ให้เขาเหล่านั้นได้บริโภคเพื่อความสุขสวัสดิ์แก่ตน ตลอดถึงยังความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่ชนด้วย

พิธีกรรมเกี่ยวกับการทำข้าวมธุปายาส

ในล้านนาไทยได้จัดพิธีกรรมเกี่ยวกับการทำข้าวมธุปายาสไว้เป็นลำดับ ดังนี้

- ๑) ทำรั้วพิธี หรือราชวัตร
- ๒) จัดเตรียมภาชนะสำหรับการทำข้าวมธุปายาส
- ๓) จัดเตรียมวัสดุสำหรับการทำข้าวมธุปายาส
- ๔) จัดเตรียมบุคคลที่จะทำข้าวมธุปายาส (หญิงพรหมจารี) สี่คนขึ้นไป เพื่อจะได้ผลัดเปลี่ยนช่วยกันกวนข้าวมธุปายาส

การทำรั้วพิธี หรือราชวัตร

การทำรั้วพิธีนั้นเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า "ราชวัตร" คือบริเวณที่จะต้องใช้ในการหุงข้าว นึ่งข้าว และกวนข้าวมธุปายาส โดยผู้รู้ หรืออาจารย์วัดเป็นคนกำหนดสถานที่ให้ ขนาดความกว้าง ๕-๑๐ เมตร เป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส ปักฉัตร ธง หน่อกล้วย หน่ออ้อย แล้วเอาก้านมะพร้าวมาทำเป็นประตูป่าเข้าไปสู่บริเวณที่จะกวนข้าวมธุปายาส ในบริเวณพิธีนั้นให้ทำก้อนเส้า หรือเกวียงสำหรับตั้งกระทะ หรือหม้อไหที่จะใช้ในการกวนข้าวมธุปายาสให้พร้อม แล้วให้โยงสายสิญจน์จากพระพุทธรูปที่จะสมโภชนั้นลงมาหาราชวัตร เวียนเป็นทักษิณาวฏุ (เวียนขวา) สามรอบ หรือเจ็ดรอบ ส่วนเงื่อนที่เวียนรอบพระพุทธรูปนั้น ให้โยงลงมาหาพระสงฆ์เพื่อเวียนบาตรน้ำมนต์ในการประกอบพิธี

- ๑) กาละมัง หรือหม้อสำหรับแช่ข้าวสารเหนียว เพื่อให้ข้าวขยายตัว เวลาหนึ่งจะนิมนต์รับประทาน
- ๒) หม้อหนึ่ง ไหข้าว สำหรับใช้หนึ่ง (บางแห่งใช้รั้งถึง เพราะสามารถหนึ่งได้ปริมาณมาก)
- ๓) กระทะ ไม้พาย สำหรับกวนข้าวมธุปายาส ๒-๓ ชุด
- ๔) กาละมัง หรือหม้อ สำหรับใส่ข้าวมธุปายาสที่หนึ่งสุกได้ที่แล้ว

๕) ถ้วยชาม หรือภาชนะ สำหรับใส่ข้าวมธุปายาส ๔๙ ก้อน เพื่อถวายพระพุทธเจ้า

วัสดุ หรือสิ่งของที่ต้องใช้ในการทำข้าวมธุปายาส

วัสดุ หรือสิ่งของที่ต้องใช้ในการทำข้าวมธุปายาสนั้น มีหลายอย่าง หลายชนิด ซึ่งเกิดขึ้นตามกำลังศรัทธาของประชาชนที่นำมารวมกัน ส่วนใหญ่กำหนดเอาวัสดุดังต่อไปนี้ ประเภทของแห้ง

- ๑) ข้าวสารเหนียว
- ๒) ถั่วดำ ถั่วแดง ถั่วแป (ถั่วราชมาตริ)
- ๓) งาดำ งาขาว งาหอม (งาขี้ม้อน)
- ๔) ถั่วลิสง (ถั่วดิน)
- ๕) น้ำตาลทราย หรือน้ำตาลปีบ
- ๖) น้ำอ้อยขบ
- ๗) เนย (ถ้ามี)

ประเภทของสด หรือที่มีน้ำ

- ๑) มะพร้าวแห้งสำหรับคั้นทำน้ำกะทิ
- ๒) น้ำสะอาดสำหรับคั้นน้ำกะทิ
- ๓) นมสด หรือนมกระป๋อง
- ๔) น้ำอ้อยสด (ถ้ามี)
- ๕) น้ำตาลสด (ถ้ามี)
- ๖) น้ำผึ้งแท้

ขั้นตอนการกวนข้าวมธุปายาส

เมื่อประชาชนนำเอาวัสดุมารวมกันพอแก่ความต้องการแล้ว การกวนข้าวมธุปายาสจะเริ่มตั้งแต่เวลาห้าค่ำ คือเวลา ๑๙ นาฬิกา (หนึ่งทุ่ม) เป็นต้นไป โดยเริ่มต้นดังนี้

นำหญิงพรหมจารีเป็นสุภาพสตรีสาวหรือเด็กก็ได้ ๕-๗ คนนั่งห่ม
ชุดขาวมีสไบพาดเฉียง นำขันดอกไม้ เข้าไปในวิหารหลวง เพื่อขอศีล ๘
ต่อพระสงฆ์ เมื่อเสร็จแล้วให้ศรัทธาญาติโยมช่วยกันเตรียมการดังนี้

๑) การนำข้าวสารเหนียวไปแช่ หรือหม่าให้พองตัว (ประมาณ ๒
ชั่วโมง)

๒) ชูดมะพร้าวให้เพียงพอ แล้วคั้นน้ำกะทิเตรียมไว้

๓) จัดเตรียมวัสดุจำพวกถั่ว งา น้ำผึ้ง น้ำอ้อย นมสด ให้พร้อม

๔) ก่อไฟในรั้วราชวัตร โดยอั้งโล่ ตั้งหม้อหนึ่ง ไหข้าว เพื่อทำการ
นึ่งข้าวเหนียว และคั่วพวถั่ว งา

๕) เอากระทะขึ้นตั้งบนเตาแล้วเอาน้ำกะทิเทลงไป คนจนเดือด
แล้วเอาน้ำตาล น้ำอ้อย น้ำผึ้ง นมสด เนย ใส่ลงไป โดยให้หญิงพรหมจารี
ซึ่งถือศีล ๘ เป็นคนกวน

๖) เมื่อกวนจนน้ำตาล น้ำอ้อยละลายได้ที่แล้ว ให้นำเอาข้าวสุก
ใส่ลงไป คนให้ข้าวและน้ำกะทิเข้ากันจนอย่างดี หลังจากนั้นให้ใส่พวถั่ว
ถั่ว งา ต่าง ๆ ลงไปด้วย กวนสลับกันไปมาตลอดเวลาเพื่อมิให้เกิดการ
ไหม้กันกระทะ เพราะจะทำให้ข้าวมธุปายาสขาดคุณค่า และไม่น่า
รับประทาน

๗) เมื่อกวนจนได้ที่แล้วให้ยกลงเทใส่หม้อ หรือกอละมั่งนำไปเก็บ
ไว้อีกด้านหนึ่ง แล้วตั้งกระทะใหม่ใส่กะทิ น้ำตาล น้ำอ้อย และข้าวที่นึ่งสุก
แล้ว และคนอีกด้วยกลวิธีเดิมจนกว่าจะเพียงพอแก่ความต้องการ จากนั้น
ให้นำเอาข้าวมธุปายาสไปตักใส่ภาชนะ (ถาดทอง) ที่เตรียมไว้ตาม จำนวน
๔๙ ก้อน เพื่อเตรียมถวายพระพุทธรูปใหม่ที่สมโภชแล้วต่อไป

รอจนถึงเวลาใกล้รุ่ง สายอรุณเบิกฟ้า เวลาประมาณ ๐๕.๐๐ น.
(ตีห้า) จึงจะทำการถวาย โดยให้สมภารเจ้าหัววัด หรือผู้ชำนาญการก็ได้
เป็นตัวแทนศรัทธาประชาชนกล่าวคำโอกาสเวรदानข้าวมธุปายาส ๔๙ ก้อน

ให้หญิงพรหมจารีที่สมมติเป็นนางสุชาดา ยกถาดทองคำใส่ข้าวมธุปายาสไว้เหนือหัว ศรัทธาประชาชนประณมมือตั้งมโนปณิธานตามปรารถนาเสร็จแล้วให้หญิงที่สมมติเป็นนางสุชาดา นำถาดข้าวมธุปายาสนั้นเข้าไปประเคนพระเถระผู้เป็นประธาน แล้วให้พระเถระผู้เป็นประธานนำถาดข้าวมธุปายาสนั้นเข้าไปถวายพระพุทธรูปเจ้าที่สมโภชใหม่แล้วนั้นอีกทีหนึ่ง จึงเป็นอันเสร็จสิ้นพิธีการถวายข้าวมธุปายาส ข้าวมธุปายาสนี้เรียกอีกอย่างหนึ่งว่าข้าวทิพย์ ชาวพุทธเชื่อกันว่าหากใครได้รับประทานแล้วจะมีอายุ วัฒนะ สุขะ พละ มีสุขภาพอนามัยดี ปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ จึงนิยมแบ่งปันกันรับประทาน และหากเด็ก ๆ ได้รับประทานก็จะทำให้มีผิวพรรณน่ารัก มีสุขภาพดี และสมองปลอดโปร่ง จึงนิยมทำสืบทอดกันมาจนตราบเท่าทุกวันนี้

๕.๓ พิธีทอดกฐิน

เพื่อให้ทราบสาเหตุที่พระพุทธรูปเจ้าจะทรงอนุญาตให้ภิกษุรับกฐิน และต่อมาทายกก็ได้ถือเป็นกุศลกรรมบำเพ็ญสืบต่อกันมา ตราบเท่าทุกวันนี้ เรื่องเดิมมีดังนี้ :-

หนึ่ง ภิกษุชาวเมืองปาฐาประมาณ ๓๐ รูป มีความประสงค์จะไปเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า ณ เมืองสาวัตถี จึงพากันเดินทางจากเมืองปาฐาไปเมืองสาวัตถี แต่พอไปถึงเมืองสาเกต ซึ่งอยู่ในระยะทางห่างจากเมืองสาวัตถีประมาณ ๖ โยชน์ จึงจะถึงสาวัตถี ก็เผอิญถึงวันเข้าพรรษา ภิกษุเหล่านั้นจะเดินทางต่อไปไม่ได้ จึงจำพรรษา ณ เมืองสาเกต ในระหว่างจำพรรษามีความร่อนรนอยากเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า พอออกพรรษาก็เดินทางไปสาวัตถีโดยเร็ว ในเวลานั้นฝนยังตกมากอยู่ ทางเดินเต็มไปด้วยโคลนตามเประอะเปื้อน เมื่อมาถึงสาวัตถี ได้เข้าเฝ้าพระพุทธรูปเจ้า พระองค์ทรงทราบความลำบากของพระเหล่านั้น จึงทรงอนุญาตให้พระภิกษุทำพิธีกรานกฐินใน

ระยะเวลาภายหลังออกพรรษาไปแล้ว ๑ เดือน พระภิกษุที่ได้รับกฐินและ
กรานกฐินแล้ว ย่อมได้อานิสงส์ ๕ ประการ ตามพระวินัยคือ :-

- ๑) เข้าบ้านโดยไม่ต้องบอกลาภิกษุด้วยกัน
- ๒) เดินทางไปโดยไม่ต้องเอาไตรจีวรไปครบ
- ๓) ฉันทอาหารโดยล้อมวงกันได้
- ๔) เก็บจีวรที่ยังไม่ต้องการใช้ไว้ได้
- ๕) ลาภที่เกิดขึ้น ให้เป็นของภิกษุที่จำพรรษาในวัดนั้น ซึ่งได้กราน
กฐินแล้ว

การที่ผู้มีศรัทธานำผ้าไปถวายพระภายหลังวันออกพรรษาคือ
ในระหว่างวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ จนถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ซึ่งเรียกว่า
ฤดูทอดกฐิน หรือกฐินกาล นั้น ตามหลักพระวินัย ภิกษุจะต้องนำผ้านั้นมา
ตัด เย็บ ย้อมตากให้แห้ง ควรแก่การใช้ได้ให้เสร็จภายในวันเดียว

จงกฐิน หมายถึง การแสดงความจำนงไว้กับวัดว่าจะนำกฐินมา
ทอดถวายแก่สงฆ์ที่จำพรรษาในวัดนั้น การจงกฐิน เป็นธรรมเนียมนิยม
ที่ปฏิบัติกันทั่วไป ผู้ที่ต้องการจะทอดกฐินวัดใดจะต้องไปจงหรือไปแจ้ง
ความจำนงไว้กับวัดนั้นก่อนเพื่อความแน่นอนและป้องกันการจงกฐิน
ซ้ำซ้อน การจงกฐินนิยมจงก่อนเข้าพรรษาหรือหลังจากเข้าพรรษา
แล้วไม่นาน ที่จงกันซ้ำปีก็มีแต่ถ้าไม่มีการจงเลยจนออกพรรษาเรียกว่า
กฐินตกค้าง

จงกฐิน นิยมทำเป็นหนังสือระบุวันเวลาที่จะทอดและราย-
ละเอียดอื่น ๆ เมื่อวัดรับจงแล้วจะประกาศให้พระสงฆ์ในวัดและชาว
บ้านได้ทราบเพื่อให้รู้ว่าปีนี้ใครเป็นเจ้าของกฐิน และเมื่อวัดรับจงกฐิน
ของผู้ใดแล้วจะไม่รับจงของผู้อื่นอีก ดังนั้นแต่ละวัดจะรับกฐินได้ปีละ
๑ ครั้งเท่านั้น ส่วนกฐินใจ เป็นสำนวนพูด หมายถึง กฐินที่ไปทอดโดยไม่ได้
จงล่วงหน้า ไปทอดแบบจู่โจม เรียกว่า กฐินจร ก็มีในการทอดกฐินทั่วไป

มีธรรมเนียมว่าต้องจองกฐินล่วงหน้า การที่จัดเครื่องกฐินพร้อมสรรพ แล้วนำไปทอดที่วัดซึ่งยังไม่มีผู้จองกฐินทันทีทันใดแบบจุใจม หรือบอก กะทันหันแบบตั้งตัวไม่ทันเหมือนโจรบุกขึ้นบ้าน จึงเรียกว่า กฐินโจร หรือ เรียกว่า กฐินจร เพราะเป็นกฐินที่สัจจมาโดยไม่มีการนัดหมาย ซึ่งการ ทอดกฐินแบบนี้ไม่มีให้เห็นแล้วในปัจจุบัน

พิธีของกฐินนี้มีอยู่ ๒ ระบบ คือ :-

๑. ระยะเวลาทักนำผ้าไปถวายระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งตกในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ถึงวันเพ็ญเดือน ๑๒ ภายหลังออกพรรษาแล้ว

๒. ระยะเวลาที่พระท่านรับผ้าจากทักแล้วประชุมกันทำกรรมวิธีการตัดเย็บ ย้อมแล้วกรานกฐินนี้ เป็นระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งไม่เกี่ยวกับฆราวาส ประการใดเป็นเรื่องพิธีกรรมทางพระวินัยของสงฆ์โดยเฉพาะ

ชุดเครื่องกฐินครบชุดพื้นฐาน

๑. ไตรครององค์กฐินปานโทเร ๑ ไตร

๒. ไตรครองปานโทเรถวายคู่สวด ๒ ไตร

๓) บาตรครบชุด ๓ ชุด

๔) ตาลปัตร ๑ เล่ม

๕) ที่ตั้งตาลปัตรไม้ ๑ อัน

๖) ถุงย่าม ๑ ใบ

๗) หมอนอิงสี่เหลี่ยม ๑ ใบ

๘) มุ้ง ๑ หลัง

๙) ที่นอนพระ ๑ ผืน

๑๐) ผ้าห่มนอน ๑ ผืน

๑๑) ผ้าเช็ดตัว ๑ ผืน

๑๒) เสื่อ ๑ ผืน

๑๓) รม ๑ คัน

- ๑๔) รองเท้า ๑ คู่
- ๑๕) ปิ่นโต ๑ ถาด
- ๑๖) ซ้อนส้อมและจานข้าว ๑ ชุด
- ๑๗) กระโถน ๑ ใบ
- ๑๘) กาทัดมน้ำ ๑ ใบ
- ๑๙) กานวมพร้อมถ้วยน้ำชา ๑ ชุด
- ๒๐) ตะเกียง ๑ ดวง
- ๒๑) ไม้กวาด ๑ อัน
- ๒๒) เครื่องมือโยธา ๑ ชุด
- ๒๓) พานแว่นฟ้า พร้อมดอกไม้ครอบไตร ๓ ชุด
- ๒๔) เทียนปาฏิโมกษ์ ๑ ห่อ
- ๒๕) สัปทน ๑ คัน
- ๒๖) ผ้าห่มพระประธาน ยาว ๕ เมตร ๑ ผืน
- ๒๗) อาสนะ ๑ ที่
- ๒๘) สายสิญจน์ ๑ ม้วน
- ๒๙) ธงจระเข้-มัจฉา หรือ ธงเต่า-ตะขาบ ๑ ชุด
- ๓๐) ธงชาติ ธงธรรมจักร ๑ คู่
- ๓๑) คัมภีร์อานิสงส์กฐินพร้อมผ้าห่อ ๑ ชุด

หมายเหตุ : ชุดเครื่องกฐินนี้บางรายการอาจจะมากกว่านี้ก็ได้ ขึ้นอยู่กับจิตศรัทธาปสาทะของเจ้าภาพเป็นหลัก

ลำดับพิธีถวายกฐิน

๑. นำผ้ากฐินไปวัดที่จะถวาย ถ้ามีการแห่แห่นไป เมื่อเข้าไปในวัดแล้วจะนำองค์กฐินเวียนโบสถ์ (วัดหลวงเรียกว่าพระอุโบสถ) เช่นเดียวกับการนำนาถเวียนโบสถ์ด้วยก็ได้ หรือจะไม่เวียนก็ได้

๒. นำผ้ากฐินพร้อมด้วยบริวารกฐินไปตั้งไว้ ณ สถานที่ที่ถวายให้เรียบร้อย สถานที่ถวาย เช่น โบสถ์ วิหาร ศาลาการเปรียญ จงพิจารณาดูว่า ที่ไหนจะเหมาะ (คำว่า เหมาะ หมายถึง ที่กว้างพอที่จะเข้าไปนั่งรวมอนุโมทนาได้พอสมควร) เมื่อถึงเวลาที่พระสงฆ์จะทำพิธีของท่าน (สังฆกรรม) ท่านจะต้องไปทำในโบสถ์เสมอ ทำนอกโบสถ์ไม่ได้ ถ้าวัดไม่มีโบสถ์ก็ต้องทำในเขตแม่น้ำ หรือในเขตสระใหญ่ ๆ

๓. เมื่อเจ้าภาพไปถึงสถานที่ถวายผ้ากฐินแล้ว ให้จุดเทียนธูปสักการะบูชาและกราบพระรัตนตรัยก่อน ดอกไม้ธูปเทียนสำหรับสักการะบูชาพระรัตนตรัยนี้ เจ้าภาพจะนำไปด้วยก็ได้ หรือจะให้คนไปจัดไว้ที่วัดก่อนก็ได้ เรื่องนี้ตามประเพณีนิยมถือกันว่า ไปวัดทั้งที่ควรมีดอกไม้ธูปเทียนไปสักการะบูชาด้วย การนำไปพร้อมกับเจ้าภาพไม่ยุ่งยาก เพียงให้คนถือตามไปมีเทียน ๒ เล่ม ธูป ๓ ดอก ดอกไม้ ๑ กำ ก็พอแล้ว เมื่อไปถึงก็นำไปสักการะบูชา ณ สถานที่จัดไว้ ถ้าให้คนไปจัดไว้ที่วัดก่อน ควรมีโต๊ะสี่เหลี่ยมเล็ก ๆ ปูผ้าขาว ตั้งแจกัน ๑ คู่ พร้อมด้วยธูป ๓ ข้างหน้าวางหมอนไว้ ๑ ใบ ถ้าไม่มีหมอนก็ใช้ ผ้าขาวปูไว้แทน จะใช้ผ้าเช็ดหน้าที่สะอาดขนาดเหมาะสมก็ได้ เมื่อเจ้าภาพไปถึง ก็ให้จุดเทียนธูปสักการะบูชาพระรัตนตรัยที่จัดไว้นี้ แล้วกราบพระ ๓ ครั้ง

๔. ตามประเพณีนิยมในต่างจังหวัด ในบางถิ่น ถ้ามีการทอดกฐิน ชาวบ้านที่ทำบุญในวัดที่จะทอดนั้น จะพากันไปร่วมอนุโมทนาด้วยเป็นจำนวนมาก เวลาถวายผ้ากฐินก็ร่วมถวายด้วย ถ้าในถิ่นที่ชาวบ้านนิยมประเพณีนี้ก็ควรอนุโลม คือ ใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกกับผ้าไตรกฐิน (อย่าผูกให้แน่นนักจะแก้ออกลำบากให้ผูกเป็นเงื่อนกระตุกได้) เมื่อผูกแล้วโยงมาวงเครื่องบริวารกฐินให้รอบ ที่เหลือจากนั้น ให้ผู้ที่มาร่วมอนุโมทนาถือด้วยกันทุกคน เวลาจะโยงวงบริวารกฐิน ให้เว้นด้ายสายสิญจน์ไว้ในระยะประมาณจากที่ตั้งองค์กฐิน ไปถึงหัวอาสน์สงฆ์ เพราะเวลานำผ้ากฐินไป

ประเคน นั้น ยังไม่ได้แก้ด้ายสายสิญจน์ออก ประเคนผ้ากฐินแล้วจึงแก้ออก
ทั้งนี้ถือกันว่าผู้ร่วมอนุโมทนาได้ประเคนร่วมด้วย เพราะเขาถือกันว่าการ
ทำบุญถ้าได้ประเคนกับมือตนเองได้บุญมาก เรื่องด้ายสายสิญจน์นี้ ถ้าใน
ท้องถิ่นที่ไม่นิยมก็ไม่จำเป็นต้องใช้ เพียงแต่ประนมมือว่าคำถวายตามไป
ด้วยก็พอแล้ว

๕. เมื่อพร้อมแล้ว ถึงเวลาถวายผ้ากฐิน ให้เจ้าภาพหยิบผ้าห่มพระ
(ผ้าห่มพระประธาน) มอบให้แก่มัคคนายก เพื่อนำไปห่มพระประธาน แล้ว
ประเคนตาลปัตรแด่พระสงฆ์ผู้เป็นประธาน เพื่อท่านจะได้ใช้ในการให้ศีล

๖. มัคคนายกหรือพิธีกรอาราธนาศีล เจ้าภาพพร้อมด้วยผู้มาร่วม
อนุโมทนา กฐิน ตั้งใจรับศีลโดยพร้อมเพรียงกัน

๗. มัคคนายกหรือผู้ช่วยพิธีกรนำผ้ากฐินมามอบให้ประธาน ส่วน
พานแว่นฟ้าที่วางผ้ากฐินนั้นให้นำไปตั้งไว้เบื้องหน้าพระสงฆ์รูปที่ ๒
หรือที่ ๓ นับจากหัวอาสน์สงฆ์ เพื่อว่าเมื่อกล่าวคำถวายผ้ากฐินเสร็จแล้ว
จะได้นำผ้ากฐินไปวาง ณ ที่นั้น ทั้งนี้หมายความว่าผ้ากฐินตั้งไว้ รวมกับ
เครื่องบริวารกฐิน การตั้งรวมไว้เป็นหมวดหมู่ก็เพื่อความสวยงาม ไม่ได้ไป
ตั้งไว้ที่หัวอาสน์สงฆ์ก่อน เมื่อผู้เป็นประธานรับผ้ากฐินแล้ว ให้อุ้มประคอง
ประนมมือหันหน้าไปทางพระปฏิมาประธาน (ในการทอดกฐินนี้ ถ้าสามี
ภรรยาไปทอดด้วยกัน จะจับผ้ากฐินด้วยกันก็ได้ และก็ควรจะเป็นเช่นนั้น
เพราะว่าได้ทำบุญร่วมกันจริง ๆ)

เมื่อหันหน้าไปทางพระประธานแล้ว ให้ตั้งนะโม ... ๓ จบ
แล้วหันหน้าไปทางพระสงฆ์ กล่าวคำถวายผ้ากฐิน ดังนี้

คำถวายผ้ากฐินสามัคคี

(นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ ๓ จบ)

อิหมัங் สะปะริวารัง, กะฐิณะจีวะระทุสสัง, สังฆัสสะ, โอิโณชะยามะ,
สาธุโน ภันเต, สังโฆ, อิหมัங், สะปะริวารัง, กะฐิณะทุสสัง, ปะฏิคคัณหาตุ,
ปาฎิคคะเหตวา จะ, อิมินา, ทุสเสนะ, กะฐิณัง, อตถะระตุ, อัมหากัง}
ที่พระรัตนตั้ง, หิตายะ, สุขายะฯ

ข้าแต่พระสงฆ์ท่านผู้เจริญ, ข้าพเจ้าทั้งหลาย, ขอน้อมถวาย,
ผ้ากฐินจีวร, พร้อมกับของบริวารทั้งหลายเหล่านี้, แต่พระภิกษุสงฆ์,
ขอพระภิกษุสงฆ์จงโปรดรับ, ผ้ากฐินจีวร, พร้อมกับของบริวารทั้งหลาย
เหล่านี้, ของข้าพเจ้าทั้งหลาย, ครั้นรับแล้ว, ขอจงกรานกฐิน, ด้วยจีวรนี้,
เพื่อประโยชน์, เพื่อความสุข, แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย, สิ้นกาลนานเทอญฯ

๘. เมื่อกล่าวคำถวายจบ พระสงฆ์รับ "สาธุ" ขึ้นพร้อมกันแล้ว
ให้นำผ้ากฐินไปประเคนแต่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง จะเป็นรูปที่ ๒ หรือที่
๓ ก็ได้ เพื่อท่านจะได้รับไว้แทนพระสงฆ์ เพราะผ้ากฐินยังไม่เป็นกรรม
สิทธิ์ของรูปใดรูปหนึ่ง เมื่อท่านรับแล้ว ต่อไปนี้เป็นเรื่องของพระสงฆ์
ซึ่งจะได้พิจารณามอบผ้ากฐินให้แก่พระสงฆ์รูปใดรูปหนึ่ง ซึ่งเป็นผู้สมควร

๙. เมื่อพระสงฆ์ทำพิธีของท่านเสร็จแล้ว ให้มีคณายกหรือพิธีกร
ส่งไตรคู่มวดให้เจ้าภาพประเคน เพื่อท่านจะได้ออกไปครองผ้าพร้อมกัน
(การถวายผ้ากฐินนี้ ถ้ายกถวายที่วิหาร หรือศาลาการเปรียญ เวลาท่านจะไป
ทำสังฆกรรมในโบสถ์ ก็ให้ถวายไตรครองพระคู่มวดเสียก่อน ท่านจะได้
ครองผ้าในโบสถ์พร้อมกับองค์ครองกฐินเลยทีเดียว ไม่ต้องกลับมาแล้ว
ให้ท่านครองอีกเป็นการเสียเวลา)

๑๐. พระสงฆ์ครองผ้ากลับเข้ามานั่งบนอาสน์สงฆ์เรียบร้อยแล้ว
มีคณายกหรือพิธีกรส่งของให้เจ้าภาพประเคน ให้ส่งเครื่องบริวารกฐิน
ถวายองค์ครองให้เสร็จก่อน แล้วประเคนพระคู่มวดพระอันดับตามลำดับ

ถ้ามีสามเณรก็ใช้มารับไทยธรรมตอนนี้ด้วย การประเคนของพระและสามเณรนี้ เจ้าภาพจะมีใจเอื้อเพื่อให้ผู้มาร่วมอนุโมทนา ประเคนด้วยก็ได้ ทั้งนี้เฉพาะผู้ที่อยู่ในเครือญาติ หรือผู้ที่เคารพนับถือและรู้จักมักคุ้น

๑๑. ประเคนเครื่องไทยธรรมเสร็จแล้ว มัคคนายกหรือพิธีกรนำน้ำกรวดไปให้เจ้าภาพ พระสงฆ์อนุโมทนาว่า (ยถา ...) เจ้าภาพกรวดน้ำมาพระรัตนตรัย

๑๒. ผู้แทนวัดกล่าวขอบคุณและมอบวัตถุมงคลแก่เจ้าภาพ พระสงฆ์พรหมน้ำมนต์

เสร็จพิธี

๕.๔ พิธีวางศิลาฤกษ์

สิ่งที่ใช้ในพิธีวางศิลาฤกษ์ นอกจากพิธีสงฆ์ มีดังนี้

๑. เครื่องวางศิลาฤกษ์

๑) แผ่นศิลาฤกษ์ (ทำเตรียมไว้ตามที่โหรกำหนดให้)

๒) ไม้เข็มมงคล ๙ ต้น (ชัยพฤกษ์, ราชพฤกษ์, สักทอง, ใฝ่สีสุก, พยุง, ทองกลาง, กันแกรา, ทรงบันดาล หรือทรงบาดาล, ขนุน) ซึ่งลงอักขระไว้แล้ว ให้ตอกไม้มงคลตามลำดับดังนี้

๙	๒	๓
๘	๑	๔
๗	๖	๕

- (๑) ไม้พยุง หมายถึง การพยุงฐานะให้มั่นคง
- (๒) ไม้ชัยพฤกษ์ หมายถึง การมีโชคลาภ วาสนาที่ดี
- (๓) ไม้ทองหลาง หมายถึง การมีเงินทองอุดมสมบูรณ์
- (๔) ไม้ไผ่สีสุก หมายถึง จะมีความสุขกายสุขใจ
- (๕) ไม้สักทอง หมายถึง การมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์คุ้มครองให้มั่นคงตลอดไป
- (๖) ไม้ทรงบันดาล หมายถึง การดลบันดาลให้สิ่งดี ๆ บังเกิดขึ้น
- (๗) ไม้ก้นเกรา หมายถึง จะมีเครื่องคุ้มครองป้องกันภัยอันตรายต่าง ๆ
- (๘) ไม้ราชพฤกษ์ หมายถึง การมีบุญวาสนาจะยิ่งใหญ่เป็นโต มีคนเคารพยกย่อง นับถือ
- (๙) ไม้ขนุน หมายถึง จะได้รับการอุดหนุน จุนเจือที่ดี

๓) ค้อนตอกไม้มงคล

๔) ทองคำเปลวประมาณ ๓ แผ่น พร้อมทั้งสื่อปิดทอง

๕) อัฐทอง - นาก - เงิน อย่างละ ๓ แผ่น (อัฐทองบรอนซ์

สีทอง, สีเงิน, และเทา) ใช้ทั้งหมด ๙ ก้อน มีวิธีวางอัฐดังนี้

นาก	ทอง	เงิน
เงิน	ทอง	นาก
นาก	เงิน	ทอง

- ๖) ตลับนพรัตน์ หรือพลอย ๙ สี
- ๗) กลีบดอกไม้ใส่พาน
- ๘) ข้าวตอก ดอกไม้ เหริยญเงิน เหริยญทอง (ถ้ามี)
- ๙) ค้อน, เกรียง, ปูนซิเมนต์ผสมเสร็จแล้ว

เครื่องบูชาฤกษ์ (เทวดาประจำฤกษ์)

- ๑) บายศรีปากชาม
- ๒) เครื่องมัจฉามังสะ ๖ (คือ กุ้ง, ปู, ปลา, หัวหมู, เป็ด, ไก่)
- ๓) ขนมนมเนย ขนมนมต้มแดง ต้มขาวขนมหุ้ช้าง ขนมนมเล็บบมีอนาง กล้วยน้ำไทย หรือกล้วยน้ำว้า ผลไม้ต่างๆ นม เนย ขนมหอมหยิบทอง หยอด ฝอยทอง ฯลฯ

แนววิธีปฏิบัติ

ก. ชั้นเตรียมการ

(๑) เตรียมเครื่องพิธีสงฆ์, เครื่องวางศิลาฤกษ์ และเครื่องบูชาฤกษ์ ให้พร้อม

(๒) เตรียมหลุมและราชวัติจักรตรง ดังนี้ :-

- ก่ออิฐถือปูนเป็นแท่นสี่เหลี่ยมขนาดกว้างประมาณ ๗๐ เซนติเมตร สูงประมาณ ๗๕ - ๘๐ เซนติเมตร สำหรับวางอิฐทอง-นาก-เงิน และแผ่นศิลาฤกษ์ไว้กลางหลุม

- จัดทำราชวัติจักรล้อมบริเวณแท่นศิลาฤกษ์ คือ จักรใหญ่ ๔ จักรเล็ก ๘, ๘, ๘, ตันกล้วย ๘ ตัน, ตันอ้อย ๘ ตัน วางสายสิญจน์รอบบริเวณ โดยใช้สายสิญจน์จากพระพุทธรูป โยงเชื่อมไปยังเครื่องวางศิลาฤกษ์ แล้วโยงเข้าสู่ประรำพิธี

- เตรียมพานใส่เครื่องสำหรับวางศิลาฤกษ์ให้ครบ จัดไว้บนโต๊ะใหญ่ข้างหลุมศิลาฤกษ์ นำด้ายสายสิญจน์ ล้อมรอบ โยงเข้าสู่พิธีสงฆ์

ลำดับพิธีการ

(๑) ก่อนฤกษ์ประมาณ ๓๐-๔๕ นาที เป็นการประกอบพิธีเจริญพระพุทธมนต์

- เวียนเชิฐประธานฯ จุดเทียนธูปบูชาพระรัตนตรัย
- พิธีกร อาราธนาศีล, รับศีล
- อาราธนาพระปริตร พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
- ประธานฯ และผู้เข้าร่วมพิธีตั้งใจฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

(๒) ก่อนปลุกฤกษ์ประมาณ ๕-๑๐ นาที ประธานฯ กราบพระแล้วออกไปจุดเครื่องบูชาฤกษ์ คือ จุดเทียนใหญ่ ๑ คู่ และธูปเล็ก ๑ กำ เพื่อปักบูชาที่เครื่องบูชาฤกษ์

(๓) พิธีกรโห่ บูชาฤกษ์ (ดูบทบูชาฤกษ์)

(๔) ประธานฯ ปิดทองและเจิมแผ่นศิลาฤกษ์-อิฐ และไม้มงคล (รอรยะจนได้ปลุกฤกษ์)

(๕) ได้ฤกษ์ประธานฯ ยืนหันหน้าไปทางทิศ เป็นศรีของวัน (ผนวก ข.)

- ประธานฯ ตอกเข็มมงคล ๙ ต้น ตามลำดับ เป็นประทักษิณ (ดูลำดับการตอกไม้มงคล)
- พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ดนตรีบรรเลงเพลงมหาฤกษ์ พนักงานลั่นฆ้องชัย

(๖) ประธานฯ วางแผ่นอิฐทอง - นาก - เงิน ตามลำดับแล้วถือปูนที่ผสมน้ำมนต์และทรายเสกไว้ด้วยเกรียง

(๗) ประธานฯ วางตลับนพรัตน์ลงในช่องอิฐที่ก่อไว้ แล้ววางศิลาฤกษ์ทับ

(๘) ประธานฯ ไปรยข้าวตอกดอกไม้ เหยียดเงิน เหยียดทอง ลง

ศิลาฤกษ์ทับ สารฐานไปรอยดอกไม้ เงิน ทองลงหลุมบูชาศิลาฤกษ์

(๙) พระสงฆ์รูปหนึ่งออกมาประพรมน้ำ พระพุทธรูป และอีก
รูปหนึ่งไปรยทรายเสก

(๑๐) ทุกคนกลับเข้ามาในปะรำพิธี เพื่อถวายไทยธรรม

(๑๑) พระสงฆ์รับถวายไทยธรรมแล้วอนุโมทนา ประธานฯ กรวด
น้ำและรับพร เป็นเสร็จพิธี

(๑๒) จัดพาหะส่งพระสงฆ์

หมายเหตุ

คำบูชาฤกษ์ที่แนบไว้บนท้ายนี้ พิธีกร พึงเลือกใช้ให้เหมาะสมกับ
เวลา บทที่ขาดไม่ได้คือ

๑. บทมนัสการพระพุทธเจ้า (นโม ๓ จบ)

๒. บทชุมนุมเทวดา (สคฺเค ๗ลฯ)

๓. คาถาบูชาพระเกตุ (เกตุเทว ๗ลฯ)

๔. คาถาให้พรเจ้าภาพ

เมื่อเสร็จพิธีบวงสรวงแล้ว จะลาเครื่องสังเวท

พึงกล่าวคำลาว่า "เสสัง มังคะลัง ยาจามิ.

ข้าพเจ้าขอมงคลที่เหลือ" แล้วจึงยกเครื่อง สังเวทนั้นไป

การดอกไม้มงคล

ประธานฯ ยืนหรือนั่ง หันหน้าไปทางทิศตะวันออก เริ่มดอก
ตามผัง

ไม้มงคลทั้ง ๙ ชนิด ที่ใช้ปักไว้กันหลุมเสาเอก ในพิธีวางศิลาฤกษ์
โบสถ์วิหาร สถานที่สำคัญ รวมทั้งบ้านที่พักอาศัย ประกอบด้วย

ทิศที่เป็นศรีของวัน

วันประกอบพิธี	ทิศที่เป็นศรี
วันอาทิตย์	ใต้
วันจันทร์	ตะวันออกเฉียงใต้
วันอังคาร	ตะวันตก
วันพุธ	ตะวันตกเฉียงเหนือ
วันพฤหัสบดี	ตะวันออกเฉียงเหนือ
วันศุกร์	ตะวันออกเฉียงใต้
วันเสาร์	เหนือ

คำบูชาฤกษ์ บูชาเทวดา

๑. บทนมัสการพระพุทธเจ้า

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมา สัมพุทฺธัสสะ (๓ จบ)

๒. บทชุมนุมเทวดา

สัคเค กาเม จะ ฐูเป คิริสิขะระตะเฏ จันตะลิเช วิมานะ ทีเป รัฏฐเฐ
 จะ คาเม ตะรุวะนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต ภูมมา จายันตุ เทวา
 ชะละละละ วิสะเม ยักกะคันธัพพะนาคา ติฏฐันตา สันติเก ยัง มุนิวะระ
 วะจะนัง สาธะโว เม สุถันตุ ฯ

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

ธัมมัสสะวะนะกาโล อะยัมภะทันตา

๓. คาถาบูชาเทวดาอัฐรฐทิศ

วันทิตะวา อาจะริยะปาทั้ง เมสสะการิยะ สัมพินทะยายัง
สัพพะโทสัง วินัสสะตฺตติ สิริเทพพะ เยยยาวิโย ทะยามัง มะหะสะรัง
ปะทะวะสังวิสุทธะเทวะสะ สมุโพทิตฺตุน สักเคมันตุ มาระสิทฺธิฯ โอมพระภูมิ
พระธรณีกรุงพาลี ดั่งเปยยะปริวารา เอหิ สัตถายะ อาคัจฉันตุ ปะริภุญ
ฉันตุ สวาहाยะ

นะมามิ สิริระสา นาคิ ปฐุวิยัง ปะริหาระโก สักคะสัมปัตติ สัพพะ
ทาฯ ปุริมะทิสัง ณะตะรัฏฐุ มะหาราชา ทิสภาเค เตปี ตุมเห อะนุรัก
ฉันตุ อาโรคะเยนะ สุเขนะ จะ อาคะเนยยัสมิง คันธัพโพ จะ มะหาราชา
ทิสภาเค เตปี ตุมเห อะนุรักฉันตุ อาโรคะเยนะ สุเขนะ จะ ทักขิณัสมิง
วิรุฬหะโก จะ มะหาราชา ทิสภาเค เตปี ตุมเห อะนุรักฉันตุ อาโรคะเยน
ะสุเขนะ จะ หาระติสุมิง เทวา จะ มะหาราชา ทิสภาเค เตปี ตุมเหอะนุ
รักฉันตุ อาโรคะเยนะ สุเขนะ จะ ปัจฉิมัสมิง วิรุปักโข จะ มะหาราชา
ทิสภาเค เตปี ตุมเห อะนุรักฉันตุ อาโรคะเยนะ สุเขนะ จะ พายัพพัสมิง
นาคิ จะ มะหาราชา ทิสภาเค เตปี ตุมเห อะนุรักฉันตุ อาโรคะเยนะ
สุเขนะ จะ อุตตะรัสมิง กุเวโร จะ มะหาราชา ทิสภาเค เตปี ตุมเห อะนุ
รักฉันตุ อาโรคะเยนะ สุเขนะ จะ อีสานัสมิง ยักขา จะ มะหาราชา ทิส
ภาเค เตปี ตุมเห อะนุรักฉันตุ อาโรคะเยนะ สุเขนะ จะ สุปะพะยัญชนะ
สัมปันนัง ปะริภุญฉันตุ ฯ

โอม นะโม พุทธะระตะนัง สะระณัง คัจฉามิ

โอม นะโม ธิัมมะระตะนัง สะระณัง คัจฉามิ

โอม นะโม สังฆะระตะนัง สะระณัง คัจฉามิ

อุปะริมัสมิง ทิสภาเค จัตตาริ เทวา มะหาเทวา จันโท จะ สุริโย
จะ อินโท จะ พุรัหฺมานิ จะ เสยยะถิทัง หิโต จะ เทวะเสฏฐุ จะ เทวะ
ปุญญะโก จะ เอเต จัตตาริ เทวา มะหาเทวา พุทธะ ปะสันนา ธิัมมะปะ

สันนา สังฆะปะสันนา พุทธะคาระวา สะมาคันตะวา อาคัจฉันตุ ปะริ
ภุญชันตุ หิ โต จะ สุรักโข จะ เทวะเสฏโฐ จะ เทวะปุณฺณะโก จะ จะรัง
วาสิฐัง วา ติฏฐัง วา นิสินนัง วา สะยานัง วา รัตตี วา ทิวัง วา สัพพะทา
รักขันตุ

๔. คาถาบูชาพระเกตุ

เกตุ เทวา นะโม ตะยัตถุ นาคะพาหะนะยายิโน โย โส เกตุมะหา
เทโว โส วัณณาภะระณะภูสิโต สะหะโส ปะริเวเรนะ อิศาคัจฉะตุ
มัตตะเล ทัสสะนีเย มะนุญญัมหิ เทวาระเห สุสัชชิตะ ที่ปะฐุเป
จะปุปพานิ เทวาภิมานะเน อิเม มานุสัง ชัชชะโกชัชญะจะ เทวะสัง เวสะ
นัง อิมิง สาธุตะนะ เกตุเทโว โส ปะฏิกคัณหาตุ สาธุกัง ยัง ยัญจะ กุสะ
ลัง กัมมัง สัจจัง โน ยะถาพะลัง ตัสสมิปิ ปุณฺณะพีชัมหิ ปัตติโก อะนุ
โมทะตุ อิจเจวังเกตุเทโว โส ธัมمامิเสหิ มานิตะ สัมมา ตัง อะนุปาเลตุ
อาโรคะเยนสุเขนะ จะ อิมายะ เทวะ ปุชายะ อัมหัง ขะมันตุ เทวะตา
เทวาริธาณัถายะ พะลิสักการะวาหะสา (เอ่ยนามเจ้าของบ้าน) เมตตัง
กะโรนตุ เทวะตา เกตุเทวานุภาเวนะ สัพพะโสตถิ ภาวันตุ เต ๗

๕. คาถาบูชาฤกษ์

นะโม นะมัสสิตะวา ข้าแต่พระศรีตรีพิธิ พิธิษฐะสุทธะนะวางค์
ธิดุณอดุลยะเทพ มหิทธิมหะศราธิบดี บรมปรเมศร์ สุระสรรพะวะสะฤษฏี
ดำรงศักดิ์ แลเอกอัครงชिरะหัตถ์วัชรินทร ปีนสุทศน์ทิพะยะเทวราช และ
อมรนิवासน์ สัปะตาพิธิฤกษ์ในภูมิโลกนี้ กาลบัดนี้ ข้าพระพุทธรเจ้าจะ
กระทำพลีกรรม บูชายาคะพิธิ ตามคติประเพณีบรรวิสัยจาริตโบราณ
ขอเดชาอนุภาพ อภินิหาร สรรพอำนาจธรรมสุจริต มหิทธิเทพทุกองค์จง
ปราสาทประสิทธิ กิจพิธิโดยอิสรานุภาพ ขอพรท่ายสหัสสัยเทวราชบรม
ราชอิสโกศาขอพร โลกपालาธิปะวะระวิสิษฐุ ขอพรเทพเรืองฤทธิ์สถิตทิ
พะยะสถานท้าวอมรินทร์ สรรพอนันต์จักรวาฬภูมิภพไถวัล สรรพพะเกาะ

ละเมาะฝั่งอรัญรุกขะลัดดาวารี สิงขอระชลดลา ดำเนินหนหาสถาน
พิมานมาศอมรทิพย์เทวสำนัก ขอสัพพะเทพสุรารักษ์อันศักดิ์จรงเทว
กรุณา เชิญช่วยอภิบาลบำรุงรักษา (ชื่อเจ้าของบ้านหรือเจ้าภาพ) ให้เกษม
สุขสำราญหยุดภัยทุกอริยาบตทุกเมื่อเทอญ ฯ

ชัยยะชะโร หะริเทวัง ชัยยะ พุริหมาณะตะวัฏฐัง

สุริยะจันทะมา อาโป จะ เทวะปะฐะวี จะเตโช ตะโย จาคะมา
วารุณา เทวา โสโม จะ ยัสสา สะหะเมตตตา กะรุณา กายิกา อารักขะเท
วะยะสัสสิโน นะมัสสามะ สุวัตติ โหติ ฯ

๖. คาถาให้พรเจ้าภาพ, เจ้าการ

สัพพะทุกขัง วินัสสะติ สัพพะภะยัง วินัสสะติ สัพพะโรคา วินัส
สันตุ พุททะเตเชนะ ธัมมะเตเชนะ สังฆะ เตเชนะ อินทะเตเชนะ พรหมะ
เตเชนะ เทวะเตเชนะฯ ทิวา ตะปะติ อาทิจโจ รัตติมาภาติ จันทิมา สัน
นัทโชตติโย ตะปะติ ฌายี ตะปะติ พราหมเณ อะถะ สัพพะมมะโหรัตตัง
พุทโธ ตะปะติ เตชะสา เอเตนะ สัจจะวัชเชนะ สุวัตติ โหตุ สัพพะทา ฯ

สิทธิกิจจัง กิจอันใดควรชอบ ได้ประกอบก่อสร้าง อย่างรู้ร้างลุได้
ดังประสงค์ เทอญนา สิทธิกัมมัง การใดตั้งใจผดุง บำรุงจงอย่าช้า
อย่าเลิกอย่าโรยรา สิทธิได้พล้นพล้น เทอญนา สิทธิ ตะถาคะโต สัพพะัญญ
ตรัสรู้จบ มารสยบหลีกแล้ว ขออุปัทวันตรายแคล้ว คลาดพ้นพูนเกษม
แลนา สิทธิเตโช ชะโย นิจัง เดชเรื่องปราคฏ ผู้ทรงยศปองร้าย จงครวไล
แตกพ่าย ผ่องพ้นภัยพาล เทอญนา สิทธิลาโภ นิรันตรัง ลามสิ่งอันใด
จงหลังไหลหล่อล้น ดั่งหนึ่งท่อธารทัน อย่างรู้สิ้นสูญ เลยนา สัพพะสิทธิ
ภะวันตุ เต พุทธะรพจประสิทธิ์ แต่ (เอ่ยนามเจ้าภาพ) อย่าช้า ให้เสร็จ
สมดังช้า พร้อมพร้าให้ฉะนี้เทอญนา ฯ

เป็นอันเสร็จบูชาสรวงเทวดา พระภูมิเจ้าที่เพียงเท่านี้.

๕.๕ พิธีกรรมการเข้ากรรมรูกขมูลดุดงควัตร

ความหมาย และวัตถุประสงค์

การเข้ากรรมรูกขมูลดุดงควัตร ถือว่าเป็นข้อปฏิบัติอีกอย่างหนึ่งตามหลักดุดงควัตรทั้ง ๑๓ ข้อ ทั้งนี้เพื่อเป็นการอบรมขัดเกลาจิตใจด้วยการฝึกปฏิบัติสมาธิวิปัสสนาเพื่อกำจัดกิเลสให้เบาบางจนถึงที่สุดแห่งความสิ้นทุกข์คือพระนิพพานนั่นเอง และอีกประการหนึ่งการเข้ากรรมรูกขมูลดุดงควัตรก็ยังนับเป็นอีกกิจกรรมหนึ่งที่ช่วยเสริมสร้างความสมัครสมานสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง

การเข้ากรรมรูกขมูลดุดงควัตรนั้น วัตถุประสงค์ก็เพื่อฝึกหัดขัดเกลา และชักจูงหลักปฏิบัติดุดงควัตร สร้างความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ สืบทอดพุทธประเพณี และวัฒนธรรมประเพณีโบราณแห่งล้านนาไทย ซึ่งมีความเชื่อว่าสามารถช่วยขจัดปัดเป่าสิ่งอัปมงคลชั่วร้ายต่างๆ ให้หมดสิ้นไป และในขณะเดียวกันก็ยังถือเป็นโอกาสในการพัฒนาวิถาวาราม หรือชุมชนให้เจริญรุ่งเรืองอีกทางหนึ่งด้วย

สำหรับพระภิกษุสงฆ์ที่เข้าร่วมประกอบพิธีนั้นโดยทั่วไปแล้วไม่จำกัดจำนวน (แต่ไม่ควรน้อยกว่า ๕ รูป และควรมีสามเณรร่วมด้วย เพื่อจะได้อาศัยให้ช่วยออกบิณฑบาตข้าวสารอาหารแห้งตามสายต่างๆ) ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกำลัง และความสามารถของเจ้าภาพ ที่จะสามารถจัดหาพระภิกษุสงฆ์มาได้ ส่วนทางด้านงบประมาณนั้นมักจะได้รับการสนับสนุนจากศรัทธาประชาชน หน่วยงาน องค์กร และบริษัทห้างร้านต่างๆ โดยทั่วไป (จะให้ดีควรแต่งตั้งคณะกรรมการฝ่ายจัดหางบประมาณสนับสนุน หรือเจ้าภาพต่างๆ ด้วย)

ขั้นตอน และวิธีดำเนินการ

๑. ปรีกษาหารือกับพระเถระผู้ใหญ่ซึ่งมีความรู้ความเข้าใจในเรื่องการเข้ากรรมรูกขมูลดุดงควัตร และพระเถระผู้ซึ่งสามารถเป็นประธาน

ในงานได้ รวมทั้งการกำหนดวัน เวลา สถานที่ และจำนวนสงฆ์ให้ชัดเจนด้วย

๒. ประชุมเตรียมการวางแผนการทำงานร่วมกับชาวบ้านและคณะกรรมการฝ่ายต่างๆ (แบ่งงานให้รับผิดชอบตามความสามารถของแต่ละบุคคล) เช่น ฝ่ายจัดเตรียมสถานที่ ที่พักสำหรับพระสงฆ์ (ตूप) เครื่องประกอบพิธีสืบชะตา เช่น พรวัว ตาล กล้วย อ้อย โองน้ำมนต์ บาตรพระประจำวัน บาตร ๑๐๘ ต้นฟ้าป่า เทียนบูชา วัตถุมงคล เป็นต้น พร้อมทั้งจัดเตรียมบุคคลให้ประจำหน้าที่แผนกต่างๆ

พิธีถวายตूप

เมื่อพระสงฆ์มาพร้อมกันยังบริเวณพิธีแล้ว (ส่วนมากมักจะเริ่มพิธีประมาณบ่าย ๓ หรือบ่าย ๔ โมง) อาจารย์นำไหว้พระรับศีล สุมาครวัตนาน กล่าวนำถวายตूप พระสงฆ์อนุโมทนา (ก่อนอนุโมทนาพระเถระผู้เป็นประธานสงฆ์อาจกล่าวแนะนำเกี่ยวกับกิจกรรมต่างๆ ด้วยก็ได้)

การจัดเตรียมเครื่องประกอบพิธี เตรียมเครื่องชั้นห้า คือดอกไม้ ๕ กลุ่ม, เทียนเล่มบาท ๕ เล่ม, น้ำมันสัมป่อย จัดรวมใส่ในพาน (ขันโตก) เดียวกัน เพื่อให้พระสงฆ์ใช้ประกอบพิธีเข้ากรรมรูกขมุลงดุงควัตร

วิธีการสมათานธุดงค์วัตรรูกขมุลงดุงกรรม

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะฯ(๓ จบ)

๑. เทียวเดินรับบิณฑบาตเป็นวัตร (ธุดงค์ข้อที่ ๓) คำสมათานว่า “อะติเรกะลาภัง ปะฎิกขิปปามิ ปิณฑะปาติกังคัง สะมาதியามิ (๓ จบ)

๒. ถือเดินบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร (ธุดงค์ข้อที่ ๔) คำสมათานว่า “โลลุปปะจาร์รัง ปะฎิกขิปปามิ สะปะตานะ จาริกังคัง สะมาதியามิ (๓ จบ)

๓. ฉันท้าวมือเดียวเป็นวัตร (ธุดงค์ข้อที่ ๕) คำสมათานว่า

“ นานาสะนะโกชะนัง ปะฎิกขิปปามิ (๓ จป) เอกาสะนิกังคัง สะมาதியามิ (๓ จป)

๔. ถี้ออยู่เสนาสนะตามทีอันท่านจัดให้เป็นวัตร(จุดงค์ข้อที่ ๑๒) คำสมาทานว่า “ เสนาสนะ โลลุปปิง ปฎิกขิปปามิ ยะถาสันตะติกังคัง สะมาதியามิ (๓ จป)

วัตตัง สะมาதியามิ (๓ จป)

คำปลงจุดงค์วัตร มีดังนี้.-

๑. เที๊ยะวเดินรับบิณฑบาตเป็นวัตร (จุดงค์ข้อที่ ๓ คำปลงวัตรว่า “อะติเรกะลาภัง นิกขิปปามิ ปิณฑะปาติกังคัง นิกขิปปามิ (๓ จป)

๒. ถี้อเดินบิณฑบาตไปตามแถวเป็นวัตร (จุดงค์ข้อที่ ๔) คำปลงวัตรว่า “โลลุปปะจาร์รัง นิกขิปปามิ สะปะตานะจาริกังคัง นิกขิปปามิ (๓ จป)

๓. ฉันข้าวมี้อเดียวเป็นวัตร (จุดงค์ข้อที่ ๕) ปลงวัตรว่า “นานาสะนะโกชะนัง นิกขิปปามิ เอกาสะนิกังคัง นิกขิปปามิ (๓ จป)

๔. ถี้ออยู่เสนาสนะตามทีอันท่านจัดให้เป็นวัตร(จุดงค์ข้อที่ ๑๒) คำปลงวัตรว่า “เสนาสนะ โลลุปปิง นิกขิปปามิ ยะถาสันตะติกังคัง นิกขิปปามิ (๓ จป)

วัตตัง นิกขิปปามิ (๓ จป)

๕.๖ พิธีการสืบชะตา

ความสำคัญ

การสืบชะตา หรือสืบชะตา หรือการต่ออายุ หมายถึงพิธีกรรมที่จัดทำขึ้นเพื่อต้องการให้เป็นมงคล มีชีวิตอยู่อย่างสุขสบาย ปราศจากโรคภัยทั้งหลาย ทำให้มีความเจริญรุ่งเรืองสืบไป ซึ่งเป็นพิธีกรรมที่เป็นมงคลอย่างหนึ่งที่ชาวล้านนาไทยนิยมทำในโอกาสต่างๆ เช่น เนื่องในวันเกิด

วันได้รับยศศักดิ์ ตำแหน่ง วันขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น และในกรณีเจ็บป่วย ถูกทายทักว่า ชะตาไม่ดี ชะตาขาด ควรจะทำพิธีสะเดาะเคราะห์และสืบชะตาต่ออายุ จะทำให้คลาดแคล้วจากโรคร้าย และอยู่ด้วยความสวัสดิ สิบไป

การเตรียมพิธี

เครื่องพิธีสืบชะตา ได้แก่ กระจบอกน้ำ ๑๐๘ หรือเท่าอายุ กระจบอกทราย ๑๐๘ หรือเท่าอายุ ลวดเงินลวดทองอย่างละ ๔ เส้น หมากพลูผูกติดเส้นด้ายในลวดเงินลวดทอง ๑๐๘ ช่อ (ธงเล็ก) ๑๐๘ หม้อเงินหม้อทองอย่างละ ๑ ใบ (หม้อใหม่) ด้ายสายสิญจน์ล้อมรอบผู้สืบชะตา ๑ กลุ่ม ปลาสำหรับปล่อยจำนวนเท่าอายุผู้สืบชะตา นก หรือปู หรือหอย พานบายศรีนมแมว ๑ สำหรับ บันไดชะตา ๑ อัน ไม้ค้ำ ๑ อัน ข้วไต้ ๑ อัน ฝ้ายค่าคิงปลายจุดน้ำมันหรือขี้ผึ้ง ๑ สาย กล้ามะพร้าว ๑ ต้น กล้วย ๑ เครือเสื่อ ๑ ผืน หมอน ๑ ใบ ตุงค่าคิง ๑ ผืน เทียนเล่มบาท ๑ เล่ม มะพร้าว ๑ ทะลาย บาตรน้ำมันต์ ๑ ลูก อย่างละ ๑

ขันตั้งสืบชะตา ประกอบด้วยเทียนเล่มเล็ก ๘ คู่ เล่ม ๑ บาท ๑ คู่ เทียนเล่มเฟื่อง ๑ คู่ ข้าวตอกดอกไม้ หมากหั่ว พลุมัด เบี้ยพันสาม กล้วยเครือมะพร้าว บอกข้าวเปลือก บอกข้าวสาร หม้อน้ำ หม้อดิน

ลำดับพิธีกรรมมีดังนี้

- เจ้าชะตาจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย
- ประเคนบาตรน้ำมันต์ให้พระสงฆ์
- ประเคนขันสืบชะตา ด้ายสายสิญจน์
- ประเคนพานอาราธนาศีล แล้วกลับไปนั่งขุ่มพิธี
- มัคคนายก (ผู้นำในการประกอบพิธี) นำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย
- อาราธนาศีล-ประธานสงฆ์ให้ศีล

- อาราธนาพระปริตร
- พระสงฆ์องค์ที่ ๓ กล่าว สักเค ชุมนุมเทวดา
- คณะสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์
- อาราธนาธรรม พระสงฆ์แสดงธรรมสี่บชชะตา สาราการวิวิชา
สูตร
- มีคคนายกสุมาครีวทาน
- ถวายจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระสงฆ์ พระสงฆ์อนุโมทนา
- ประธานสงฆ์มัดมือ ประพรมน้ำพระพุทธมนต์ พระสงฆ์เจริญ
ไชยมงคลคาถา เป็นอันเสร็จพิธี
- ถวายภัตตาหาร

๕.๗ แนวปฏิบัติในการผูกพัทธสีมา

การผูกพัทธสีมาถือเป็นงานใหญ่ของคณะสงฆ์ เนื่องจากเป็นพิธีที่เกี่ยวข้องกับพระมหากษัตริย์ที่พระราชทานที่ดินแก่คณะสงฆ์เพื่อนำไปเป็นสถานที่ประกอบพิธีสังฆกรรมให้ถูกต้องตามพระวินัยนิยมพระบรมพุทธานุญาต โดยในงานจะมี เจ้าคณะจังหวัดหรือผู้แทนเจ้าคณะจังหวัดเป็นประธานฝ่ายสงฆ์ ฝ่ายฆราวาสอย่างน้อยต้องมีนายอำเภอท้องที่เป็นประธาน ซึ่งนายอำเภอนั้นถือเป็นผู้แทนคณะรัฐบาลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ลงนามในใบประกาศมอบพื้นที่วิสุงคามต่อคณะสงฆ์

ในอำเภอเวียงชัย พิธีการผูกพัทธสีมา คณะสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการฝ่ายพิธีการ อำนาจการจัดสถานที่ให้ถูกต้องตามจารีตประเพณีการผูกพัทธสีมา ส่วนการจัดขบวนแห่ประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยพระบรมราชโองการพระราชทานวิสุงคามสีมา นั้น มอบให้ฝ่ายบ้านเมือง มีนายอำเภอเวียงชัย เป็นประธานดำเนินการฝ่ายฆราวาส จัดให้ส่วนราชการที่เกี่ยวข้องดำเนินการให้สมพระเกียรติ โดยมีผู้นำท้องที่และท้อง

ถิ่นร่วมในขบวนพิธี ส่วนทางวัดเป็นผู้จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ตามคำแนะนำ
ของคณะสงฆ์ให้เรียบร้อย

ลำดับพิธีการวันผูกพัทธสีมา

๑. นิมนต์พระสงฆ์นั่งหัตถบาสนี้ให้เป็นระเบียบเรียบร้อย ณ บริเวณ
หน้าอุโบสถ

๒. จัดกรรมการฝ่ายคฤหัสถ์ เป็นผู้รับผิดชอบตามหน้าที่ต่าง ๆ
ให้เข้าประจำที่

๓. เชิญข้าราชการ แขกผู้มีเกียรติ และพุทธศาสนิกชนผู้มาร่วม
งาน ณ ประตู หรือเต็นท์หน้าอุโบสถ

๔. จัดให้มีขบวนแห่พระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระ
พระเจ้าอยู่หัว องค์เอกอัครศาสนูปถัมภ์ ในขบวนแห่นั้นประกอบด้วย
ธงชาติ ธงเสมาธรรมจักร, สำเนาประกาศสำนักนายกรัฐมนตรีเรื่อง
มีพระบรมราชโองการพระราชทานวิสุงคามสีมา และใบมอบถวายพื้นที่
ของนายอำเภอ แห่เวียนรอบอุโบสถเรียบร้อยแล้ว อัญเชิญตั้งไว้หน้า
อุโบสถ

๕. ประธานพิธีฝ่ายฆราวาส จุดธูป-เทียน บูชาพระรัตนตรัย แล้ว
เปิดกรวยดอกไม้หน้าพระบรมฉายาลักษณ์

- ประธานพิธีฝ่ายฆราวาส พร้อมด้วย ข้าราชการ ผู้มี
เกียรติ และสาธุชนร่วมกันร้องเพลงสดุดีมหาราชาและ
เพลงสรรเสริญ พระบารมี จบแล้วถวายคำนับ

๖. ผู้แทนวัดกล่าวรายงานประวัติวัดและการจัดงาน (ไม่เกิน ๑
หน้ากระดาษพิมพ์ หรือ ไม่เกิน ๕ นาที)

๗. ประธานพิธีฝ่ายฆราวาส อ่านสำเนาประกาศสำนักนายก
รัฐมนตรีและกล่าวมอบถวายพื้นที่ในนามรัฐบาล เสร็จแล้วนำขึ้นถวาย
ประธานฝ่ายสงฆ์

๘. ประธานฝ่ายสงฆ์รับพระเคน พระสงฆ์ทั้งปวงเปล่งเสียงสาธุการ “สาธุ” คณะศรัทธา ประชาชนทั้งหมดเปล่งเสียงไชโยพร้อมกัน

๙. ประธานฝ่ายสงฆ์กล่าวรับมอบพื้นที่แล้ว พระสงฆ์ทั้งหมดกลับเข้าอุโบสถ (ในช่วงนี้ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสงฆ์ได้อัญเชิญสำเนาประกาศฯ ไปวางไว้ที่หน้าพระประธาน และช่วยกันเก็บอาสนะที่ปูหน้าอุโบสถออกให้หมด)

๑๐. ประธานฝ่ายสงฆ์ จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย พระสงฆ์ทั้งปวง เปล่งวาจาสรรเสริญพระรัตนตรัย โย โส ภาคะวาฯ

๑๑. เมื่อจบแล้วพระสงฆ์ยืนเข้าแถว โดยต้องไม่ละหัดตบาสกัน และกัน จัดยืนเป็น ๒ แถว โดยตลอดตั้งแต่ต้นจนปลาย ต้องยืนกันเป็นคู่ ๆ ห้ามยืนคี่ เมื่อเรียบบร้อยแล้ว จึงเริ่มสวดถอนพื้นที่ไปตามลำดับ เมื่อจะเริ่มตั้งแถวใหม่ พระภิกษุที่ยืนเป็นคู่สุดท้ายให้ยืนอยู่กับที่อย่าขยับ เพื่อเป็นตัวเชื่อมกับแถวใหม่ ให้ปฏิบัติอย่างนี้จนกว่าจะบรรจบกัน

๑๒. เมื่อสวดถอนพื้นที่ ตั้งแต่หลุมนิมิตหลุมแรกจนถึงหลุมสุดท้าย จบลงแล้ว ประธานฝ่ายสงฆ์กล่าวเผด็จสงฆ์ (ให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายสงฆ์จัดการปูลาด อาสนะภายในอุโบสถ ตั้งแต่หลุมนิมิตท่ามกลางอุโบสถจนถึงหน้าพระประธาน)

๑๓. ให้กรรมการฝ่ายฆราวาส ที่มีเจ้าหน้าที่เฝ้าประตูวัด ให้กวดขันห้ามมิให้พระภิกษุภายนอกวัดเข้ามา จะเสียพิธี ให้นิมนต์ท่านไปพักในที่ที่จัดไว้

๑๔. พิธีตัดลูกนิมิต

๑๔.๑ เชิญประธานฝ่ายฆราวาส แยกผู้มีเกียรติ และเจ้าภาพลูกนิมิตเข้าประจำที่

๑๔.๒ จัดฮ่องให้ไว้หน้าอุโบสถ สำหรับให้สัตตยาน ๓

ครั้ง คือ ครั้งที่ ๑ ให้เตรียมจับดาบ ครั้งที่ ๒ ให้
ถอดดาบ ครั้งที่ ๓ ให้ใช้ดาบตัดทวนาย หรือฝ่าย
ที่ผูกผูกนิมิต

- ๑๔.๓ พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ดนตรีบรรเลงเพลง
มหาฤกษ์ เจ้าหน้าที่ย่ำฆ้องชัย
- ๑๔.๔ เมื่อพระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถาจบแล้ว ให้หยุด
ดนตรีและการใช้เสียงทุกชนิด

๑๕. การทักนิมิต

- ๑๕.๑ ประธานสงฆ์ พร้อมด้วยเจ้าคณะอำเภอ รอง
เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาสวัดนั้น
จำนวน ๘ รูป ออกไปทักนิมิต
- ๑๕.๒ การทักนิมิต จะเริ่มตั้งแต่ลูกหน้าอุโบสถก่อน
แล้ววนขวา รอบอุโบสถ แล้วจึงมาทักซ้ายด้าน
หน้าอุโบสถอีก โดยถามเป็นภาษาบาลีว่าปุรัต
ถิมายะทิสายะ กิง นิมิตตัง(ทิศตะวันออกอะไร
เป็นนิมิต)ประธานฝ่ายฆราวาสจะตอบเป็นภา-
ษาบาลีเช่นเดียวกันว่า “ปาสาโณ ภันเต” (หิน
เป็นนิมิตขอรับ) ข้าราชการและแขกผู้มีเกียรติ
และสาธุชนผู้มาร่วมพิธีทั้งหมดต้องเปล่งเสียง
พร้อมกันตามประธานพิธีว่า ปาสาโณ ภันเต
- ๑๕.๓ เมื่อประธานฝ่ายฆราวาส เดินไปตอบการทัก
นิมิตรอบอุโบสถ ให้ทุกคนเดินตาม เพื่อเป็น
สักขีพยานและกล่าวว่า “ปาสาโณ ภันเต” ตาม
ประธานทุกครั้งไป

๑๖. พิธีผูกพัทธสีมา

เมื่อจบการทักนimitแล้ว คณะสงฆ์จะกระทำสังฆกรรมผูกพัทธสีมา คือ

- ๑๖.๑ พระสงฆ์ทั้งปวง นั่งหัตถบาตรอบบหลุมนimit กลางอุโบสถ
- ๑๖.๒ ประธานสงฆ์และพระเถระอีก ๑ รูป จะเป็นคู่ สวดพัทธสีมา
- ๑๖.๓ เมื่อจบแล้วสวด (สุนักข์ตตัง ฯลฯ ต่อด้วยบท เทวตาอุยโยชนคาถา เจพาอะตอนสัพเพ พุทธา ฯลฯ)
- ๑๖.๔ ประธานสงฆ์ พร้อมด้วยคณะสงฆ์ทั้งปวง ตั้ง กัลยาณจิตอธิษฐานเป็นพระราชากุศล แต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ องค์อัครศาสนูปถัมภ์ และอุทิศส่วนกุศลแก่รัฐบาล และผู้มีส่วนร่วมในการอำนวยความสะดวกแก่ คณะสงฆ์ในการผูกพัทธสีมา แล้วประพรมน้ำพระพุทธรมนต์ เป็นเสร็จพิธีการผูกพัทธสีมา

หมายเหตุ

อุปกรณ์ที่มีความจำเป็นที่วัดเจ้าภาพจะต้องจัดเตรียมไว้ คือ

๑. ธงชาติและธงเสมาธรรมจักรเป็นธงใหม่สีสวยสด (ขนาด ๗๕ x ๑๐๕ ซม.) ๑๐ คู่
๒. ตุ้งไชยสีเงินและทอง ๑๐ คู่ หรือมากกว่านั้นก็ใช้ได้ สำหรับ ขบวนแห่
๓. พระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ
๔. โต๊ะหมู่บูชา ๓ ชุด (สำหรับตั้งหน้าอุโบสถ ๒ ชุด และภายใน

อุโบสถ)

๕. สำเนาประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี และใบประกาศมอบถวายพื้นที่ใส่กรอบ ให้เรียบร้อย
๖. กรวยดอกไม้ พานพุ่ม สำหรับวางหน้าพระบรมฉายาลักษณ์
๗. ดาบ จำนวน ๙ เล่ม
๘. ช้อง (นิยมช้อง ๙) สำหรับให้สัตตยานุ จำนวน ๑ ใบ
๙. โองาน้ำมนต์ขนาดใหญ่ใส่น้ำส้มป่อยไว้ในอุโบสถใกล้หลุมสีมาลูกกลาง พร้อมเทียนน้ำมนต์
๑๐. ผ้าขาวและอาสนะสำหรับปูลาดหน้าอุโบสถตอนพระสงฆ์รับใบประกาศวิสุตคาม
๑๑. เตรียมรูปเท่ากับจำนวนพระสงฆ์นิมนต์มา เพื่อเป็นอุปกรณ์นับจำนวน
๑๒. น้ำดื่มถวายพระสงฆ์ หลังจากพิธีสวดถอนพื้นที่เสร็จแล้ว

๕.๘ พิธีการขึ้นท้าวตั้ง ๔

ท้าวตั้งสี่เป็นชื่อของเทวดารักษาจตุรทิศที่คนไทยมีความเชื่อว่าจะปกป้องรักษาการงานต่างๆ ที่ประชาชนได้จัดทำขึ้น ไม่ให้มีอุปสรรค มีแต่ความราบรื่น ท้าวตั้งสี่มีชื่อดังนี้

๑. ท้าวภูเวร หรือบางที่เรียกว่า ท้าวเวสสุวรรณ รักษาทางทิศอุดร มีพวกยักษ์เป็นบริวาร มีวรรณะสีดำ (ช่อสีดำ)

๒. ท้าวธตรฐ" รักษาทางทิศบูรพา มีพวกคนธรรพ์เป็นบริวาร มีวรรณะสีแดง

๓. ท้าววิรุฬหก" รักษาทางทิศทักษิณ มีพวกกุมภัณฑ์ (อสูรจำพวกหนึ่ง) เป็นบริวาร มีวรรณะสีเหลือง (ช่อสีเหลือง)

๔. ท้าววิรุฬปักข์" รักษาทางทิศประจิม มีฝูงนาคเป็นบริวาร

มีวรรณะสีขาว(ช่อสีขาว)

สำหรับพระอินทร์เป็นตำแหน่งของพระราชาแห่งเทพทั้งปวง ในสรวงสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทรงช้างเอราวัณ มีวรรณะสีเขียว(ช่อสีเขียวมี ตุงฉัตร) และพระแม่ธรณี หรือ แม่พระธรณี หรือ พระศรีวิสุนธรา เป็น เทพีแห่งพื้นแผ่นดิน (ช่อสีขาวมีตุงฉัตร)

การจัดทำเครื่องบูชา

เครื่องบูชาทำวตั้งสี่ทั่วไป อาจารย์ขึ้นที่บ้านหรือสถานที่ทำงานมี ชั้นดอกและน้ำส้มป่อย เครื่องทำวตั้งสี่ ทำควักไบตองหรือหยวกกล้วย ๖ ควัก ใช้ไบตองซ้อนกันสองไบต่อ ๑ ควัก กว้างประมาณ ๑ คืบ แกงส้ม แกงหวาน ใช้ใบมะขาม ใบมะละกอ ใบผักอื่น ๆ ลูกมะละกอ กล้วย อ้อย ของทุกชนิดซอยเป็นชิ้นเล็ก ๆ และมีข้าวเปลือก ข้าวสาร พริก เกลือ คลุก เคล้าเข้าด้วยกัน แล้วหีบใส่ควักที่เตรียมไว้ใส่หมากสุบ บุหรี่ เมียง (เมียง ใส่เกลือขอดไบตอง) ตัดกระดาษขาวทำช่อ ปักควัก ๆ ละ ๔ อัน ช่อแดง ใส่สะตวงทิศตะวันออก ช่อเหลืองใส่สะตวงทิศใต้ ช่อขาวใส่สะตวงทิศ ตะวันตก จอดำใส่สะตวงทิศเหนือ ส่วนสะตวงกล้างนั้น (พระยาอินทร์) มีฉัตรสีเขียว ๑ อัน เทียนเหลือง ๑ เล่ม

เมื่อครบเครื่องแล้วขออาจารย์ทำพิธีขึ้นโดยทำก้างหรือฮ้านทำว ตั้งสี่ทางทิศ ตะวันออกหรือตะวันออกเฉียงเหนือของบ้านหรืองาน มีเสา เดียว มีที่วางควัก ๔ ด้าน ด้านบน ๑ ด้านล่างวางกับพื้นของแม่ธรณี เจ้าของบ้านนั่งไหว้ขณะทำพิธี

ตามประเพณีโบราณมานั้น ถ้าจะทำการมงคลและพิธีกรรมต่าง ๆ นั้น จะต้องขึ้นทำวตั้ง ๔ เสียก่อน เพื่อให้เป็นสิริมงคลแก่ตัวเองและ ครอบครัว ชั้นตั้งมีดังนี้

- เบี้ย ปันสาม หมากปันสาม ผ้าขาวผ้าแดง ข้าวเปลือก ข้าวสาร เตียนเล่มบาทเล่มเฟือง อย่างละ ๔ คู่ ใส่ปัจจัยตามสมควร

วิธีการขึ้นท้าวตั้งสี่

๑. เมื่อเตรียมทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว ปู่อาจารย์ผู้ประกอบพิธี กล่าวคำอัญเชิญเทวดาก่อน คำกล่าวอัญเชิญเทวดา

ศักดิ์เค กำเม จะรู่เป็ ศิริสิขะระตะเฏ จันตะลิกลิขะ วิมานะ ทีเป็ รัฎฐเฐ จะ คาเม ตะรุระนะคะหะเน เคหะวัตถุมหิ เขตเต้ ภูมมัญฐาติยะโย จะตุโล กะปาลาราจา ยะมะราชา อินโต เวสสุวัณณะราชา อะริยะเมตเตยโย โพิธิ สัตต่า วก้าทะโย อะริยะสาวะก้า จะ ปุถุชะนากัลละยาณา จะ สัมมา ทิฏฐี เยะวะ พุทธะ ปะสันนา ธัมเม ปะสันนา สังฆะ ปะสันนา พุทธะ สะคา ระวา ธัมเม สะคาระวา สังฆะ สะคาระวา อิติ สุานะโต ยาวะ ปะรัมปะรา อิมัสสิมิงสุ จักกะวาเพสุ เทวะต่า ยัง มุนิวะระวะจะนัง สาธะโว โน สุระณัน ตู ฯ

เมื่อกล่าวคำเชิญเทวดาแล้วก็กล่าวคำโอกาสว่า

สุณันตุ โภณโต เทวะสังขาโย ดูราเทวาเจ้าจู้ต้นจู้องค์ หมายถึง พญาอะตะระฐะต้นอยู่รักษาหนวันออกก่อดี พญาวิรุฬพะกะต้นอยู่รักษา หนโตก่อดี พญาวิรุปักกะต้นอยู่รักษาหนวันตกก่อดี พญาภูเวระต้นอยู่ รักษาหนเหนือก่อดี พระยาอินตาเจ้าฟ้า ต้นเป็นเจ้าเป็นใหญ่ แก่เทวดา ในสองสวรรค์จันฟ้า มีตัวตั้ง ๔ เป็นแก้วเป็นประธาน ปายต่ำได้มีตัววารุณณะและนางธรณีเป็นดีสุด บัดนี้หมายถึง (ออกชื่อเจ้าภาพทำอะไรก็ว่าเอา) ผู้ข้าขออาราธนาเจ้าตั้งหลายย้ายตีนตีบลงมารับเอาอย่างเครื่องปู่จาดัง มวลฝูงนี้ อันผู้ข้าตั้งหลายจักกระทำยัง (จะทำอะไรก็ว่าเอา) บัดนี้ผู้ข้าตั้งหลาย ได้ป่าเป็งกระทำบุญ จ้าศีลกินตานมานาน้อยแต่ใดก่อดี ผู้ข้าตั้งหลายขอถวายส่วนบุญอันนี้ไปเตือมแก้งยังสมปานเจ้าตั้งหลายต้นผา เสริฐู กับตั้งนางนาฏไ้ธรณีต้นสองฮับยังเป็องบาทพระศาสดา เป็นสักขีหยาดน้ำหมายตาน ขอจุงมาอะนุโมทนาจมนินดี เชิงผู้ข้าตั้งหลาย แล้วขอเจ้ากุดต้นผาเสริฐูจู้ต้น ฯ ได้มาปกปักรักษายังต้นตัวแห่งผู้ข้าตั้งหลาย

หมายมีป้อมแม่ ปู่ป่า อาวอา ญาติก้าววงสา ลูกเต้าหลานเหลน ตาสีตาสา
จ้างมา จ้วควาย เป็ด ไก่ หมู หมา ของเลี้ยงแห่งผู้ข้าตังหลาย จุงหื้อป็น
จากกั้วล อนตรายตังหลาย หื้อภยยะได้ร้างบกลับหาย ไปจากผู้ข้าตัง
หลาย จู้ผู้ จู้คน จู้ตั้น จู้ตัวสัตว์ พยาเวสสุวัณและศรีคุดตะอามาตย์ ตันจำ
บุญและตันจำบาป จุงกำหราบมารร้ายจัญไร จุงได้หลีกฟีกเว้นจากเขต
บ้านแดนเมืองแห่งผู้ข้าตังหลาย หื้อผู้ข้าตังหลายจุงได้อยู่เย็นเป็นสุข สวัสดิ
อย่าเจ็บไข้ได้หนาว จุงป็นจากภยยะตังมวล ประกอบไปด้วยข้าวของเงิน
คำ จ้างม้า จ้วควาย แก้วแหวนแสนสิ่ง ข้าวเปลือกข้าวสาร พร้าพร้อม
บัวรวมล ต้ามกำมก้าผาณะนา จู่เยื่องจู่ประการเตียงแต่ดีหลีแต่ดีอะฯ

เมื่อกล่าวกำเจิญเตวดาเสร็จแล้ว ก็โอกาสตามทิศต่าง ๆ เริ่มตั้งแต่
ทิศตะวันออก มาทิศใต้ ทิศตะวันตก แล้วก่อทิศเหนือ จากนั้นก่อโอกาส
แหงนหน้าขึ้นตางบน (พระอินทร์) เป็นเสร็จพิธี

โอกาสทิศตะวันออกว่า

ปุริมัสมิง ทิสภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันมามี สัพพะทา
ยันตัง สันตัง ปะตัง อะภิสวาหาย ๓ จบ แล้วโอกาสทิศใต้ว่า

ทักษิณัสมิง ทิสภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันมามี สัพพะทา
ยันตัง สันตัง ปะตัง อะภิสวาหาย ๓ จบ แล้วโอกาสทิศตะวันตกว่า

ปัจฉิมัสมิง ทิสภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันมามี สัพพะทา
ยันตัง สันตัง ปะตัง อะภิสวาหาย ๓ จบ แล้วโอกาสทิศเหนือว่า

อุตรัสมิง ทิสภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันมามี สัพพะทา
ยันตัง สันตัง ปะตัง อะภิสวาหาย ๓ จบ แล้วโอกาสแหงนหน้าขึ้นตังบน
ว่า

อุปะริมัสมิง ทิสภาเค กาเย มัง รักขันตุ อะหัง วันมามี สัพพะ
ทา ยันตัง สันตัง ปะตัง อะภิสวาหาย สัพพะอันตรายา วินาสันตุ ๓ จบ

แล้วว่า สิทฺธิกัจจํ สิทฺธิกัมมัง สิทฺธิลาภัง ภาวันตุ เต ฯ
จบพิธีขึ้นท้าวตั้ง ๔ เต้านี้แล ฯ

แนวทางการปฏิบัติศาสนพิธี

โดย

พระธรรมราชานุวัตร

อดีตเจ้าคณะภาค ๖

อดีตเจ้าอาวาสวัดพระแก้ว

คุณลักษณะที่พึงประสงค์

๑. พระสงฆ์ผู้ประกอบพิธี

๒. พระภิกษุสามเณร

๓. มรรคทายก (อาจารย์วัด)

คุณลักษณะของพระสงฆ์ในพิธีที่พึงประสงค์

(พระสงฆ์ในพิธี หมายถึง พระภิกษุสามเณรที่ได้รับนิมนต์ไปประกอบพิธี)

๑. พึงนุ่งห่มเป็นปริมณฑลภายในวัดนุ่งห่มรัดอก ภายนอกวัด นุ่งห่มคลุม
๒. พึงเป็นผู้รู้จักเวลาโดยไปถึงสถานที่ก่อนกำหนดการ
๓. พึงวางตนเป็นเนื้อนาบุญที่ดี (บุญญกเขตต์ โลกสุชาติ) สำรวมอินทรีย์ : คือ ตา หู จมูก ลิ้น กายใจตั้งแต่ต้นจนจบ(จุดธูปเทียนถึงลาพระ)
๔. พึงแสดงความเอื้อเฟื้อ สนทนาปราศรัยกับมัคครนายก พิธีกร ผู้ประสานงานและเจ้าภาพก่อนประกอบพิธี
๕. พึงให้เกียรติประธานสงฆ์ เป็นผู้กล่าวนิสินนกถา (ถ้อยคำสนทนากับผู้นั่งใกล้) กับเจ้าภาพ หรือผู้ร่วมพิธี หากรูปอื่นมีความจำเป็นที่จะมีเรื่องพูด ควรกล่าว ขออนุญาตและขอโอกาสประธานสงฆ์เสียก่อน
๖. พึงละเว้นในการนำเรื่องภายใน อธิกรณ์ หรือเรื่องฉาวโฉ่มาวิพากษ์วิจารณ์
๗. พึงตั้งใจประกอบ พิธี การให้ศีล สวดมนต์ เทศน์ และอนุโมทนาอย่าให้ผิด หรือสวดลุ่มกลางคัน
๘. พึงศึกษาก่อนประกอบพิธีว่า เป็นงานมงคล อวมงคล เป็นงานของใคร ผู้ใด เป็นเจ้าภาพ เพื่อให้เกิดความสมบูรณ์ในองค์ความรู้ในเรื่อง กาล เวลา สถานที่ บุคคล ชุมชน และพิธีกรรม ถ้าเป็นงานมงคลให้ใช้พัฒมงคล ถ้าเป็นงาน อวมงคล ให้ใช้พัฒงานอวมงคล
๙. พึงกล่าวอนุโมทนาเป็นภาษาไทย ในกรณีนี้ ประธานสงฆ์อาจมอบหมายให้พระสงฆ์รูปใด รูปหนึ่ง กล่าวเทศน์ได้ ก่อนอนุโมทนาเป็นภาษาบาลี (ยะถา - สัพพี)

คุณลักษณะของพระภิกษุสามเณรที่พึงประสงค์

๑. พึงสำนึกตนเองอยู่เสมอว่า เราบวชมาเพื่อจรรโลงพระพุทธศาสนามิใช่บวชมาเพื่อทำลาย
๒. พึงสำรวมกาย วาจา ใจ ในอินทรีย์ ๖ คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ
๓. พึงปฏิบัติหน้าที่เบื้องต้น คือ ศีลสมาธิ ภาวนา และอภิสภา อภิหาร
๔. พึงรักษาความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยโบสถหรือสถานที่อยู่สถานที่ฉันโรงครัว ห้องสุม และที่ทิ้งขยะระเบียบ
๕. พึงหมั่นศึกษาพระธรรมวินัยกติกาสังฆ์และขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นประโยชน์กฎหมายคณะสงฆ์
๖. พึงตั้งตนตั้งใจ เป็นพุทธศาสนทายาทที่ดี
๗. พึงรู้จักคำว่า “ขอโทษ” และ “ขอบคุณ”
๘. พึงรำลึกอยู่เสมอว่า "พระภิกษุสามเณร
๙. พึงรู้จักการวางตนให้มีความเหมาะสมกับเพศ ภาวะ สถานะ กาลเทศะ ตามหลักอาวุโส

คุณลักษณะของมรรคนายก (อาจารย์วัด) ที่พึงประสงค์

๑. มรรคนายก พึงแต่งตัวให้เรียบร้อย
๒. มรรคนายก พึงเป็นสะพานบุญเชื่อมต่อระหว่างชาววัดกับชาวบ้าน
๓. มรรคนายก พึงเป็นผู้มีศีลธรรมอันดีงาม เป็นผู้แทนฝ่ายธรรมะ ต้องใช้หลักธรรมมาภิบาล บรรเทาเสียซึ่งความโลภ ความโกรธ ความหลง
๔. มรรคนายก พึงเป็นผู้มีมารยาทดีงาม อ่อนน้อมถ่อมตน เคารพยำเกรงในพระรัตนตรัย ในพระภิกษุสามเณร รู้จักการวางตน วางตัวให้ถูกต้องฐานะ สิ่งไม่ควรมิควร
๕. มรรคนายก พึงปรึกษากับประธานสงฆ์ หรือเจ้าภาพก่อนประกอบพิธี เพื่อกำหนดแนวทางในการทำพิธีในงานนั้นๆ
๖. มรรคนายก พึงหมั่นศึกษาให้มีความรอบรู้ในระเบียบ แบบแผน ประเพณี วัฒนธรรม ทั้งแบบโบราณ ปัจจุบัน แบบภาคเหนือ และภาคกลาง
๗. มรรคนายก พึงเป็นผู้รู้จักเวลา และสถานที่
เวลา คือ การกำหนดพิธีระยะสั้น ปานกลาง หรือพิศดาร
สถานที่ คือ ในสถานที่เช่นนั้น เป็นงานแบบราชการ แบบ
พื้นบ้านทั่วไป เป็นต้น
๘. มรรคนายก พึงกล่าวคำอาราธนา เวรदान หรือคำถวายทานด้วยน้ำเสียง
นุ่มนวลชวนฟัง ชัดถ้อยชัดคำ อย่าซ้ำเกินไป และอย่าเร็วเกินไป
๙. มรรคนายก พึงตั้งใจสำรวมกาย วาจา ใจ ตั้งแต่เริ่มต้น จนถึงวาระสุดท้ายพิธี
(จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัย ถึง ลาพระ)

กิจวัตรของพระภิกษุ สามเณร ๑๐ ประการ

๑. ลงพระอุโบสถ
๒. บิณฑบาตเลี้ยงชีพ
๓. ทำวัตร - สวดมนต์ - บำเพ็ญสมาธิ
๔. ทำความสะอาดที่อยู่ อาวาส วิหาร ลานพระเจดีย์
๕. รักษาผ้าครองให้สะอาด
๖. อยู่ปริวาสกรรม
๗. ปลงผม โกนหนวด ตัดเล็บ
๘. ศึกษา ท่องสวดมนต์ และปฏิบัติพระอาจารย์
๙. เทศนาบัตติ (แสดงอาบัติ)
๑๐. พิจารณาปัจจัย ๕ (จีวร อาหารที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค)

ธรรมที่บรรพชิต (พระภิกษุ- สามเณร) ควรพิจารณาเนืองๆ

๑. บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า บัดนี้เรามีเพศต่างอาการกิริยาใดๆของสมณะเรา ต้องทำอาการกิริยานั้นๆ
 ๒. บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า ความเลี้ยงชีวิตของเราเนืองด้วยผู้อื่น เราต้องทำตัวให้เขาเลี้ยง
 ๓. บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า อาการกาย วาจา อย่างอื่นที่เราจะต้องทำให้ดีกว่านี้ ยังมีอยู่อีกไม่ใช่เพียงเท่านี้
 ๔. บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า ตัวของเราเอง ตีเตียนตัวของเราโดยศีลได้หรือไม่
 ๕. บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า ผู้รู้ใคร่ครวญแล้วตีเตียนเราโดยศีลได้หรือไม่
 ๖. บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆว่า เราต้องพลัดพราก จากของรักของชอบใจ ทั้งหลาย ทั้งปวง
 ๗. บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรามีกรรมเป็นของๆ ตน ทำดีจักได้ดี ทำชั่วจักได้ชั่ว
 ๘. บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า วันคืนล่วงไปๆ บัดนี้เราทำอะไรอยู่
 ๙. บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า เรายินดีในที่สงัด (ตามพระอริยะ) หรือไม่
 ๑๐. บรรพชิตควรพิจารณาเนืองๆ ว่า คุณวิเศษ (ความสามารถพิเศษ) ของเรามีอยู่หรือไม่
- ที่จะทำให้เราเป็นผู้ไม่เก้อเขินในเวลาที่จะเพื่อนบรรพชิตถามในภายหลัง

ระเบียบการกล่าวบทนมัสการ (บทไหว้ครู)

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ความนอบน้อม (จงมี)

แต่พระผู้มีพระภาค อรหันตสัมมา สัมพุทธเจ้าพระองค์ นั้น

ในการกล่าวบทนมัสการหรือบทไหว้ครูนี้มีระเบียบแบบแผนในการกล่าว

โดยแยกประเภทเป็น ๔ ประเภท คือ

๑. นะโมฯ ชั้นเดียว สำหรับใช้เวลาสดมาติกาก่อนที่จะชักผ้าบังสกุล โดยนิยมกล่าวดังนี้

ประธานขึ้น นะโม.....

รับ ตัส, สะภะคะวะโตอะระหะโตสัมมาสัม, พุทธ, ัส, สะ นะโมตัส,

สะภะคะวะโตอะระหะโตสัมมาสัมพุทธ, ัส, สะ นะโมตัส, สะภะคะวะโต

อะระหะโตสัมมาสัมพุทธ, ัส, สะ

๒. นะโมฯ ๓ ชั้น สำหรับใช้เวลาให้ศีลและทำวัตรเช้า-เย็น โดยนิยมกล่าว ดังนี้

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ

๓. นะโมฯ ๕ ชั้น สำหรับใช้เวลาเทศนาธรรมและสดสังฆกรรม

โดยนิยมกล่าว ดังนี้

นะโมตัสสะภะคะวะโตอะระหะโตมมาสัมพุทธัสสะนะโมตัสสะฯ

ภะคะวะโตอะระหะโตสัมมาสัมพุทธัสสะฯ

นะโมตัสสะ ภะคะวะโตฯ

อะระหะโต สัมมาฯ

สัมพุทธัสสะฯ

๔. นะโมฯ ๙ ชั้น สำหรับใช้เวลาเจริญหรือสวดพระพุทธรูปโดยนิยมกล่าว

ดังนี้

ประธานขึ้น นะโม ตัสสะ ภาคะวะโตฯ

รับ อระหะโตฯ

สัมมาฯ

สัมพุทฺธัสสะ นะโม ตัสสะ ภาคะวะโตฯ

อระหะโตฯ

สัมมาฯ

สัมพุทฺธัสสะ นะโม ตัสสะ ภาคะวะโตฯ

อระหะโตฯ

สัมมาฯ

สัมพุทฺธัสสะฯ

ผู้ตั้ง นะโมฯ เป็นอันดับแรก

นะโม สาดาศรัยักข์ เป็นผู้ตั้ง

ตัสสะ อสุรินทราหู เป็นผู้ตั้ง

ภาคะวะโต ท้าวจาตุมหาราช เป็นผู้ตั้ง

อระหะโต ท้าวจาตุมหาราช เป็นผู้ตั้ง

สัมมาสัมพุทฺธัสสะ ท้าวมหาพรหม เป็นผู้ตั้ง

นะโม ประวัติผู้ตั้ง นะโมฯ

สาตาศิริย์กัษ เป็นเทวดาชาวเขา อยู่ที่เขาสาตาศิริ จัดเป็นพวกภูมิเทพ เทวดาที่อยู่บนพื้นแผ่นดินในมหาสมัสูตรปรากฏว่ามีถึง ๓,๐๐๐ คน

อสุรินทราหู ราหูเป็นชื่อ อสุรินทระ บอกยศว่า จอมอสูร อสูรเป็นเทพ พวกหนึ่งเหมือนกัน เป็นทิพย์กาย ราหูนั้นเป็นอริกับสุริยเทพ คือพระอาทิตย์ และ จันทรเทพ คือพระจันทร์ แต่เป็นมิตรกับจอมพิภพอสูร ชื่อ ท้าวเวปจิตติ

จาตุมหาราช เป็นเทพหมู่ แปลว่า ท้าวมหาราชทั้ง ๔ อยู่บนสวรรค์ชั้นแรก เรียกว่า จาคุมหาราชิก ท้าวมหาราชทั้ง ๔ นั้น มีหน้าที่ครองโลกเรียกว่า ท้าวจตุโลกบาล แบ่งกันเป็นใหญ่คนละทิศ คือ ท้าวธตรัฐ เป็นอธิบดีพวกคนธรรพ์ ครอง ทิศ ตะวันออก ท้าววิรุฬหก เป็นอธิบดีพวกกุมภัณฑ์ ครองทิศใต้ ท้าววิรุฬปักข์ เป็นอธิบดีของพวกนาค ครองทิศตะวันตก ท้าวกุเวร (เวสสุวรรณ) เป็นอธิบดีของพวกยักษ์ ครองทิศเหนือ

ท้าวสักกะเทวราช เรียกชื่อกันว่า พระอินทร์ และยังมีอีกหลายชื่อ เช่น ท้าว สหัสันยน์ มัชวาลवासพ บุรินทระ เป็นต้น เป็นเจ้าพิภพ คาวดึงส์ อยู่ในบัดนี้ เป็นพระ อริยบุคคลชั้นโสดาบัน

ท้าวมหาพรหม เป็นเทพชั้นสูง อยู่ต่างจากเทพชั้นสามัญ ซึ่งเรียกว่า พรหมโลก ที่แตกต่างจากเทพชั้นสามัญนั้น เพราะว่าการกรรมที่ ให้เกิดแตกต่างกัน ผู้ให้ทาน รักษาศีล ตายแล้วไปเกิดในเทวโลก เหมือนพระอินทร์ ผู้ใดได้ฌานสมาบัติจึงจะได้ไปเกิดในพรหมโลก แยกตามกำลังฌานเป็น ๒ คือ รูปภพ ชั้นที่เกิดของผู้ที่ได้รูปฌาน อรูปภพ ชั้นที่เกิดของผู้ได้อรุฌาน

การกล่าววนะโมฯ ต้อง ๓ ครั้ง

ครั้งที่ ๑ เพื่ออธิการกรรม ทำให้เกิดความกำหนดใจ กตใจในบทธนมัศการทัง อารมณอื่น ๆ เสีย ให้มีจิตใจจดจ่อกับบทธนมัศการ

ครั้งที่ ๒ เพื่ออุปจาร เป็นการกระทำให้จิตใจใกล้ชิดแอบอิงอยู่กับบทธนมัศการ แต่ยังไม่แน่วแน่ เพราะเพ็งพรากจากอารมณต่างๆ ได้ใหม่ ๆ ยังมีสันไหวอยู่

ครั้งที่ ๓ เพื่ออัปนา เป็นการกระทำจิตให้แนบสนิทกับบทธนมัศการ ไม่มี อากาสันไหว สงบนิ่ง เป็นจิตบริสุทธิ์ผุดผ่องเป็นกุศล และเป็นพื้นฐานแห่งกุศลอื่น ๆ

นะโมฯ เป็นบทธนมัศการพระคุณ

การกล่าววบท นะโมฯ เป็นการนมัศการพระคุณ มิใช่ นมัศการพระองค์ กล่าวคือ

ภควะโต แปลว่า ผู้ทรงพระภาค เล็งถึง พระกรรณาคุณ คือ ทรงแจกจ่ายแก พระธรรมคำสั่งสอนแก่มหาชนชาวโลก

อะระหะโต แปลว่า พระอรหันต์ หมายถึงผู้ห่างไกลกิเลส เล็งถึง พระบริสุทธิ์ คุณ

สัมมาสัมพุทธัสสะ แปลว่า ผู้ตรัสรู้ชอบด้วยพระองค์เอง เล็งถึง พระปัญญา คุณ

ตัวอย่าง

การเรียงลำดับในการปฏิบัติศาสนาพิธี

ศาสนพิธี

ศาสนพิธีของชาวพุทธนั้น ย่อมอิงอาศัยอยู่กับบุญกิริยาวัตถุ คือ วิธีทำบุญ ๓ อย่าง
๑. ทาน การถวายปัจจัย ๔ แต่พระสงฆ์ตลอดจนการให้วัตถุสิ่งของแก่คนทั่วไป
๒. ศีล การตั้งเจตนางดเว้นจากการประพฤติชั่วทางการกระทำและทางคำพูด
๓. ภาวนา การฝึกอบรมจิตใจให้เกิดความเจริญงอกงามไปด้วยคุณธรรม
เมื่อกระทำบุญ ชาวพุทธจึงนิยมทำให้ได้ครบทั้ง ๓ อย่างในคราวเดียวกัน เช่น
ก่อนถวายทานก็มีการสมาทานศีล แล้วฟังพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งนับเป็น
ส่วนหนึ่ง ของการบำเพ็ญภาวนา

แต่เดิมนั้น การทำบุญคงจะไม่ได้ทำกันเป็นพิธีรีตองแต่ประการใด แต่เมื่อทำ
สืบกันนานปีเข้า จึงค่อยๆ กลายเป็นพิธีรีตองหรือพิธีกรรมไป

พิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาซึ่งนิยมปฏิบัติในปัจจุบันนี้ ส่วนมากเจือด้วยลัทธิ
พราหมณ์ พุทธ กับ พราหมณ์ปะปนคละกันไป จะแยกออกจากกันได้ยาก เนื่องจาก
พุทธ- ศาสนิกชนปฏิบัติต่อกันมาหลายร้อยปีแล้ว ถึงแม้จะมีลัทธิพราหมณ์แทรก
อยู่ก็ตาม เมื่อไม่ ชัดต่อกฎหมายบ้านเมืองวัฒนธรรม และศีลธรรมแล้ว ก็เป็นอัน
ใช้ได้ตลอดมา เพราะถือว่า เป็นบุญพิธี

บุญพิธีหรือพิธีทำบุญที่จะกล่าวถึงนี้ เป็นเรื่องของการทำบุญทุกๆ ไป ที่เนื่อง
ด้วย พระสงฆ์ อันเป็นส่วนที่นิยมทำกันอยู่เนื่องๆ ซึ่งเป็นกิจเบื้องต้นที่ควรทราบและ
นำไปปฏิบัติ ส่วนที่จะผิดแผกแตกต่างกันไปบ้างนั้นขึ้นอยู่กับคตินิยมในแต่ละท้องถิ่น
พิธีทำบุญใน พระพุทธศาสนา เมื่อว่าโดยสรุปแล้วมีอยู่ ๒ ประเภทด้วยกัน คือ

๑. พิธีทำบุญในงานมงคล อันเป็นการทำบุญเป็นสิริมงคล เช่น พิธีแต่งงาน ขึ้น
บ้านใหม่ และวันเกิด เป็นต้น

๒. พิธีทำบุญในงานอวมงคล อันเป็นการทำบุญเพื่อความสุขความเจริญแก่
ผู้อื่น ที่ตนควรสงเคราะห์หรือควรบูชาและเพื่อเป็นการปิดเป่าความชั่วร้ายให้หมดไป
โดยปรารถนาเหตุที่ก่อให้เกิดความทุกข์โศกและเหตุที่มาไม่ดี เช่น พิธีศพ เป็นต้น

ลำดับการปฏิบัติศาสนพิธี

๑. การจุดเทียน - ธูป บูชาพระรัตนตรัย
๒. คำบูชาพระรัตนตรัย (บูชาดอกไม้ - ไห้วพระ)
๓. คำไหว้พระ (มี ๒ แบบ ทั้งที่มีคำแปล และไม่มีคำแปลของภาษาบาลี)
๔. อาราธนาศีล (มี ๒ แบบ ทั้งที่มีคำแปล และไม่มีคำแปลของภาษาบาลี)
๕. อาราธนาพระปริตร (ถ้ามี)
๖. อาราธนาพระธรรม (ถ้ามี)
๗. โอกาส - เวณتان (ถ้ามี)
๘. กล่าวคำถวายไทยทาน (ให้กล่าวเฉพาะคำกล่าวถวาย ห้ามนำข้อความอื่น

ใดมาต่อเติม)

๙. ถวายไทยทาน
๑๐. พระสงฆ์อนุโมทนา
๑๑. กรวดน้ำ (หยาดน้ำ) ใช้แบบ อิทธิ ทานกมฺมํ ฯลฯ อย่างเดียว
๑๒. ขอบมาพระรัตนตรัย (ถ้ามี)
๑๓. ลาพระ

หมายเหตุ คำลาพระกล่าวเฉพาะภายในวัดเท่านั้น

ระเบียบการจุดเทียน – ฐป

การจัดเทียน – ฐป บูชาพระรัตนตรัย เป็นพิธีเริ่มต้นของศาสนพิธีทั้งปวง

๑. ให้จุดเทียน ๒ เล่ม (นิยมจุดเทียนเล่มขวามือของพระพุทธรูปก่อน)
๒. ให้จุดฐป ๓ ดอก

ระเบียบคำกล่าวบูชาพระรัตนตรัย

(บูชาดอกไม้-ไหว้พระ)

แบบที่ ๑ อย่างพิศดาร (ส่วนมากใช้ภายในวัด)

๑. นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ (๓ จบ)
๒. พุทธัง สรรณัง คัจฉามิ, ธัมมัง สรรณัง คัจฉามิ, สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ.
ทุติยัมปิ พุทธัง สรรณัง คัจฉามิ, ตติยัมปิ ธัมมัง สรรณัง คัจฉามิ,
ทุติยัมปิ สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ, ตะติยัมปิ พุทธัง สรรณัง คัจฉามิ,
ตะติยัมปิ ธัมมัง สรรณัง คัจฉามิ, ตะติยัมปิ สังฆัง สรรณัง คัจฉามิ,
๓. อิติปิโส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทธโ วิชชาจะระณะ สัมปันโน สุคะโต โลกะวิทู
อนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะหุสสานัง พุทโธ ภะคะวา ตึฯ
๔. สุวากขาโต ภะคะวะโต ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก
ปัจจุตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิตึฯ
๕. สุปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, อุชุปฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ,
ญายะปะฏิปันโน ภะคะวะโต สาวะกะสังโฆ, สามีจิปะฏิปันโน .ภะคะวะโต สาวะ
กะสังโฆ, ยะทิทัง จัตตาร ปุริสะยุคานิ อัญจระ ปุริสะปุคคะลา เอสะ ภะคะวะโต สาวะ
กะสังโฆ, อาหุณเณยโย ปาหุณเณยโย ทักขิณเณยโย อัญชะตี กะระณเณยโย, อะนุตตะรัง,
ปุญญักเขตตัง โลกัสสาติฯ

แบบที่ ๒ อย่างย่อ (ส่วนมากใช้ภายนอกวัด)

๑. อิมินา สักกาเรนะ พุทฺธัง อะภิปุชฺชยามะฯ

อิมินา สักกาเรนะ ธัมมํ อะภิปุชฺชยามะ อิมินา

สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปุชฺชยามะฯ

๒. อะระหัง สัมมา สัมพุทฺโธ ภาวะวา พุทฺธัง ภาวะวันตัง อะภิวาเทมิฯ

สรวากขาโต ภาวะวะตา ธัมโม ธัมมํ นะมัสสามิฯ

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สภาวะกะสังโฆ สังฆัง นะมามิฯ

ระเบียบการกล่าวอาราธนาศีล

๑. ภายในวัด

มะยัง ภันเต ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ตติยัมปิ มะยัง ภันเต ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

หมายเหตุ ใช้สำหรับผู้รักษาอุโบสถศีลหรือปฏิบัติธรรมในวัด

๒. ภายนอกวัด

มะยัง ภันเต วิสุัง วิสุัง รัทฺถะณัตถายะ, ติสระระณนะ สะหะ ปัญจะ

สีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุัง วิสุัง รัทฺถะณัตถายะ, ติสระระณนะ สะหะ

ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ

ตติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุัง วิสุัง รัทฺถะณัตถายะ, ติสระระณนะ สะหะ

ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ,

คำบูชาพระรัตนตรัย

อิมิณา สักกาเรนะ พุทฺธัง อะภิปูชะยามิ

ข้าพเจ้า ขอบูชาโดยยิ่ง ซึ่งพระพุทธเจ้า ด้วยเครื่องสักการะนี้

อิมิณา สักกาเรนะ ธัมมํ อะภิปูชะยามิ

ข้าพเจ้า ขอบูชาโดยยิ่ง ซึ่งพระธรรม ด้วยเครื่องสักการะนี้

อิมิณา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปูชะยามิ

ข้าพเจ้า ขอบูชาโดยยิ่ง ซึ่งพระสงฆ์ ด้วยเครื่องสักการะนี้

หมายเหตุ ถ้าว่านหลายคน คำลงท้ายว่า “อะภิปูชะยามะ”

คำไหว้พระ

อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ภาวะวา

พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นพระอรหันต์ ดับเพลิงกิเลสเพลิงทุกข์สิ้นเชิง ตรัสรู้ชอบได้โดยพระองค์เอง

พุทฺธัง ภาวะวันตัง อะภิวาเทมิ

ข้าพเจ้าอภิวาทพระผู้มีพระภาคเจ้า ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน (กราบ)

สวากขาโต ภาวะวะตาธัมโม

พระธรรมเป็นธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้า ตรัสไว้ดีแล้ว

ธัมมํ นะมัสสามิ

ข้าพเจ้า นมัสการพระธรรม (กราบ)

สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สวาจะกะสังโฆ

พระสงฆ์สาวกของพระผู้มีพระภาคเจ้า ปฏิบัติดีแล้ว

สังฆัง นะมามิ

ข้าพเจ้านอบน้อมพระสงฆ์ (กราบ)

คำอาราธนาเบญจศีล (ศีล ๕)

มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ,

ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ

ทุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ,

ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ

ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุง วิสุง รักขะณัตถายะ,

ติสระเณนะ สะหะ ปัญจะสีลานิ ยาจามะ

คำแปล

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอศีล ๕ ประการ พร้อมทั้งพระไตรสรณคมน์
(เพื่อต้องการจะรักษาต่างๆ กัน)

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ แม้วาระที่สอง ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอศีล ๕ ประการ พร้อมทั้ง
พระไตรสรณคมน์ (เพื่อต้องการจะรักษาต่างๆ กัน)

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ แม้วาระที่สาม ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอศีล ๕ ประการ พร้อมทั้ง
พระไตรสรณคมน์ (เพื่อต้องการจะรักษาต่างๆ กัน)

คำอาราธนาพระปริตร

วิปัสสนากรรมฐาน	สัพพะสัมปัตตสิทธินา
สัพพะทุกขะวินาสายะ	ปะริตตัง พรุถะ มังคะลัง
วิปัสสนากรรมฐาน	สัพพะสัมปัตตสิทธินา
สัพพะภะยะวินาสายะ	ปะริตตัง พรุถะ มังคะลัง
วิปัสสนากรรมฐาน	สัพพะสัมปัตตสิทธินา
สัพพะโรคะวินาสายะ	ปะริตตัง พรุถะ มังคะลัง

คำแปล

เพื่อป้องกันความวิบัติ เพื่อให้ทุกข์ทั้งหลายพินาศไป อันเป็นมงคลฯ	เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง ขอท่านทั้งหลายจงสวดพระปริตร
เพื่อป้องกันความวิบัติ เพื่อให้ภัยทั้งหมดพินาศไป อันเป็นมงคลฯ	เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง ขอท่านทั้งหลายจงสวดพระปริตร
เพื่อป้องกันความวิบัติ เพื่อให้โรคทั้งหมดพินาศไป อันเป็นมงคลฯ	เพื่อความสำเร็จแห่งสมบัติทั้งปวง ขอท่านทั้งหลายจงสวดพระปริตร

คำอาราธนาธรรม

พรหมา จะ โลกาศิปะติ สะหัมปะติ กัตถัญชะลี
อันธิวะรัง อะยาจะณะ สันตีระ สัตตาปะระชะกชะชาติกา
เทเสตุ ธัมมัง อะตุกัมปิมัง ปะชังฯ

คำแปล

แท้จริง ท้าวสหัมบดีพรหม ผู้เป็นอธิบดีของโลก ได้กระทำอัญชลีกร กราบทูล
วิงวอนพระผู้มีพระภาคเจ้าผู้ประเสริฐว่า สัตว์ทั้งหลาย ผู้มีธุลี คือ ราคาทิกิเลสใน
ปัญญาจักน้อยเบาบาง มีอยู่ในโลกนี้ ขอพระผู้มีพระภาคเจ้า จงแสดงธรรม
อนุเคราะห์แก่สัตว์โลกนี้เถิดฯ

ลำดับพิธี ในวันธรรมสวนะ (วันพระ วันศีล)

ภาคเช้า

เมื่อทุกคนพร้อมที่จะประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนาแล้ว กล่าวคือ มีความพร้อมทางกาย ทางวาจา และทางจิตใจ บัณฑิตเริ่มนำปฏิบัติดังนี้

๑. คำกล่าวบูชารัตนตรัย

อิมิณา สักกาเรนะ พุทฺธัง อะภิปุชฺชยามะ อิมิณา สักกาเรนะ ธรรมัง
อะภิปุชฺชยามะ อิมิณา สักกาเรนะ สังฆัง อะภิปุชฺชยามะ
อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ ภาวะวา, พุทฺธัง ภาวะวันตัง อะภิวาเทมิ (กราบ)
สวากขาโต ภาวะวะตา ธรรมโม, ธรรมัง นะมัสสามิ (กราบ)
สุปะฏิปันโน ภาวะวะโต สวาระกะ สังโฆ, สังฆัง นะมามิ (กราบ)

๒. อาราธนาศีล ๕

มะยัง ภันเต วิสุงวิสูง	รักขะณัตถายะ
ติสสะระณนะ สะหะ	ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ,
หุติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุงวิสูง	รักขะณัตถายะ
ติสสะระณนะ สะหะ	ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ,
ตะติยัมปิ มะยัง ภันเต วิสุงวิสูง	รักขะณัตถายะ
ติสสะระณนะ สะหะ	ปัญจะ สีลานิ ยาจามะ,

๓. ไตรสรณะคณณ์

ให้ตั้ง นะโม สามหนตามพระสงฆ์ผู้เป็นประธานพิธี และกล่าวตามดังนี้
พุทฺธัง ธรรมัง คัจฉามิ, ธรรมัง ธรรมัง คัจฉามิ, สังฆัง ธรรมัง คัจฉามิ
หุติยัมปิ พุทฺธัง ธรรมัง คัจฉามิ, หุติยัมปิ ธรรมัง ธรรมัง คัจฉามิ, หุติยัมปิ สังฆัง
ธรรมัง คัจฉามิ, ตะติยัมปิ พุทฺธัง ธรรมัง คัจฉามิ, ตะติยัมปิ ธรรมัง ธรรมัง
คัจฉามิ, ตะติยัมปิ สังฆัง ธรรมัง คัจฉามิ.

๔. คีล ๕

ปาณาติปาตา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

อะทินนาทานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

กาเมสุมิจฉาจारा เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

มุสาวาทา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

สุราเมระยฆะมัชชปะมาทัฏฐานา เวระมะณี สิกขาปะทัง สะมาทิยามิ

๕. คำอาราธนาธรรม

พรั้มมา จะ โลกาทิปะตี สะหัมปะติ

กัตถัญชะลี อ้นธิวะรัง อะยาจะถะ

สันตีระ สัตตาปะระชะกชะชาติกา

เทเสตุ ธัมมัง อนุกัมปิมัง ปะชัง ฯ

๖. ตั้งใจฟังพระสงฆ์สวดถวายพรพระ เมื่อถึงบทพาหุง ให้ทุกคนตักบาตรได้

๗. คำกล่าวถวายข้าวพระพุทธ

อิมัง สูปะพัยญชนะสัมปันนัง สาลินัง โภชะนัง อุทะกัง ะรัง พุทธัสสะ ปุเชมะ

๘. คำถวายสังฆทาน (ประเภทสามัญ)

อิมาหิ มะยัง กันเต ภัตตานิ สะปะริวารานิ ภิกขุสังฆ์สสะ โอิโณชะยามะ สาธุโน กันเต
ภิกขุสังโฆ อิมาหิ ภัตตานิ สะปะริวารานิ ปะฏิคคัณหาตุ อัมหากัง ทีมะรัตตัง หิตายะ
สุขายะ

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวาร
ทั้งหลายเหล่านี้ แก่พระภิกษุสงฆ์ ขอพระภิกษุสงฆ์ จงรับซึ่งภัตตาหารกับทั้งบริวาร
ทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้า
ทั้งหลาย สิ้นกาลนานเทอญ.

๙.ให้นำภัตตาหารและบริวารทั้งหลายทั้งปวงที่มีอยู่ ประเคนพระภิกษุสามเณร
และฟังการกล่าวสัมโมทนียกถา หรือข่าวสารจากประธานสงฆ์ หรือ ผู้ที่ประธาน
สงฆ์ มอบหมาย และรับพรจากพระภิกษุสามเณร

๑๐. กรวดน้ำแบบพื้นเมือง

อิทัง ทานกมฺมํ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ โน นิจฺจํ,

อิทัง สีลกมฺมํ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ โน นิจฺจํ,

อิทัง ภาวนากมฺมํ นิพฺพานปจฺจโย โหตุ โน นิจฺจํ,

ยังฺกิญฺจิ กุสลํ กตฺตพฺพํ กมฺมํ สพฺเพหิ อมฺเหหิ กตฺตํ ปุญฺญํ โน อานุโมทนฺตุ สฺสณฺนฺตุ
โภงฺโกโต, เย เทวา อสฺมี ฐาเน อธิคฺตา ทีฆายุกา สทา โหนฺตุ, สพฺพสตฺตา สฺสึ อตฺตานิ
ปริหรนฺตุ, มาตาปิตา สฺสึตา โหนฺตุ ทุกฺขา ปมฺฤจฺจนฺตุ, สพฺเพ อญาติกา สฺสึตา โหนฺตุ
ทุกฺขา ปมฺฤจฺจนฺตุ, สพฺเพ อญาติกา สฺสึตา โหนฺตุ ทุกฺขา ปมฺฤจฺจนฺตุ, สพฺเพ ปิสา, สพฺ
เพยกฺขา, สพฺเพ เปตา, สฺสึตา โหนฺตุ ทุกฺขา ปมฺฤจฺจนฺตุ, สพฺเพ นกฺขตฺตา สฺสึตา โหนฺตุ
ทุกฺขา ปมฺฤจฺจนฺตุ สพฺเพ เทวา สฺสึตา โหนฺตุ ทุกฺขา ปมฺฤจฺจนฺตุ, สพฺเพ อัจฺฉริยฺปชฺฌายา
สฺสึตา โหนฺตุ ทุกฺขา ปมฺฤจฺจนฺตุ สพฺพสมฺปตฺติโย สมิชฺชนฺตุ โว ฯ

๑๑. คำกล่าวขอขมาพระรัตนตรัย

กำเยนะ วาจาเยะ วะ เจตะสา วา พุทธะกุกั่มมัง ปะกะตัง มะยายัง พุทโธ
ปะฏิคัณหะตุ อัจจะยันตัง กำลันตะเร สังวะริตุงวะพุทเธ

กำเยนะ วาจาเยะ วะ เจตะสา วา ธัมเมกุกั่มมัง ปะกะตัง มะยายัง ธัมโม
ปะฏิคัณหะตุ อัจจะยันตัง กำลันตะเร สังวะริตุงวะธัมเม

กำเยนะ วาจาเยะ วะ เจตะสา วา สังฆะกุกั่มมัง ปะกะตัง มะยายัง สังโฆ
ปะฏิคัณหะตุ อัจจะยันตัง กำลันตะเร สังวะริตุงวะสังเฆ

๑๒. วันทาหลวง

วันทามิ พุทธัง สัพพัง เม ไทสัง ขะมะเถ เม ภันเต, วันทามิ ธัมมัง สัพพัง เม
โทสัง ขะมะเถ เม ภันเต, วันทามิ สังฆัง สัพพัง เม ไทสัง ขะมะเถ เม ภันเต, วันทามิ
ครุอุปัชฌายาจะริเย สัพพัง เม ไทสัง ขะมะเถ เม ภันเต, วันทามิ กัมมัฏฐานัง สัพพัง
เม ไทสัง ขะมะเถ เม ภันเต, วันทามิ อาราเม พัทธะสีมา ยัง สัพพัง เม ไทสัง
ชะมะเถ เม ภันเต, วันทามิ เจตียัง สัพพัง สัพพะฐาเนสุ ปะติภุจिता สะริระชาตุ
มหาโพธิง, พุทธฐุปัง สะกะลัง สะทา นาคะโลเก เทวะโลเก พรหมมะโลก ชัมพูทีเป
ลังกาทีเป สะริระชาตุโย เกสา ชาตุโย อะระหันตาชาตุโย เจตียัง คันธะกุฎิง
จะตุราสีติสะหัสเส ธัมมักขันธะ สัพพะสัง ปาทะเจตียัง อะหัง วันทามิ สัพพะโส ฯ

๑๓. คำกล่าวลาพระสงฆ์

หันทะ ทานิ มะยัง ภันเต อปาจจามะ พะหุงิงจำ มะยัง พะหุกระระณียา
(พระสงฆ์ผู้เป็นประธาน กล่าววว่า ยัสสะทานิ ตุมเห กำลัน มัญญะเถ) แล้วรับด้วยคำ
ว่า
สาธุ ภันเต การประกอบพิธีกรรมทางพระพุทธศาสนา จบลงเท่านี้ และกราบ
พระพุทธรูป ๓ ครั้ง กราบพระสงฆ์ ๓ ครั้ง

ลำดับพิธี ในวันธรรมสวนะ (วันพระ วันศีล)/ภาคบ่าย

๑. ขึ้นชั้น ๕ โกฎากส์

นะมามิ พุทธัง	คุณะสาคะรันตัง
นะมามิ ธัมมัง	มุนิราชาเทสิตัง
นะมามิ สังฆัง	มุนิราชาสาวะกัง
นะมามิ กัมมัฏฐานัง	นิพพานะธิตะมุปปายัง
นะมามิ กัมมัฏฐานะ	ทายะกา จะริยัง
นิพพานะมัคคะเทศะกัง	อัจจะโย โน ภันเต
อัสสัคคะมา ยะถาพะเล	ยะถามูพะเห ยะถาอะกุสะเล เย
มะยัง พุทธะ ธัมมะ สังฆะ	กัมมัฏฐานัง กัมมัฏฐานะทายะ
กาจะริยะสังฆาเตสุ	ปัญจะระตะเนสุ อะตีเต วา
ปัจจุปปันนา วา	อาวี วา ยะที วา
ระโห วา กายนะ วา	วาจายะ วา มะนะสา วา
ปะมาทัง วา	อะกาสิมหา ทิสะวา ยะถา
ธัมมัง ปะฏิกะโรมะ	เตสัง โน ภันเต
พุทธาติระตะนะปัญจะกัง	อนุกัมปัง อูปาทายะ
อัจจะยัง อัจจะยะโต	ปะฏิคคัณหะตุ
ขะมันตุ สัพพัง โทสัง	อายะติง สังวะริสสามิ นะ
ปุเนวัง กะริสสามะ	มะยัง ภันเต สัพพะพุททะกัมมัฏฐานัง
ยาจามะ เทถะ โน ภันเต	ปีติสะมาธิมานะอภิญญาณัง
ทิฏฐิกังขา วิปัสสะนาญาณัง	อริยะมัคคะผละนิพพานัง
ยาจามะ เทถะ โน ภันเต ฯ	

๒. สวดกัมมัฏฐาน

นะโม ตัสสะ ภะคะวะโต อะระหะโต สัมมาสัมพุทธัสสะ ฯ (ว่าสามหน)

พุทฺธัง สະระณัง คัจฉามิ

ธัมมัง สະระณัง คัจฉามิ

สังฆัง สະระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ พุทฺธัง สະระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ ธัมมัง สະระณัง คัจฉามิ

ทุติยัมปิ สังฆัง สະระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ พุทฺธัง สະระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ ธัมมัง สະระณัง คัจฉามิ

ตะติยัมปิ สังฆัง สະระณัง คัจฉามิ

๓. นโม พุทธาย

นะโม พุทธายะ นะโม ธัมมายะ นะโม สังฆายะ อัมปะมาโน พุทฺโธ

อัมปะมาโน ธัมโม อัมปะมาโน สังโฆ พุทฺโธ เม นาโถ ธัมโม เม นาโถ สังโฆ เม นาโถ

กัมมัฏฐานัง เม นาถัง กัมมัฏฐานะทายะกาจะริโย เม นาโถ อะหัง ภันเต พุทธานุส-

สะติกัมมัฏฐานัง ยาจามิ พุทธานุสสะติกัมมัฏฐานัง เทถะ เม ภันเต อะหัง ภันเต

ปีติอุปะจาระสะมาธิง ยาจามิ ฯ

๔. พุทธคุณ ธรรมคุณ สังฆคุณ

อิติปิโส ภะคะวา อะระหัง สัมมาสัมพุทฺโธ วิชชาจะระณะสัมปันโน สุคะโต

โลกะวิทู อะนุตตะโร ปุริสะทัมมะสาระถิ สัตถาเทวะมะหุสสานัง พุทฺโธ ภะคะวาติ ฯ

สวากขาโต ภะคะวะตา ธัมโม สันทิฏฐิโก อะกาลิโก เอหิปัสสิโก โอปะนะยิโก

ปัจจัตตัง เวทิตัพโพ วิญญูหิติ ฯ

สุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สภาวะกะสังโฆ อุชุปะฏิปันโน ภาคะวะโต สภาวะกะ-
สังโฆ ญาณะปะฏิปันโน ภาคะวะโต สภาวะกะสังโฆ สามิจิปะฏิปันโน ภาคะวะโต
สภาวะกะสังโฆ ยะทิทัง จัตตาริ ปุริสะยุคานิ อัฏฐะปุริสะปุคคะลา เอสะ ภาคะวะโต
สภาวะกะสังโฆ อาทุเนยโย ปาทุเนยโย ทักขิเนยโย อัฏฐะลิกะระณีโย อะนุตตะรัง
ปัญญักเขตตัง โลกัสสาติ ฯ

๕. ทวัตติงสาการปาฐะ

อัติ อิมัสมิง กาเย เกสา โลมา นะชา ทันทา ตะโจ มังสัง นะหารุ อัฏฐี
อัฏฐิมิณฺชัง วักกั ะหะยะยัง ะกะนัง กิโละมะกั ปิหะกั ปิปปาสัง อันตัง อันตะคฺณัง
อุททะริยัง กะริสัง ปิตตัง เสมหัง ปุพโพ โลหิตัง เสโท เมโท อัสนุ ะสะา เขโพ
สิงฆาณิกา ละสิกา มุตตัง มัตถะเก มัตถะลฺงคันติ ทะวัตติงสาการัง ฯ

อะยัง อัตตะภาโว อะนิจจันฺทึ ทุกขัง อะนัตตา อะสุจิ ะกัง อิมัง กัมมัฏฐานัง
ปุณฺพภาโวติ ะจิริยัง ะตะยัง กาโย ปฐฺวิง ะธิเสละติ จุทโท ะเปตตะวิญญาโณ
นิรัตถัง ะ กะลิ่งคะรัง ปะฐฺฐะวีธาตุ อาโปธาตุ เตโชธาตุ วาโยธาตุ รุกฺขันโธ
เวทะนากขันโธ สัณฺญาณขันโธ สังฆารักขันโธ วิญญาณักขันโธ ปัญจกขันโธ อัชฌชตา
พะหิทธา สังฆารา ะนิจจา ทุกขา ะนัตตา วิปะริณามะธัมมา ะนิจจา ะตะ
สังฆารา อุปปาทะวะยะธัมมิโน อุปัชชิตวา นิรุชฌันติ เตสัง วุปะสะโม สุโข นามะรูปีง
อะนิจจันฺทึ ชะยัตถะนะ นิจจันฺทึ ะตะ นิพพานัง นามะรูปีง ทุกขัง ะยัตถะนะ สุขัง ะตะ
นิพพานัง นามะรูปีง ะนัตตา ะสารัตถะนะ สารัง ะตะ นิพพานัง นามะรูปีง
อะนิจจันฺทึ นามะรูปีง ทุกขัง นามะรูปีง ะนัตตา นิงจันฺทึ ะตะ นิพพานัง สุขัง ะตะ
นิพพานัง สารัง ะตะ นิพพานัง นิพพานัง ปะระชังสุขัง ฯ

๖. ปาละมี ๓๐ ทัก

ทานะปาละมี สัมปันโน ทานะอุปะปาละมี สัมปันโน ทานะปะระมัตตะปาละมี
สัมปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาละมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา

สีละปาละมี สัมปันโน สีละอุปะปาละมี สัมปันโน สีละปะระมัตตะปาละมี
สัมปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาละมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา

เนกขัมมะปาละมี สัมปันโน เนกขัมมะอุปะปาละมี สัมปันโน เนกขัมมะ-
ปะระมัตตะปาละมี สัมปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา เปกขา ปาละมี สัมปันโน
อิติปิโส ภาคะวา

ปัญญาปาละมี สัมปันโน ปัญญาอุปะปาละมี สัมปันโน ปัญญาปะระมัตตะปาละมี
สัมปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา เปกขา ปาละมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา

วิริยะปาละมี สัมปันโน วิริยะอุปะปาละมี สัมปันโน วิริยะปะระมัตตะปาละมี
สัมปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาละมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา

ขันติปาละมี สัมปันโน ขันติอุปะปาละมี สัมปันโน ขันติปะระมัตตะปาละมี
สัมปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาละมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา

สัจจะปาละมี สัมปันโน สัจจะอุปะปาละมี สัมปันโน สัจจะปะระมัตตะปาละมี
สัมปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาละมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา

อะธิษฐานะปาละมี สัมปันโน อะธิษฐานะอุปะปาละมี สัมปันโน อะธิษฐานะ-
ปะระมัตตะปาละมี สัมปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาละมี สัมปันโน
อิติปิโส ภาคะวา

เมตตาปาละมี สัมปันโน เมตตาอุปะปาละมี สัมปันโน เมตตาปะระมัตตะปาละมี สัม-
ปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาละมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา

อุเปกขาปาละมี สัมปันโน อุเปกขาอุปะปาละมี สัมปันโน อุเปกขาปะระมัตตะ
ปาละมี สัมปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาละมี สัมปันโน อิติปิโส
ภาคะวา

ทะสะปาละมี สัมปันโน ทะสะอุปะปาละมี สัมปันโน ทะสะปะระมัตตะปาละมี
สัมปันโน ไมตรี เมตตา กะรุณา มุทิตา อุเปกขา ปาละมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา

๓/. พระคาถาป้องกันภัยรอบทิศ

บูรพาจารย์ บวรพระพุทธรูป บวรพระพุทธรูป บวรพระพุทธรูป บวรพระพุทธรูป
พระสังฆานัง, ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย
สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัณชชัยเย สัพพะระนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ เม รักขันตุ
สุรักขันตุ ฯ

อาคะณเฑียรสัง บวรพระพุทธรูป อาคะณเฑียรสัง บวรพระพุทธรูป อาคะณเฑียรสัง
พระสังฆานัง, ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย
สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัณชชัยเย สัพพะระนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ เม รักขันตุ
สุรักขันตุ ฯ

ทักษิณสัง บวรพระพุทธรูป ทักษิณสัง บวรพระพุทธรูป ทักษิณสัง
พระสังฆานัง, ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย
สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัณชชัยเย สัพพะระนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ เม รักขันตุ
สุรักขันตุ ฯ

หริตสัง บวรพระพุทธรูป หริตสัง บวรพระพุทธรูป หริตสัง
พระสังฆานัง, ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย
สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัณชชัยเย สัพพะระนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ เม รักขันตุ
สุรักขันตุ ฯ

ปัจฉิมสัง บวรพระพุทธรูป ปัจฉิมสัง บวรพระพุทธรูป ปัจฉิมสัง
พระสังฆานัง, ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย
สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัณชชัยเย สัพพะระนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ เม รักขันตุ
สุรักขันตุ ฯ

พายัพสัง บวรพระพุทธรูป พายัพสัง บวรพระพุทธรูป พายัพสัง
พระสังฆานัง, ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชชัยเย สัพพะทุกข์ สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย
สัพพะเคราะห์ เสนียดจัญไร วิวัณชชัยเย สัพพะระนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ เม รักขันตุ
สุรักขันตุ ฯ

อุตรรัสมิง พระพุทธรูปคณัณง อุตรรัสมิง พระธัมเมตัง อุตรรัสมิง พระสังฆานัง,
ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชัยเย สัพพะทุกขั สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์
เสนียตัจญโร วิวัณชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

อิสานรัสมิง พระพุทธรูปคณัณง อิสานรัสมิง พระธัมเมตัง อิสานรัสมิง
พระสังฆานัง, ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชัยเย สัพพะทุกขั สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย
สัพพะเคราะห์ เสนียตัจญโร วิวัณชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ เม รักขันตุ
สุรักขันตุ ฯ

ปฐวีรัสมิง พระพุทธรูปคณัณง ปฐวีรัสมิง พระธัมเมตัง ปฐวีรัสมิง พระสังฆานัง
ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชัยเย สัพพะทุกขั สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์
เสนียตัจญโร วิวัณชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

อากาศรัสมิง พระพุทธรูปคณัณง อากาศรัสมิง พระธัมเมตัง อากาศรัสมิง
พระสังฆานัง, ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชัยเย สัพพะทุกขั สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย
สัพพะเคราะห์ เสนียตัจญโร วิวัณชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ เม
สุรักขันตุ ฯ

อุทกรัสมิง พระพุทธรูปคณัณง อุทกรัสมิง พระธัมเมตัง อุทกรัสมิง พระสังฆานัง
ทุกขะโรคะภะยัง วิวัณชัยเย สัพพะทุกขั สัพพะโสภ สัพพะโรค สัพพะภัย สัพพะเคราะห์
เสนียตัจญโร วิวัณชัยเย สัพพะธะนัง สัพพะลาภัง ภาวันตุ
เม รักขันตุ สุรักขันตุ ฯ

๘. พระคาถาขจัดทุกข์โสภ โรคภัย

อาทิจจะ อิมัสมิญ จะ พุทธรูปคณัณง อาทิจจะ อิมัสมิญ จะ ธัมมะคณัณง
อาทิจจะ อิมัสมิญ จะ สังฆะคณัณง สัพพะทุกขะ สัพพะภะยา สัพพะโรคา วิวัณชัยเย
มะหาลาภัง आयุ วันณัง ภาวันตุ เม ฯ

จันทัสสะ อิมัสมิญ จะ พุทธรูปคณัณง จันทัสสะ อิมัสมิญ จะ ธัมมะคณัณง
จันทัสสะ อิมัสมิญ จะ สังฆะคณัณง สัพพะทุกขะ สัพพะภะยา สัพพะโรกา วิวัณชัยเย
มะหาลาภัง आयุ วันณัง ภาวันตุ เม ฯ

อังกคารัสสะ อิมัสมิญ จะ พุทตะคุณัง อังกคารัสสะ อิมัสมิญ จะ ฌัมมะคุณัง
อังกคารัสสะ อิมัสมิญ จะ สังฆะคุณัง สัพพะทุกขา สัพพะภะยา สัพพะโรคา วิวัณชัยเย
มะหาลาภัง อายุ วัณณัง ภาวันตุ เม ฯ

พุทฺธัสสะ อิมัสมิญ จะ พุทฺธะคุณัง พุทฺธัสสะ อิมัสมิญ จะ ฌัมมะคุณัง
พุทฺธัสสะ อิมัสมิญ จะ สังฆะคุณัง สัพพะทุกขา สัพพะภะยา สัพพะโรคา วิวัณชัยเย
มะหาลาภัง อายุ วัณณัง ภาวันตุ เม ฯ

ผัสสะ จะ อิมัสมิญ จะ พุทฺธะคุณัง ผัสสัส จะ อิมัสมิญ จะ ฌัมมะคุณัง
ผัสสะ จะ อิมัสมิญ จะ สังฆะคุณัง สัพพะทุกขา สัพพะภะยา สัพพะโรคา วิวัณชัยเย
มะหาลาภัง อายุ วัณณัง ภาวันตุ เม ฯ

สุกะรัสสะ อิมัสมิญ จะ พุทฺธะคุณัง สุกะรัสสะ อิมัสมิญ จะ ฌัมมะคุณัง
สุกะรัสสะ อิมัสมิญ จะ สังฆะคุณัง สัพพะทุกขา สัพพะภะยา สัพพะโรคา วิวัณชัยเย
มะหาลาภัง อายุ วัณณัง ภาวันตุ เม ฯ

โสริณ จะ อิมัสมิญ จะ พุทฺธะคุณัง โสริณ จะ อิมัสมิญ จะ ฌัมมะคุณัง โสริณ
จะ อิมัสมิญ จะ สังฆะคุณัง สัพพะทุกขา สัพพะภะยา สัพพะโรคา วิวัณชัยเย
มะหาลาภัง อายุ วัณณัง ภาวันตุ เม ฯ

ราหุ จะ อิมัสมิญ จะ พุทฺธะคุณัง ราหุ จะ อิมัสมิญ จะ ฌัมมะคุณัง ราหุ จะ
อิมัสมิญ จะ สังฆะคุณัง สัพพะทุกขา สัพพะภะยา สัพพะโรคา วิวัณชัยเย มะหาลาภัง
อายุ วัณณัง ภาวันตุ เม ฯ

เกตุญ จะ อิมัสมิญ จะ พุทฺธะคุณัง เกตุญ จะ อิมัสมิญ จะ ฌัมมะคุณัง
เกตุญ จะ อิมัสมิญ จะ สังฆะคุณัง สัพพะทุกขา สัพพะภะยา สัพพะโรคา วิวัณชัยเย
มะหาลาภัง อายุ วัณณัง ภาวันตุ เม ฯ

๙. พุทธาทิมังคลคาถา

พุทธโธ มังคะละสัมภุต สัมพุทธโธ ทีปะหุตตะโม พุทธะมังคะละมาคัมมะ
สัพพะทุกขา ปะมุญจะเร ธัมโม มังคะละสัมภุต คัมภีโร พุทธัสโส อะนุญ ธัมมะ-
มังคะละมาคัมมะ สัพพะภะยา ปะมุญจะเร สังโฆ มังคะละสัมภุต ทักขิเนยโย อนุตตะ
โรสังฆะมังคะละมาคัมมะ สัพพะโรคา ปะมุญจะเร ฯ

๑๐. ปัญจมหาปริจจาค

สละปะระปะระมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา, ณะปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี
สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา, อัคคะปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา,
ชีวะปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา, ปุตตะปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี-
ปะระปะระมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา, ภาชะปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี สัมปันโน
อิติปิโส ภาคะวา, ปะระปะระปะระปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา,
โลกัตตะปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา, ญาตัตตะปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี
ภาคะวา, พุทธัตตะปะระปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา, ติสโสปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี
ภาคะวา, ภาชะสุปะระปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา, วัชชีสุปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี
ภาคะวา, มะโนสุปะระปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี สัมปันโน อิติปิโส ภาคะวา, ติวะสุปะระปะระปะระปะระปะระปะระมี
ภาคะวา, พุทธโธ อะนันทาทิคุโณ วะ ตะ โส ภาคะวา อิติปิ ฯ

๑๑. คาถาชัยเบ็ญชร

ชยะสะนา กะตา พุทธา	เชตวา มารัง สะวาหะนัง
จะตุสัจจังมะตะระสัง	เย ปวิงสุ นระสาสะภา
ตัณหังกะราทะโย พุทธา	อัญญูระวีสะติ นายะกา
สัพเพ ปะติฏฐิตา มัยหัง	มัตตะเก เต มุณิสสะรา
สีเส ปะติฏฐิตอ มัยหัง	พุทโธ ธัมโม ทวิโลจะเน
สังโม ปะติฏฐิตอ มัยหัง	อุเร สัพพะคุณากะโร
หะทะเย เม อะนุรุทโธ	สารีปุตโต จะ ทักขิณ
โกณฑัญญโณ ปิฏฐิภาคัสสมิง	โมคคัลลานโณ จะ วามะเก
ทักขิณ สะวะเน มัยหัง	อาสุง อานันทะราหุลา
กัสสะโป จะ มะหานาโม	อุภาสุง วามะโสตะเก
เกสันเต ปิฏฐิภาคัสสมิง	สุริโยวะ ปะภังกะโร
นิสินโน สิริสัมปันโน	โสภิตอ มุณีปุงคะโว
กุมาระกัสสะโป เถโร	มะหะสี จิตตะวาทะโก
โส มัยหัง ะวะทะเน นิจจัง	ปะติฏฐาสสิ คะณากะโร
ปุณโณ อุงคุลิมาโล จะ	อุปาสีนันทะสีวะลี
เถรา ปัญจะ อิม ชาตา	นะลาญเฏ ติละกา มะมะ
เสสาสีติ มะหาเถรา	วิชิตา ชินะสาวะกา
เอเตสีติ มะหาเถรา	ชิตะวันโต ชินะระสา
ชะลันตา สีละเตชนะ	อังกะมังคะสุ สันฐิตา
ระตะนัง ปุระโต อาสิ	ทักขิณ เมตตะสุตตะกัง
ตะชัคคัง ปัจฉะโต อาสิ	วาเม อังคุลิมาละกัง
ขันธะโมระปะริตตัญจะ	อาฏานาฏิยะสุตตะกัง
อากาเส ฉะทะนัง อาสิ	เสสาปาการะสันฐิตา

ชีนา นานา วรระสังยุตตา	สัตตะปาการะลังกะตา
วาทะปิตตาทิสัญชาตา	พาหิรัชฌัตตูปัททะวา
อะเสสา วินะยัง ยันตุ	อะนันทะชินะเตชะสา
วะสะโต เม สะกิจเจนะ	สะทา สัมพุททะปัญชะเร
ชินะปัญชะระมัชฌัมมิ	วิหะรันตัง มะหิตะเล
สะทา ปาเลนตุ มัง สัพเพ	เต มะหาปุริสาสะภา
อิจเจวะมันโต สุกุตโต สุรักโข	ชินานุภาเวนะ ชิตูปัททะโว
ธัมมานุภาเวนะ ชิตาริสังโค	สังฆานุภาเวนะ ชิตันตะราโย
สัทธัมมานุภาวะपालิตโต	จะรามิ ชินะปัญชะเร - ตี.

๑๒. อะภินหะปัจจะเวกชะณะ

ชะราธัมโมมมิ	เรามีความแก่เป็นธรรมดา
ชะรัง อะนะตีโต	ล่วงพ้นความแก่ไปไม่ได้.
พะยาธัมโมมมิ	เรามีความเจ็บไข้เป็นธรรมดา,
พะยาธิง อะนะตีโต	ล่วงพ้นความเจ็บไข้ไปไม่ได้,
มะระณะธัมโมมมิ	เรามีความตายเป็นธรรมดา,
มะระณัง อะนะตีโต	ล่วงพ้นความตายไปไม่ได้,
สัพเพหิ เม ปิเยหิ มะนาเปหิ	เราจะเว้นเป็นต่างๆ คือ ต้องพลัดพรากจากของรัก
นานาภาโว วินาภาโว	ของชอบใจทั้งหลายทั้งปวง
กัมมัสสะโกมมิ	เรามีกรรมเป็นของ ๆ ตน,
กัมมะทายาโท	เป็นผู้รับผลของกรรม,
กัมมะโยนิ	เป็นผู้มีกรรมเป็นกำเนิด,
กัมมะพันธู	เป็นผู้มีกรรมเป็นเผ่าพันธุ์,

กัมมะปะฏิสะระโณ เป็นผู้มีกรรมเป็นที่พึงที่อาศัย,
ยัง กัมมัง ะริสสามิ เราทำกรรมอันใดไว้,
กัลยาณัง วา ปาปะกัง วา ดีหรือชั่ว,
ตัสสะ ทายาทิ ะริสสามิ เราจะเป็นผู้ได้รับผลของกรรมนั้น,
เอวัง อัมเหติ อภินะหัง ปัจจะเวกขิตัพพัง เราทั้งหลายพึงพิจารณาเนื่องๆ
อย่างนี้แล

๑๓. คำขอโอกาสสมาธิภาวนา

โอกาสะ โอกาสะ ณ โอกาสบัดนี้ ข้าพเจ้า จะขออาราธนาสมาธิภาวนา ขอขณิ
กะสมาธิ อุปจาระสมาธิ อัปปันนาสมาธิ และวิปัสสนาญาณ ขอจงบังเกิดมีใน ชั้น
สันดานของข้าพเจ้า ข้าพเจ้าจักตั้งสติไว้ที่ลมหายใจเข้าออก หายใจเข้ารู้ หายใจ
ออกรู้ สามหนและเจ็ดหน ร้อยหนและพันหน ณ โอกาสบัดนี้แต่เทอญ ฯ

